

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

FİKİR VE SANAT ESERLERİ HUKUKU BAKIMINDAN
YAPAY ZEKANIN ESER SAHİPLİĞİ

Barış ÇAKIR
116613034

Doç. Dr. Yalçın TOSUN

İSTANBUL
2021

Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Bakımından Yapay Zekanın Eser Sahipliği
Authorship of Artificial Intelligence in Intellectual Property Law

Barış ÇAKIR

116613034

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Yalçın TOSUN** (İmza)
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Ece BAŞ SÜZEL** (İmza)
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Doç. Dr. Ashı MAKARACI (İmza)
Bahçeşehir Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih :

Toplam Sayfa Sayısı :

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Yapay Zeka
- 2) Eser Sahipliği
- 3) Fikir ve Sanat Eserleri
- 4) Hususiyet
- 5) Hukuki Kişilik

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Artificial Intelligence
- 2) Authorship
- 3) Intellectual and Artistic Works
- 4) Originality
- 5) Legal Personhood

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan söz konusu çalışmada, yapay zeka sistemlerinin yapıları, mevcut yapı ve işleyişlerinin sonucunda meydana gelen yaratımların fikir ve sanat eserleri hukuku nezdinde nitelikleri, bu yaratımların eser olarak korunup korunmayacağı ve korunmaya değer bulunanlar üzerinde yaratıcısı olarak yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğine imkan tanımanın yöntemleri ve bu sahiplikten doğan hakların akıbeti tartışılmaktadır.

Söz konusu çalışma metni, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi Hukuku Yüksek Lisans Programı kapsamında Hocam Doç. Dr. Yalçın Tosun'un danışmanlığında hazırlanmıştır. Tez danışmanım Doç. Dr. Yalçın Tosun'a bu çalışma sürecinde yardımları, değerlendirmeleri ve önemli katkıları için teşekkürü borç bilirim.

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimim boyunca başta fikir ve sanat eserleri hukuku alanında olmak üzere tüm aydınlatıcı bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan Hocam Prof. Dr. Gül Okutan Nilsson'a ayrıca teşekkür ederim. Fikir ve sanat eserleri alanına dair her daim yeni sorular sormamı sağlayan, bu alanda gelişmemde katkısı yadsınamayacak Hocam Eda Çataklar'a destekleri ve paylaşımları için teşekkürü borç bilirim. İstanbul Bilgi Üniversitesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Arş. Gör. Zeynep Ülkü Kahveci'ye bu çalışma sürecinde benimle paylaştığı fikirleri ve yardımları için teşekkür ederim.

Hayatta desteklerini her zaman hissettiğim arkadaşlarım, bu çalışma metninin yazımı sürecinde de içten yardım ve görüşlerini benden esirgemediler. Mehmet Metehan Çiftçi'ye bu çalışmada sorulabilecek her soruya verdiği yanıtlar ve dostluğu için teşekkür ederim. Varlığıyla dahi destek olmaya yeten, bu çalışma sürecinin yoğunluğunu kendi yoğunluğunu düşünmeden hafifletmeye çalışan, her daim yanımda Müge Naz Altay'a ve çalışmanın esaslı noktalarına özverili yardımları sayesinde ulaştığım Ezgi Eren'e teşekkürü borç bilirim.

Onlarla güzelleşen hayat mücadelesinde karşıma çıkan zorlukları benim adıma sürekli kolaylaştırma gayreti içinde olan, elleri her daim omzumda aileme defalarca teşekkür ederim. Hepsinin bu çalışmada kayda değer emekleri vardır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ABSTRACT	viii
ÖZET.....	ix
GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMANIN KAPSAMI.....	1
2. KONUNUN TAKDİMİ.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM: YAPAY ZEKANIN YARATIMLARININ ESER NİTELİĞİ.....	7
1.1. GENEL OLARAK	7
1.2. YAPAY ZEKA TARAFINDAN MEYDANA GETİRİLEN ESERLER.....	8
1.3. FİKİR VE SANAT ESERLERİ HUKUKU KAPSAMINDA YAPAY ZEKA TARAFINDAN MEYDANA GETİRİLEN ESERLERİN NİTELİĞİ.....	11
1.3.1. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukuku Bakımından.....	12
1.3.2. Amerikan ve İngiliz Hukuku Bakımından	15
1.3.3. Fransız Hukuku Bakımından	22
1.3.4. Türk Hukuku Bakımından	24
1.3.4.1. Eserin Tanımı	26
1.3.4.2. Eserin Unsurları.....	27
1.3.4.2.1. Bir Fikri Ürünün Varlığı.....	27
1.3.4.2.2. Belli Bir Şekle Sahip Olma	28

1.3.4.2.3. Hususiyet.....	30
1.3.4.2.4. Kanunda Sayılan Eser Türlerinden Birine Dahil Olma.....	37
1.3.4.3. Koruma Bakımından Dikkate Alınmayacak Unsurlar	40
İKİNCİ BÖLÜM: YAPAY ZEKA SİSTEMLERİNİN ESERLERİ	
ÜZERİNDEKİ HAKLAR	43
2.1. YAPAY ZEKANIN ESER SAHİPLİĞİ SORUNU	43
2.1.1. Genel Olarak	43
2.1.2. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukuku Bakımından.....	44
2.1.3. Amerikan ve İngiliz Hukuku Bakımından	49
2.1.4. Fransız Hukuku Bakımından	61
2.1.5. Türk Hukuku Bakımından	63
2.1.6. Değerlendirme	66
2.2. YAPAY ZEKANIN ESER SAHİBİ OLMASININ SONUÇLARI..	68
2.2.1. Manevi Haklar Bakımından	68
2.2.1.1. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukukunda	70
2.2.1.2. Amerikan ve İngiliz Hukukunda	71
2.2.1.3. Fransız Hukukunda	81
2.2.1.4. Türk Hukukunda	85
2.2.2. Mali Haklar Bakımından	91
2.2.2.1. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukukunda	91
2.2.2.2. Amerikan ve İngiliz Hukukunda	93
2.2.2.3. Fransız Hukukunda	99
2.2.2.4. Türk Hukukunda	101
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	111

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AI	: Artifical Intelligence
AIS	: Autonomous Intelligent Systems
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
CDPA	: Copyright, Designs and Patent Act
CPI	: Code de Propriété Intellectuelle
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
EU	: European Union
E.T.	: Erişim Tarihi
f.	: Fıkra
fr.	: Fransızca
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
HD	: Hukuk Dairesi
I	: Issue
IP	: Intellectual Property
IPL	: Intellectual Property Law
ing.	: İngilizce
K.	: Karar
Ltd.	: Limited
m.	: Madde
No.	: Numara
p.	: Paragraf
R.G.	: Resmi Gazete
S	: Sayı

s.	: Sayfa
T.	: Tarih
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UK	: United Kingdom
USA	: United States of America
USC	: United States Copyright Act
WCT	: World Copyright Treaty
WIPO	: World Intellectual Property Organization
WTO	: World Trade Organization
YGHK	: Yargıtay Genel Hukuk Kurulu
v.	: Versus
V	: Volume

ABSTRACT

Advances in artificial intelligence raise a number of problems, the most important of which is the fate of works created by artificial intelligence in the field of intellectual property law.

It is essential to fill this gap in international and local doctrine with various solution proposals, as no solutions have been provided yet for this problem in the laws of any country. For these very reasons, this thesis aims to determine how artificial intelligence systems will gain their respective place in copyright regulations, by discussing these systems in a multidimensional approach.

For this determination, inferences are made from the laws, regulations, court case law and various approaches in the doctrine within the body of comparative laws. The most important of these conclusions is the criterion of originality, which is determined at a low level in some legal systems, while determined at a high level in others, which fix the attribution of authorship to human being. Indeed, the originality is at the center of the discussions pertaining to the authorship of artificial intelligence, as it has a vital effect in terms of authorship.

In this context, the thesis examines the qualifications of works created by artificial intelligence systems, the status of authorship in terms of those which are qualified as works and the rights arising therefrom, both in international law and in Turkish law in particular.

ÖZET

Yapay zeka alanındaki ilerlemeler birtakım sorunları gündeme getirmektedir. Bu sorunlardan en önemlisi, fikir ve sanat alanına ilişkin yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserlerin akıbetidir.

Henüz hiçbir ülkenin kanunlarında tam anlamıyla bu soruna yönelik çözümler sunulmadığından uluslararası ve yerel doktrindeki bu boşluğun çeşitli çözüm önerileriyle tamamlanması elzemdir. Bu nedenle, bu çalışma, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği düzenlemelerinde nasıl bir yer edineceğini çok boyutlu bir şekilde tartışarak belirlemeyi hedeflemektedir.

Bu belirleme adına, mukayeseli hukukun bünyesinde yer alan kanun, mevzuat, sözleşmeler, mahkeme içtihatları ve doktrindeki yaklaşımlardan çıkarımlar yapılmaktadır. Bu çıkarımların başında, eser sahipliğini insana atfetmeyi sabitleyen kimi hukuk sistemlerinde düşük kiminde yüksek seviyede belirlenen hususiyet kriteri gelmektedir. Gerçekten de hususiyet, eser sahipliği bakımından kurucu etkiye sahip olduğundan yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği tartışmalarının da odak noktasındadır.

Bu bağlamda işbu çalışma, hem uluslararası hukuk hem de özelde Türk hukukunda, yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserlerin eser olma niteliklerini, eser niteliğini haiz olanlar bakımından eser sahipliği statüsünü ve buradan doğan hakları irdelemektedir.

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Kültür tarihinin ve toplumsal hafızanın en önemli yapıtaşlarından biri şüphesiz insanoğlunun ürettiği eserlerdir. Bu eserler, sanat alanında bir birikimin oluşumuna katkıda bulunarak insanlığın tarihine ve gelişimine ışık tutmaktadır. Ancak bir zamanlar insan eliyle üretilmeye alışık olan eserler, on yıllardır “yapay zeka” adı verilen insan dışı bir varlığın elinden çıkmaktadır.

Bu yenilik, insanlık için şaşırtıcı ve heyecan verici olduğu kadar sorunlara da gebe dir. Nitekim, ürettiği eser üzerinde eser sahibi, telif hakları bazında birtakım haklar elde etmektedir. Bu haklar, eserin meydana gelmesiyle vuku bulan eser sahipliği statüsüne bağlı olarak ortaya çıkan haklardır. Eseri koruma refleksiyle eser sahibine sağlanan haklar, eser üretimi özelinde fikir ve sanat eserleri camiasında üretim sirkülasyonunun devamını sağlamaya yöneliktir. Ancak, insanlık kendisi dışında varlıkların eser niteliğinde bir ürün ortaya koyması fikrine her dönemde tepkiyle ve şüpheyile yaklaşmaktadır. Bu durum ise yapay zeka tarafından üretilen eserlerin, fikir ve sanat eserleri hukuku bakımından korumasız bırakılmasına ve bu alandaki atılımlara yönelik motivasyonu engelleyerek fikir ve sanat eserlerinin başat amacı olan sanat üreticisini koruma marifetiyle sanatsal üretimin devamlılığını sağlama amacıyla ters düşmektedir.

İşbu çalışma, ulusal ve uluslararası telif yasalarında söz konusu sistemlerin eserlerinin korumasına yönelik adlı adınca bir düzenleme olmaması hasebiyle bu boşluğu olabildiğince doldurmayı ve ülke telif hakları yasalarındaki imkanları kullanarak bu sistemlere bir eser sahipliği modeli bahşetmeyi ve bu model üzerinden üretilen eserlerde bir koruma sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun için öncelikle yapay zeka tarafından meydana getirilen yaratımların ülke telif kanunları uyarınca eser niteliğini haiz olup olmadığı test edilmektedir. Zira, eser sahipliğinden bahsedebilmek için öncelikle eser koruma şartlarını sağlayan bir eserin varlığı gerekmektedir.

Söz konusu yüksek lisans tez çalışması, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği tartışmalarında, ülke telif hakları mevzuatlarında genel kural niteliğinde olan “gerçek kişi olarak eser sahibi” hükmüne istisna yaratan hükümleri odak

noktasına almaktadır. Buradan hareketle hem ulusal hem de uluslararası ülke telif kanunlarında yer alan düzenlemelerde yapay zeka sistemlerine eser sahipliği atfetmeye ve bu eser sahipliğinden doğan hakların işlerlik kazanmasına kapı aralayan “istihdam ilişkisi kapsamında ortaya çıkan eserlerin üzerindeki hakları” konu alan istisna niteliğindeki hükümler baz alınmaktadır. Buna göre, istihdam ilişkisi kapsamında meydana gelen eserlerde yapay zeka sistemleri eser sahipliği statüsünü elde edecek; bu eserler üzerindeki haklar ise yazılımcının kullanımına olanak sağlama yoluyla işlerlik kazanmış olacaktır. Bu değerlendirme, telif haklarına bakış ve yaklaşım farklılığını en iyi yansıtan örnekler olmaları sebebiyle çalışmanın inşa edildiği iki ayağı temsil eden Anglo – Sakson hukuk sistemine ait Amerikan ve İngiliz hukuk sistemi ile Kıt’a Avrupası hukuk sistemine dahil Fransız ve Türk hukuku özelinde gerçekleştirilmektedir.

Söz konusu değerlendirmeler, her hukuk sisteminin kendi kanunları, mevzuatları, mahkeme içtihatları ve doktrindeki yorumları merceğinde yapılmış olup elde edilen bilgiler ve yöntemler ışığında olabildiğince spesifik bir çözüm yolu izlenmeye çalışılmıştır. Adı geçen ülkelerin uygulamalarından ve yaklaşımlarından yahut böylesi bir yaklaşıma olanak tanıyan boşlukların yorumlanmasından mülhem bu spesifik çözüm yolu, en nihayetinde Türk hukukunda alternatif bir çözüm üretmeye yöneliktir.

Son olarak, ileride bu anlamda doğacak ihtilafların olabildiğince pratik bir yolla önüne geçmeyi amaç edinen söz konusu çalışma, yapay zekaların muğlak ve çok katmanlı bir yapı muhteva etmesinden dolayı getirdiği çözüm önerilerinin geçiş dönemi niteliğinde olduğuna fırsat buldukça dikkat çekmektedir.

2. KONUNUN TAKDİMİ

İşbu çalışma kapsamında, ulusal ve uluslararası telif hakları mevzuatlarında eser sahipliği tartışılan yapay zekanın; tanımından, genel itibariyle yapısından ve yapay zekaların istihdam ilişkisine dahil olabilmesine olanak sağlama kanalı olarak önerilen elektronik kişilik modelinden bahsetmek gerekmektedir.

Tanımı, bilim dünyası tarafından son derece tartışılan bir kavram olan yapay zeka fikri, düşünme yetisine sahip bir makinenin mümkün olup olmadığı sorusunu

aklında canlandıran kişilerden biri olan ünlü filozof Rene Descartes’a kadar uzanır¹. Yapay zeka kavramını terminolojiye kazandıran McCarthy, bu karışık yapının etkisini hafifletecek sadelikle yapay zeka “akıllı makine üretim tekniği ve bilimidir.”² diyerek yapay zekayı, insanların sahip oldukları zeka ile çözdükleri problemleri çözebilme yetisine sahip makineler olarak açıklamaktadır³. Kısaca yapay zeka; çevreyi gözlemleme ve etkileşim kurma yoluyla bilgi birikimi ve deneyim elde edebilme ve bu edindiği yetileri kullanabilme yetkinliğine sahip makineler olarak tanımlanabilir⁴. Aslında, yapay zeka birçok tekniği içerisinde barındıran bir şemsiye terim niteliğindedir⁵. Bu noktada, yapay zekanın sadece bir yazılım olduğuna vurgu yapmak gerekir. Dolayısıyla, yapay zeka için olduğu makine ile birlikte çalışma şeklinde tezahür eden bir sistemdir⁶.

Bu çalışmada bahsedilen sistemlerle sınırlık kalmak bakımından yapay zekanın işleyişine dair sadece pekiştirmeli öğrenme ve derin öğrenme tekniklerine vurgu yapmak gerekirse makine öğrenimin alt türlerinden biri olan pekiştirmeli öğrenme⁷, adeta bir bebeğin çevresiyle ve sosyal hayatında yer alan aktörlerle girdiği karşılıklı etkileşim sonucunda belli birtakım yetenekleri elde etmesinin altında yatan mekanizmanın türdeşidir⁸. Başlangıçta makine nasıl hareket etmesi gerektiğini bilmemekte ve tamamen komutlar doğrultusunda gerçekleştirdiği hareketler neticesinde sonucun iyi (*reward*) ya da kötü (*punishment*) olmasını gözlemleyerek kendisini yapılandırmaktadır⁹. Sistem, iyi sonuca ulaşmak için

¹ Lawrence B. Solum, Legal Personhood for Artificial Intelligence, North Carolina Law Review, V: 70, No: 4, 1992, s. 1234.

² John McCarthy, What is the Artificial Intelligence, Basic Questions?, Stanford University, <http://jmc.stanford.edu/artificial-intelligence/what-is-ai/index.html> (E.T.: 20.12.2019).

³ Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, Yapay Zekanın Buluşlarının Patentlenmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 11, Haziran 2018, s. 588.

⁴ Artificial Intelligence: A European Perspective, European Commission, 2018, s. 19, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC113826/ai-flagship-report-online.pdf> (E.T.: 20.12.2019).

⁵ Ryan Calo, Artificial Intelligence Policy: A Primer and Roadmap, University of California Davis School of Law Review, V: 51, 2017, s. 405.

⁶ Bozkurt Yüksel, Yapay Zekanın Buluşları, s. 588.

⁷ Nils J. Nilsson, Introduction to Machine Learning, California 1998, s. 5 – 7.

⁸ Richard S. Sutton / Andrew G. Barto, Reinforcement Learning: An Introduction, USA 2014 – 2015, s. 1.

⁹ David L. Poole / Alan K. Mackworth, Artificial Intelligence: Foundations of Computer Agents, Cambridge 2011, s. 463.

halihazırda bildiği verileri kullanmakta ama aynı zamanda bu verileri gelecekte alabileceği en doğru aksiyon için yeniden keşfetmektedir¹⁰.

Derin öğrenme ise, insan yapısında bulunan ve nöron adı verilen biyolojik sinir ağlarından ilham alınarak tasarlanan ‘yapay sinir ağları’ kullanılarak gerçekleştiren bir tekniktir¹¹. Tam da bu nedenle derin öğrenme, makinenin insan beyninin çalışma fonksiyonlarına en benzer yolla sonuca ulaşmasını sağlaması açısından diğer öğrenme türlerinden ayrılmaktadır¹².

Eser üretmeye muktedir yapay zeka sistemlerini daha sarıh değerlendirebilmek adına bu sistemlerin özellikli çeşitlerine bakmak gerekmektedir. Söz gelimi, sınırlı hafıza yetilerine sahip olan yapay zeka türü, belirli kararlar alabilmelerini sağlayan bir öğrenim ve bu öğrenimi gözlem ve verileri tanımlama yoluyla sınırlı da olsa hafızaya dönüştürebilme yetisine sahiptir¹³. Microsoft tarafından üretilen ve özellikle Twitter üzerinden Donald Trump’ı destekleyen paylaşımları ile dikkat çeken Tay isimli sohbet robotu bu türün en güncel örneklerinden biridir¹⁴.

Zihin teorisi; arzulama, hedef koyma ya da belli bir şeye inanç duyma gibi duygu durumlarını barındırabilme yeteneğini tanımlamaktadır¹⁵. Zihin teorisi türüne ait bir yapay zeka örneği, etkileşime girdiği varlıkları; onların ihtiyaçlarını, duygularını, inançlarını ve düşüncelerini göz önünde bulundurarak daha iyi anlama yetisine sahiptir¹⁶. Bu türün bilinen belki de tek örneği, Hanson Robotics Limited Şirketi tarafından üretilen Sophia isimli yapay zekaya sahip robottur¹⁷. Bilince

¹⁰ Sutton / Barto, Reinforcement Learning, s. 3.

¹¹ Bozkurt Yüksel, Yapay Zekanın Buluşları, s. 589.

¹² Kathryn Hulick, Artificial Intelligence, Minnesota 2015, s. 15.

¹³ Felipe Maia Alexandre, The Legal Status of Artificially Intelligent Robots, Tilburg Üniversitesi, Haziran 2017, s. 12.; Bozkurt Yüksel, Yapay Zekanın Buluşları, s. 591.

¹⁴ Detaylı bilgi için bkz. Tay, Microsoft AI chatbot, gets a crash course in racism from Twitter, <https://www.theguardian.com/technology/2016/mar/24/tay-microsofts-ai-chatbot-gets-a-crash-course-in-racism-from-twitter> (E.T.: 3.1.2020).

¹⁵ Bobby Azarian, Truly Intelligent AI Must Have a “Theory of Mind”, Psychology Today, Kasım 2018, <https://www.psychologytoday.com/us/blog/mind-in-the-machine/201811/truly-intelligent-ai-must-have-theory-mind> (E.T.: 4.1.2020).

¹⁶ Arend Hintze, Understanding the Four Types of AI, from Reactive Robots to Self – Aware Being, The Conversation UK, 2016, <http://theconversation.com/understanding-the-four-types-of-ai-from-reactive-robots-to-self-aware-beings-67616> (E.T.: 4.1.2020).; Alexandre, Legal Status, s. 12.

¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Sophia the Robot by Hanson Robotics, <https://www.youtube.com/watch?v=BhU9hOo5Cuc> (E.T.: 4.1.2020).

sahip olarak adlandırılan en gelişmiş yapay zeka türü ise bilince sahip olmakla birlikte sadece etkileşime girdiği varlıkların duygularını anlamakla kalmayıp aynı zamanda kendisi de bu duyguları, inançları, ihtiyaçları, arzuları çevreden gözlemleyerek taklit etme yetisine sahiptir ve diğerleriyle birlikte kendi varlığının da farkındadır¹⁸. Bu tür, “ne” istediğinin yanı sıra “neden” istediğini de bilebilecek düzeydedir¹⁹. 2014 yapımı “Ex Machina” filminde Alicia Vikander’ın canlandığı Ava karakteri bu türe örnek olarak gösterilebilir.

Eser sahipliği için temel alınan istihdam modelinde yapay zeka sistemlerinin işçi, yazılımcıların ise işveren statüsünde değerlendirilmesi için öncelikle yapay zeka sistemlerinin yasal bir kişiliği haiz olması gerekmektedir²⁰. Gerçek kişilik statüsünün temelde insana atfedilen bir kişilik modeli olmasından hareketle yapay zeka sistemlerine gerçek kişilik modeli üzerinden hak bahşetmek ulusal ve uluslararası ülke vatandaşlık kanunlarıyla ters düşeceğinden bu statü elverişli görünmemektedir²¹. Yine, tüzel kişiliğin belli insan topluluklarını gerektirmesi²², ancak yapay zekanın ise tamamen insan elinden çıkarak onun varlığından ayrıldığı gerçeği²³ bu kişilik statüsünün de söz konusu sistemler için uygun olmadığı anlamına gelmektedir.

Şu halde, yapay zeka sistemlerinin istihdam ilişkisi kapsamında işçi olarak taraf olabilmesi, bu sistemler merkezinde eser sahipliğinden doğan hakların devredilmesinin pratik açıdan mümkün ve çözüm önerilerinin uzun vadeli olması için temel alınan model, Avrupa’da hazırlanan “EuRobotics” adlı çalışmada gelişmiş robotlar²⁴ ve yapay zeka sistemleri için önerilen elektronik kişi

¹⁸ Hintze, Four Types of AI, <http://theconversation.com/understanding-the-four-types-of-ai-from-reactive-robots-to-self-aware-beings-67616> (E.T.: 4.1.2020).; Bozkurt Yüksel, Yapay Zekanın Buluşları, s. 592.

¹⁹ Alexandre, Legal Status, s. 12.

²⁰ Ayrıca bkz. Başak Bak, Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekanın Hukuki Statüsü ve Yapay Zeka Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 9, S: 35, 2018, s. 222 – 223.

²¹ Bkz. Amir Atabekov / Oleg Yastrebov, Legal Status of Artificial Intelligence Across Countries: Legislation on the Move, European Research Studies Journal, V: XXI, I: 4, 2018, s. 776.

²² Mustafa Dural / Tufan Ögüz, Türk Özel Hukuku, Cilt II: Kişiler Hukuku, İstanbul 2011, s. 199.

²³ S.M. Solaiman, Legal Personality of Robots, Corporations, Idols and Chimpanzees: A Quest For Legitimacy, Artificial Intelligence and Law 25, 2016, s. 174.

²⁴ Robot tanımı ilk defa Karel Capek adlı Çek yazar tarafından bir tiyatro metninin içinde kullanılmıştır. Lehçe’de “iş gücü” anlamına gelen robota kelimesinden türetilen kelime zamanla

kavramıdır²⁵. Öyle ki, bu kişilik statüsü aracılığıyla yapay zeka sistemlerinin dava ehliyeti kazanmasının önünün açılacağı dahi iddia edilmektedir²⁶.

Aynı şekilde 2017 yılında, Avrupa Parlamentosu Hukuk İşleri Komitesi tarafından yayımlanan raporda da bağımsız bir şekilde çevreyle iletişim kurabilen ve bağımsız kararlar alabilen robotların zarar verici eylemlerinden doğan sorumluluklarını düzenlemek adına bu sistemlere elektronik kişilik statüsü verilmesi önerilmiştir²⁷. Her iki çalışmadan mülhem elektronik kişilik kavramının aktörlerinden yazılımcı, üretici ve / veya sistemin sahibi²⁸, bu çalışma kapsamında yapay zekanın eser sahipliğine temel alınan elektronik kişilik statüsünün bileşenlerini oluşturarak bu modelin işlerlik kazanmasında kilit rol oynamaktadır.

Nihayet, temel alınan kişilik statüsü, gerçek kişi statüsüyle benzer yetkilerle donatılmış, yapay zeka sistemlerine sınırsız iktidar alanı açan bir model olmayıp sadece sistemdeki belli başlı gedikleri gidermek için sınırlı ancak işler bir öneriden ibarettir²⁹.

diğer dillere de etki etmiştir. Bkz. <https://www.britannica.com/biography/Karel-Capek> (E.T.: 11.2.2020).

²⁵ euRobotics, Suggestion For a Green Paper on Legal Issues in Robotics, (Editör: Christophe Leroux, Roberto Labruto), 2012, s. 60.

²⁶ euRobotics, Green Paper, s. 61.

²⁷ European Parliament Committee on Legal Affairs, Report With Recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.html (E.T.: 12.2.2020).

²⁸ European Parliament Committee on Legal Affairs, Robotics, f. 59.

²⁹ euRobotics, Green Paper, s. 61.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPAY ZEKANIN YARATIMLARININ ESER NİTELİĞİ

1.1. GENEL OLARAK

İnsanlığın duygu ve düşünce dünyasının iç içe geçtiği bir terkip alanının somut olarak bir cisim üzerinde vücut bulmasının temeli yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. M.Ö 15.000 dolaylarında insanlığın ataları mağara duvarlarına avladıkları hayvanları tanımak, tanımlamak amacıyla birtakım figürler çizmişler ya da çeşitli batıl inançlar sebebiyle bazı ürünler ortaya koymuşlardır³⁰. Söz konusu ürünlerin bir sanat eseri olup olmadığı hala tartışılmaktadır. Ancak şüphesiz bu ürünler, o dönemde yaşayan insanların fikri çabalarının birer yansımalarıdır. Bu fikri çaba anlamını doğayı gözlemleme, bu gözlem yeteneğini belirli ifade şekilleriyle somut bir hale getirme gibi süreçleri içermeye bulur.

Bu fikri çabaların sonucunda ortaya çıkan yaratımlar, fikri ürün niteliğindedir. Yüzyıllar öncesinden hayata geçirilen ve sonraki nesillere miras niteliğinde ortaya çıkan bu fikri ürünler toplumsal ve kültürel gelişime büyük katkı sağlamıştır. Fikri ürünler; bir toplumun kültür teorilerine, sosyolojik dinamiklerine ve estetik algılarına etki edebilme gücünü haiz olduklarından önemli ve korunmaya değerdir. Ancak günümüz toplumlarında farklılık göstermekle birlikte yasa koyucular sadece belirli özelliklere sahip fikri ürünlerin korunmaya değer olduğu anlayışıyla fikri ürün ve eser kavramını birbirinden ayırmıştır. Bu ayrımın önemi, üretimine kanun tarafından eser niteliği bahşedilen kişilerin belli fikri haklara sahip olması ve üretimlerinin nitelikleri gereği korumadan yararlanabilme ayrıcalığına sahip olmalarında yatmaktadır.

Keşifler, icatlar yahut benzeri teknik çalışmalar da fikirsel üretim süreçlerinin sonucu dahilinde değerlendirildiğinden geniş anlamıyla fikri hakların konusunu oluşturmaktadır³¹. Bu noktada fikri haklar şemsiye bir kavram olarak yerini bulmaktadır. Ancak kavramın özü gereği fikir ve sanat eserleri hukukunun ruhuna daha uygun düştüğünden hareketle fikri hakları dar anlamıyla sadece telif

³⁰ E. H. Gombrich, Sanatın Öyküsü, (Çeviri: Erol Erduran – Ömer Erduran), İstanbul 2011, s. 40.

³¹ İlhan Öztrak, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, Ankara 1977, s. 5.; Farklı görüş için bkz. Ernst E. Hirsch, Fikri ve Sınai Haklar, Ankara 1948, s. 140.

hakları kapsamında değerlendirmek gerekmektedir³². Buradan fikri hakların kanuni düzenlemeler ekseninde telif hakları ile adlandırıldığı, diğer teknik çalışmaların ise sınai haklar olarak sınıflandırıldığı bir sistematik ortaya çıkmaktadır³³.

Bu bölümde, yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlerin bu dar anlamıyla yani telif hakları bağlamında hangi noktada durduğu, diğer bir ifadeyle nitelikleri, farklı dönemlerde ortaya çıkan fikri yaratımlara gösterilen refleks üzerinden günümüzde yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlere yönelik algı ve bu düzlemde yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği yaratımların eser niteliği tartışılacaktır. Bunun için öncelikle yapay zeka sistemlerinin meydana getirdikleri eserleri örnek kabilinden sıralamak yerinde olacaktır.

1.2. YAPAY ZEKA TARAFINDAN MEYDANA GETİRİLEN ESERLER

Bir makine tarafından üretilen eserlere yönelik tescil başvurularının şaşkınlıkla karşılandığı günlerin yerini yapay zeka sistemlerinin yaratıcı alanlara giderek artan bir hızla müdahil olduğu günlere bıraktığı bir çağdan geçilmektedir. Günümüzde artık resimden müziğe, edebiyattan sinemaya sanatın her alanında yaratım süreçlerinde rol oynayan ve çeşitli eserler ortaya çıkaran birçok yapay zeka sistemi örneği bulunmaktadır.

Ressam ve sanat profesörü Harold Cohen tarafından 1973 yılında geliştirilmeye başlanan *AARON* isimli bir yapay zeka uygulaması bu duruma verilebilecek en iyi örneklerdendir. Cohen tarafından hiçbir şekilde doğal yaşamdan nesneler gösterilmemekle birlikte sisteme sadece objelerin derinliği, boyutları, şekilleri ve renkleri gibi kavramları, beden formunu ve nesne ile insan bedeni arasındaki ilişkiyi algılama yetisi kodlanan ve bu doğrultuda her geçen yıl geliştirilen bir yapay zeka sistemi sayesinde *AARON*, gerçek fırçalar kullanarak tuval üzerine kumaş boya eserler yapmaktadır³⁴. Bu alanda birçok yeniliğe öncülük eden *AARON* sistemine benzer bir diğer sistem ise, 2011 yılında Benjamin Grosser

³² Duygun Yarsuvat, *Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları*, İstanbul 1984, s. 3.; Öztrak, *Fikir ve Sanat*, s. 5.

³³ Hirsch, *Fikri Sınai*, s. 140.

³⁴ Bkz. Creative AI: The Robots That Would be Painters, <https://newatlas.com/creative-ai-algorithmic-art-painting-fool-aaron/36106/> (E.T.: 25.5.2020).

tarafından geliştirilen '*Interactive Robotic Painting Machine*' adlı makinedir. Bu makine, çevrede duyduğu seslerle etkileşime girerek tuval üzerine soyut yağlı boya resimler yapmakta olup en önemlisi geliştikçe yaratım sürecinde daha etkin rol alma potansiyeline sahip olduğu bilinmektedir³⁵. Yine, Almanya'da Thomas Lindemeler ve Oliver Deussen tarafından geliştirilen '*e – David*' adlı sistem, ressamların resim yapma süreçlerini gözlemleyebildiği ve aynı zamanda hatalarını fark edip düzeltebildiği bir görsel geri bildirim mekanizması kullanarak eserlerini meydana getirmektedir³⁶.

Simon Colton tarafından geliştirilen, '*The Painting Fool*' adlı sistem ise, yazılımına savaş haberi ve haberin ilgili görselleri girdi olarak sağlandığında, bu görüntüleri ve haberi ilişkilendirerek bir savaş alanı resmetmiştir³⁷. Ayrıca '*The Painting Fool*', 2013 – 2014 yılları arasında '*You Can't Know My Mind*' adlı sergi kapsamında gelen konukların portrelerini, aynı gün okuduğu gazete haberlerinin kendisinde bıraktığı 'ruh hali' ile resmetmeye çalışmış ve günün sonunda okuduğu haberler kötüyse daha donuk; iyiye daha neşeli ve sıcak figürler ortaya çıkmıştır³⁸. Makinenin okuduğu haberler ile doğru orantılı olarak girdiği bu etkileşimin geldiği boyut, zaman zaman okuduğu kötü haberlerden dolayı kendisini iyi 'hissetmediğinden' o gün hiç eser üretmemesine kadar gitmiştir³⁹. Günümüzde, hedef sağlaması yapan bir sistemle beraber çalıştığında '*The Painting Fool*', kendi hedefine ulaşamadığı takdirde doğru hedefin ya da eserin formu için uygun halin hangisi olduğunu kavrayarak adeta insan sanatçının yaratım sürecine benzer bir süreç izlemektedir⁴⁰.

³⁵ Bkz. Creative AI, <https://newatlas.com/creative-ai-algorithmic-art-painting-fool-aaron/36106/> (E.T.: 25.5.2020). Video için bkz. <https://vimeo.com/23998286> (E.T.: 25.5.2020).

³⁶ Bkz. Creative AI, <https://newatlas.com/creative-ai-algorithmic-art-painting-fool-aaron/36106/> (E.T.: 25.5.2020).

³⁷ Bkz. Creative AI, <https://newatlas.com/creative-ai-algorithmic-art-painting-fool-aaron/36106/> (E.T.: 25.5.2020).

³⁸ Madeleine de Cock Buning, Autonomous Intelligent Systems as Creative Agents under the EU framework for Intellectual Property, European Journal of Risk Regulation, V: 7, I: 2, 2016, s. 313.; Ayrıca bkz. http://www.thepaintingfool.com/galleries/you_cant_know_my_mind/ (E.T.: 25.5.2020).

³⁹ De Cock Buning, AIS, s. 313.

⁴⁰ De Cock Buning, AIS, s. 313.

Nihayet, resim alanında diğer çarpıcı örneklerden biri, yapay zeka sisteminin adeta ressamın kendisinin üretimi olduğu üç boyutlu bir portreyi hedefleyen ‘Next Rembrandt’ projesidir. Yazılımcılar, ressamın çeşitli çalışmalarından verileri bir araya getirerek derin öğrenme tekniğiyle sisteme işledikten sonra ressamın portrelerindeki yüz, kafa yapısı, cinsiyet ve yaş gibi özellikleri sınıflandırmışlar ve daha sonra ressamın portrelerinde yüzün bütünsel yapısına (iki göz arasındaki mesafe, kulak ve burnun şekilsel özellikleri ve konumları gibi) odaklanarak ilerlemişlerdir⁴¹.

Yazın alanındaki gelişmeler de en az resim alanındakiler kadar tabuları yıkmaktadır. Örneğin, hafızasında depoladığı kelimeleri kullanarak, bir yazarın yazım sürecini taklit eden bir yöntemle gramer kurallarına uyumlu hikayeler yazma mekanizmasına sahip *Racter*⁴² (*raconteur: hikaye anlatıcısı*) tarafından meydana getirilen ‘*The Policeman’s Beard is Half – Constructed*’ adlı kitap bunlardan biridir⁴³. Selmer Bringsjord ve çalışma arkadaşları tarafından geliştirilen ‘*BRUTUS*’ ise dil bilgisi kurallarını ve kelime bilgisini kullanarak; olay örgüsünden karakterlere kadar değişen geniş ölçekli hikaye boyutunda adına vesile olan ihanet temalı kısa öyküler üretmektedir⁴⁴.

Müzik alanındaki gelişmelerden ilki, yapay sinir ağları sayesinde notaları depolama ve çözümleme yoluyla tıpkı bir çocuğun öğrenme sürecine benzer şekilde nota üretmeyi başaran ‘*Jukedek*’⁴⁵ ile benzer sistem modeline sahip, Sony tarafından geliştirilen, sahip olduğu nota veri tabanı yoluyla sanatçı ya da tür üzerinden kullanıcılarının müzik zevklerine uygun şarkılar üreten ‘*Flow Machines*’⁴⁶ adlı uygulamalardır. Derin öğrenme yoluyla yazılımına sadece orkestrasyon düzeni ve süresi işlenerek klasik müzik türünde eserler üreten

⁴¹ Bkz. The Next Rembrandt: Can the Great Master Be Brought Back to Create One or More Paintings? <https://www.nextrembrandt.com/> (E.T.: 25.5.2020).

⁴² Timothy L. Butler, Can a Computer Be an Author? – Copyright Aspects of Artificial Intelligence, *Hasting Communications and Entertainment Law Journal*, V: 4, No: 4, 1982, s. 715.

⁴³ Bkz. <http://www.ubu.com/historical/racter/index.html> (E.T.: 26.5.2020).

⁴⁴ Annemarie Bridy, Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author, *Stanford Technology Law Review* V: 5, 2012, s. 16.

⁴⁵ Haberin detayı için bkz. <https://www.nytimes.com/2017/01/22/arts/music/jukedek-artificial-intelligence-songwriting.html> (E.T.: 26.5.2020).

⁴⁶ Bkz. <https://www.flow-machines.com/> (E.T.: 26.5.2020).

'IAMUS' ise, insan genetiğinin hücre bölünmesine benzer şekilde kaynak araçlarını değiştirerek ya da düzenleyerek bir yaratım süreci izler⁴⁷. Warner Music şirketiyle anlaşma imzalayan Alman menşei 'Endel', kullanıcılarının kalp atış hızı gibi biyometrik verilerini ya da bulundukları konum gibi kişisel verilerini kullanarak kişiye özel ses dosyaları oluşturmaktadır⁴⁸.

Nihayet, sinema sektöründe İskoç karikatürist Andy Pandy tarafından geliştirilen, sisteme kodlanan karakter özellikleri, diyalog ve durum bilgileri sonucunda, 90'lı yılların fenomen dizisi 'Friends'in aynı mizah anlayışıyla senaryo taslağını çıkaran robot göze çarpan örneklerden biridir⁴⁹. Yine senaryosu yapay zeka sistemine sahip bir robot tarafından yazılan bilim kurgu türündeki 'Sunspring' adlı kısa film de sinema alanındaki gelişmelerin temsili örneklerindendir⁵⁰.

Görüldüğü üzere, yaratıcı bir faaliyete yapay zeka sistemlerinin katılımı birçok alanda defaatle gözlemlenmektedir. Bu sistemler yazılım koruması altında birçok ülke kanunlarında korunmakta iken, birçok alanda eser meydana getirdiklerinde ise aksine bu eserlerin üzerinde ne yazılımcının ne de mezkur sistemlerin bir hak ihdas etmesi söz konusudur. Bu nedenle yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen bu eserler bakımından eser sahibinin kim veya kimler olacağı ya da bu makinelerin eser sahibi olup olamayacağı tartışılmayı hak etmektedir. Ancak bu tartışma öncesinde yapay zeka tarafından meydana getirilen eserlerin, fikir ve sanat eserleri hukuku çerçevesinde test edilmesi gerekmekte ve hangilerinin teknik anlamda eser özelliklerini haiz olduğu irdelenmelidir.

1.3. FİKİR VE SANAT ESERLERİ HUKUKU KAPSAMINDA YAPAY ZEKA TARAFINDAN MEYDANA GETİRİLEN ESERLERİN NİTELİĞİ

⁴⁷ Bkz. <https://iamus.ai/> (E.T.: 26.5.2020).; Haberin detayı için bkz. <https://www.bbc.com/news/technology-20889644> (E.T.: 26.5.2020).

⁴⁸ Tanya Aplin & Giulia Pasqualetto, Artificial Intelligence and Copyright Protection, 2019, s. 2 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 26.5.2020).; Haberin detayı için bkz. <https://www.theguardian.com/music/2019/mar/22/algorithm-endel-signs-warner-music-first-ever-record-deal> (E.T.: 26.5.2020).

⁴⁹ Haberin detayı için bkz. <https://nymag.com/intelligencer/2016/01/friends-is-even-better-written-by-a-robot.html> (E.T.: 26.5.2020).

⁵⁰ Aplin & Pasqualetto, AI, 2019, s. 3 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 26.5.2020).

1.3.1. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukuku Bakımından

Türkiye'nin de taraf olduğu çeşitli uluslararası anlaşmalarda eser kavramının tanımı yapılmamakta ancak bu kavrama ilişkin bazı kriterler getirildiği anlaşılmaktadır. İlk kez 1886 yılında düzenlenen ve çok kez değişikliğe uğrayan, tam adı “Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi”⁵¹, koruma kapsamını edebiyat ve sanat eserleri olarak sınırlandırarak bu amaç doğrultusunda bir Birlik kuruluşuna öncülük eder⁵². İlgili sözleşme 2. maddesinde edebiyat ve sanat eserleri başlığı altında bu eser türüne hangi eserlerin girdiğini uzun denebilecek bir sıralamayla açıklamaktadır. Ardından, bu eserlerin ifade edildiği tarzın mutlaka bir araç üzerine sabitlenmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Yine m. 8’de günlük haberlerin ya da sadece basın niteliği taşıyan günlük olayların koruma dışında tutulduğundan bahsedilmektedir. Bern Sözleşmesi m. 5 / 2 ‘de ‘fikri yaratıcılık’ ibaresi geçmektedir. Bu fikri yaratıcılık, konuda değil ancak fikrin ifade ediliş biçiminde aranmaktadır⁵³.

Bern Sözleşmesi’nin aksine ticari kaygıları ön plana çıkaran düzenlemeleriyle bilinen Sahte Mal Ticareti Dahil Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Sözleşmesi (“TRIPS”)⁵⁴ ise, Dünya Ticaret Örgütü (“WTO”) tarafından bir paket halinde bu örgüte üye olmak isteyen ülkelerin imzasına sunulan sözleşmelerden biridir⁵⁵. Sözleşmenin 10. maddesinin ilk fıkrasında yer alan ibarede, kaynağı ya da kodu ne olursa olsun bilgisayar programlarının Bern Sözleşmesi kapsamında edebi eser olarak koruma kapsamında olduğu belirtilmiştir⁵⁶. Sözleşmenin ilgili maddesinin 2. fıkrasında ise, veri düzenlemelerinin içerikleri ya da seçimleri hususunda entelektüel bir çaba bulunması halinde koruma kapsamında oldukları düzenlenmektedir⁵⁷. Denebilir ki,

⁵¹ R.G. 7.7.1995 – 4115.

⁵² Bern Sözleşmesi, m. 1.

⁵³ Sam Ricketson, *People or Machines: The Bern Convention and the Changing Concept of Authorship*, Columbia – VLA Journal of Law & Arts, V: 16, I: 1, 1991 – 1992, s. 21 – 22.

⁵⁴ R.G. 29.01.1995 – 22186.

⁵⁵ Mustafa Ateş, *Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye*, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, C: 6, 2006, s. 25.

⁵⁶ TRIPS m. 10 / 1.

⁵⁷ TRIPS m. 10 / 2.

TRIPS açısından da koruma ölçütü, yazılımda içkin entelektüel farklılık ya da çabadır.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (“WIPO”) tarafından hazırlanmasına öncülük edilen iki uluslararası sözleşmeden biri olan WIPO Fikir ve Sanat Eserleri Sözleşmesi (“WCT”)⁵⁸, Bern Sözleşmesi’nin bir alt kümesi niteliğindedir. Ancak, dijital gelişmeler sonucunda eserler ve bu eserler üzerindeki eser sahipliği ile ilgili ortaya çıkan sorunlara çözüm getirme amacı ihtiva etmesi bakımından Bern Sözleşmesi’nden ayrılmakta olup tıpkı TRIPS gibi mezkur sözleşmeye nazaran ticari kaygıların ve buna bağlı düzenlemelerin daha çok hissedildiği bir yapısı bulunmaktadır⁵⁹. Sözleşme, fikri hak korumasını düşünceyi ifade etme biçimiyle sınırlandırması bakımından farklılık arz etmektedir⁶⁰. WCT m. 4, bilgisayar programlarının Bern Sözleşmesi’nin 2. maddesi kapsamında edebi eser olarak korunacağını düzenlemektedir⁶¹. Yine aynı sözleşmenin 5. maddesi tıpkı TRIPS m. 10 / 2’de olduğu gibi, veri düzenlemelerinde entelektüel farka işaret etmektedir⁶². Şu halde TRIPS sözleşmesiyle ilgili değerlendirmeler birebir burada da geçerli olacaktır.

Bu durumda yukarıda örneklerini verdiğimiz yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen güzel sanat eserlerinde, hem fikrin şekle bürünmüş olması şartını karşılaması açısından hem de eserlerin *Interactive Robotic Painting Machine* örneğinde olduğu gibi çevreyle etkileşime girmesi ya da *e – David* gibi hatalarını bir insan ressamı gözlemleyerek fark etme süreçlerinden geçerek üretilmesi bakımından entelektüel farklılığın içkin olduğunun kabulü gerekmektedir. Ancak uluslararası sözleşmeler bağlamında bu farklılık kabul edilir görünmemektedir. Bununla birlikte, yazın alanında *BRUTUS* ve *Racter* tarafından meydana getirilen eserlerin tıpkı diğerleri gibi belli bir şekle bürünme şartını haiz olduğu açıktır. Müzik eserleri alanında ise, özellikle *IAMUS* adlı uygulamanın ürettikleri eserlerin uluslararası sözleşmeler bağlamında koruma şartlarını sağladığı

⁵⁸ R.G. 8.5.2007 – 26516.

⁵⁹ Bkz. <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/> (E.T.: 29.5.2020).

⁶⁰ Ateş, Uluslararası Sözleşmeler, s. 30.

⁶¹ WCT m. 4.

⁶² WCT m. 5.

kabul edilmelidir. Sinema eserleri alanında senaryo örneklerinin de diğer eser türlerinden farklı olmadığı belirtilmelidir.

Avrupa Parlamentosu'nun Bilgisayar Programlarının Korunmasına Dair (Yazılım) 2009/24/EC sayılı ve yine aynı hususa ilişkin 91/250/EEC sayılı Yönergelerinin⁶³ m. 2 f. 1 hükmü ile 96/9/EC sayılı Veri Tabanı Yönergesinin⁶⁴ m. 2 hükmünde esere ilişkin şartlar düzenlenmektedir. Bununla birlikte 2009/24/EC sayılı Yönerge, öncelikle bilgisayar programlarının Bern Sözleşmesi kapsamında ilim ve edebiyat eseri olarak korunacağını düzenleyerek başlar⁶⁵. Ardından, mezkur yönerge kapsamında korunanın bilgisayar programlarının altında yatan fikir değil, yalnızca ifade ediliş biçimi olduğunu öne sürer⁶⁶. Buna göre, eser sahibinin fikri yaratıcılığına sahip bir bilgisayar programı başka bir koşul gözetilmeksizin koruma hükümlerinden yararlanır⁶⁷.

Bununla birlikte, bazı Avrupa Birliği Adalet Divanı ("ABAD") kararlarında koruma kapsamında değerlendirilen eserde aranılacak özellikler detaylandırılmaktadır. Buna göre, her şeyden önce eser sahibinin kendi entelektüel yaratımının yansıdığı bir eser olmalı ve bu eser, eser sahibinin entelektüel yaratımıyla bütünleşen bir konuya sahip olmalıdır⁶⁸. Eserin, eser sahibinin kendi yaratıcı fikrine sahip olması gerektiği yönünde öncü karar '*Infopaq*'⁶⁹ davası olmuştur. Eser sahibinin entelektüel yaratımının esere yansımaya ilişkin başka bir ABAD kararında, eser sahibinin esere vurduğu kişisel damga betimlemesi

⁶³ 2009/24/EC sayılı yönerge için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:111:0016:0022:EN:PDF> (E.T.: 29.5.2020).; 91/250/EEC sayılı yönerge için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0250&from=EN> (E.T.: 29.5.2020).

⁶⁴ 96/9/EC sayılı yönerge için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996L0009&from=en> (E.T.: 29.5.2020).

⁶⁵ 2009/24/EC m. 1 / 1.

⁶⁶ 2009/24/EC m. 1 / 2.

⁶⁷ 2009/24/EC m. 1 / 3.

⁶⁸ Aplin & Pasqualetto, AI, 2019, s. 5 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 29.05.2020). Bkz. Levola Hengola v. Smilde Foods (Dosya No: C – 310/17), ECLI:EU:C:2018:899, p. 35 – 37.

⁶⁹ Bkz. Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening (Dosya No: C – 5/08), ECLI:EU:C:2009:465, p. 48.

yapılmaktadır⁷⁰. Ancak, yazılım korumalarında ifade ediliş biçiminde aranacak özgünlüğün hangi yollarla test edileceği belirlenmediği gibi, negatif bir kriter tanımı yapılmış olup bunun için yazılıma ayrılan sürenin ya da yazılımcının çabalarının ölçüt olmaması gerektiği belirtilerek sadece yazılımın orijinalliğinin dikkate alınması gerektiğini vurgulayan muğlak görüşler mevcuttur⁷¹.

Avrupa Birliği hukuku bakımından, eserde aranacak özellikler uluslararası anlaşmalara nazaran özellikle içtihatlarla daha detaylandırılmaktadır. Şu halde güzel sanat eserleri olarak yağlı boya eserlerin koruma şartlarını haiz olduğu belirtilmelidir. Ancak müzik eserlerinde durum biraz daha farklı olacaktır. Zira, *IAMUS* ve *Jukedek* her ne kadar eser sahibinin kişisel damga taşıması kriterini AB hukuk düzleminde tartışmaya açacak olsa da en azından entelektüel etkinin yansıdığı kabul edilmelidir. Ancak *The Flow Machines* ya da *Endel* uygulamaları tarafından üretilen eserlerin, eser niteliğini haiz olmayıp işçilik olarak değerlendirilme ihtimalleri oldukça yüksektir.

1.3.2. Amerikan ve İngiliz Hukuku Bakımından

Amerikan Telif Hakları Yasası (US Copyright Act, “USC”), m.102 eser türlerini; edebi, müzik, dramatik, pandomim ve koreografik, fotoğraf / grafik / heykel, sinema ve görsel – işitsel, ses kayıtları ve mimari eserler olmak üzere sekiz başlık halinde tanımlamaktadır⁷². USC m. 102 / a, fikrin korumaya mazhar olabilmesi için bilinen yahut ileride meydana gelecek somut bir araca sabitlenmesi gerektiğini düzenlemektedir. Görüldüğü üzere, Amerikan hukukunda fikrin sabitlenme aracı teknolojik gelişmelere açık kapı bırakacak şekilde geniş yorumlanmaktadır. Fikrin sabitlenmesi konusunda eser sahibinin yetkileri, ikisi de Anglo – Sakson hukuk sisteminde yer almalarına rağmen İngiliz ve Amerikan hukukunda farklılık göstermektedir. Söz gelimi, İngiltere’de eser sahibinin izni dışında gerçekleştirilen sabitleme işlemleri telif hakkı korumasına layık görülürken, Amerika’da eser sahibinin izni olmadan gerçekleştirilen sabitlemeler telif hakkı

⁷⁰ Bkz. *Eva – Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and Others* (Dosya No: C – 145/10), ECLI:EU:C:2011:798, p. 92.; *Eleanora Rosati, Originality in EU Copyright: Full Harmonization through Case Law*, UK 2013, s. 148.

⁷¹ Rosati, *EU Copyright*, s. 181.

⁷² USC m. 102.

koruması bakımından engel niteliğinde oldukları gibi aynı zamanda cezai yaptırım sebebi teşkil etmektedir⁷³. USC m. 102 / b ise, Amerikan telif hukuku açısından salt fikirlerin koruma konusu olamayacağını düzenlemektedir.

Amerikan telif hukukunda edebi eserler; sözcükler, sayılar veya diğer sözlü veya sayısal semboller veya işaretlerle ifade edilen, görsel işitsel eserler dışındaki eserler olarak tanımlanmaktadır. Burada dikkat çekici olan, hüküm içinde yer alan *'kitap, süreli yayın, el yazması gibi...'* ibaresinden anlaşıldığı üzere eserin vücut bulduğu materyalin önemli olmamasıdır. Bununla birlikte, USC m. 102 / 2 – a'da müzik eserlerinin, müziğe eşlik eden sözleri de kapsadığı belirtilmektedir. İlgili maddede dramatik eserlerin tanımı yapılmamaktadır. Ancak mahkeme kararlarından söz konusu eserlerin, anlatıyı ilerleten karakter eylemlerinin oluşturduğu olay örgüsünden müteşekkil hikayeler olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır⁷⁴. USC m. 103 kapsamında işleme ve derleme eserlere de telif koruması bahsedilmektedir. Ancak işleme eserler bakımından, mevcut eserde eser sahibinin telif korumasına değer yaratıcılığını söz konusu esere yansıtması gerekmektedir⁷⁵.

Amerikan hukukunda yaratıcılığı haiz eserler korunmaya değerdir. Ancak ilgili Amerikan kanunlarında söz konusu orijinalliğin tanımı yapılmamaktadır⁷⁶. Ancak koruma şartı olarak düzenlenen yaratıcılığın eşiği düşük olup ticari kaygı ya da sanatsal değer gibi diğer ölçütlerden bağımsız değerlendirilir⁷⁷. Örneğin, bir mahkeme kararında, orijinallik ölçütü, bir eserin orijinal olması için; yeni, şaşırtıcı yahut sıra dışı olmasına gerek olmadığı, bahsedilen kriterlerin patent hukukuna

⁷³ Jane C. Ginsburg, Overview of Copyright Law, Columbia Public Law Research Paper No.: 14 – 586, 2016, s. 5, https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2991&context=faculty_scholarship (E.T.: 2.7.2020).

⁷⁴ Paul Goldstein / Bernt Hugenholtz, International Copyright: Principles, Law and Practices, Oxford 2010, s. 202.

⁷⁵ Paul Goldstein, Derivative Rights and Derivative Works in Copyright, Journal of the Copyright Society of the USA, V: 30, No.: 3, 1983, s. 217.

⁷⁶ Shlomit Yanisky – Ravid / Luis Antonio Velez – Hernandez, Copyrightability of Artworks Produced by Creative Robots and Originality: The Formality – Objective Model, Minnesota Journal of Law, Science & Technology, V: 1, I: 1, 2018, s. 25.

⁷⁷ Ginsburg, Copyright Law, s. 4.

ilişkin ölçütler olabileceği üzerinden belirtilmiştir⁷⁸. ‘Feist’ kararında ise, yaratıcılık bakımından alt düzey bir sınır belirlenmiş olup mekanik süreçlerin yaratıcılık hususunda değerlendirilmemesi gerektiği yönünde hüküm düzenlenmiştir⁷⁹. Şu halde yaratıcılık hakkında genel ve net bir tanımlama yapılmaksızın, Amerikan mahkemelerinin içtihatlarıyla oluşan genel kanı, pragmatik yapısıyla da uyumlu olarak yaratıcılığın düşük bir seviye üzerinden değerlendirilmesi gerektiğidir⁸⁰.

Yanı sıra, yaratıcılığı önceleyen sürecin yani eser sahibinin emeğinin de hissedilir düzeyde olması gerekmektedir. Bundan dolayı Amerikan hukukunda ilgili alandaki düzenlemeler, “isimler, başlıklar gibi kelimelerin ya da kısa ifadelerin” telif koruması kapsamına alınmayacağını belirtmektedir⁸¹. Şu halde Amerikan hukukunda eser koruma şartları; fikrin sabitlenmiş olması ve eserin asgari düzeyde yaratıcılık / orijinallik içermesidir⁸².

Amerikan hukuku özelinde yapay zeka sistemlerinin ürettiği eserlerin nitelikleri değerlendirildiğinde sayılan her eser türünün bir fikri ürünün varlığı ve söz konusu fikrin bir cisim üzerinde somutlaşmış olması gerektiği şartlarını sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte, Amerikan hukukunda eser türleri USC’de tahdidi olarak sayılmadığından söz konusu eserleri kanunda belirtilen türe ait olup olmadıkları bağlamında değerlendirmeye gerek olmamaktadır. Burada eserlerin niteliklerini tartışırken önem arz eden husus orijinalliktir. Amerikan hukukunda net bir orijinallik tanımı yapılmayıp içtihatlar yoluyla düşük bir seviye üzerinden eserin orijinal olması kriteri getirildiği göz önüne alındığında, AARON ve diğerleri tarafından üretilen yağlı boya tabloların düşük kriteri karşıladığı açıktır. Ancak *Next Rembrandt* uygulaması yoluyla üretilen eserlerde, düşük de olsa dahi

⁷⁸ Bkz. Alfred Bell Company Limited v. Catalda Fine Arts, Inc., 191 F. 2d 99, 1951, <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/191/99/91570/> (E.T.: 2.7.2020).

⁷⁹ Bkz. Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Company, Inc., 499 US 340, p. 362 – 363, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/> (E.T.: 2.7.2020).; Ayrıca ‘Feist’ kararında, daha önceki mahkeme kararlarına atıfta bulunularak, telif hakkı ihlali bulunan durumlarda eser sahibine entelektüel üretimin varlığını kanıtlama ispat külfeti yüklenmesi, eser sahipliğinin insan bazlı kurgulandığına dair diğer göstergelerden biridir. Bkz. Bridy, Coding Creativity, s. 8.

⁸⁰ Anna Ramalho, Will Robots Rule the Artistic World? A Proposed Model For the Legal Status of Creation by Artificial Intelligence Systems, Forthcoming in the Journal of Internet Law, 2017, s. 6.

⁸¹ Code of Federal Regulations, m. 202 / 1 – a.

⁸² Yanisky – Ravid / Velez – Hernandez, Creative Robots and Originality, s. 12.

sisteme özgü bir orijinallik hasıl olmadığından bu kapsamda üretilen eserler korumaya mazhar olamayacaktır. Müzik eserleri alanında ise tartışmalı olan uygulamalar *Endel* ve *The Flow Machines* olacaktır. Örneğin, *The Flow Machines* kullanıcının zevklerine göre şarkılar meydana getirmektedir. Şu halde, sisteme içkin bir orijinalliğin düşük de olsa var olduğu kabul edilebilir mi? Nitekim her ikisi de birtakım verileri kullanarak kullanıcıya özel çıktılar üretmektedir. Kanımızca, orijinalliğin düşük seviyede tezahür etmesi algısı, söz konusu eserlerin üretimleri aşamasında izledikleri yöntemin orijinalliği üzerinden okunarak adı geçen eserler USC kapsamında koruma kapsamına alınabilir.

Edebi ve dramatik eser türleri kapsamında değerlendirilecek diğer çıktılar da hem sabitlenmiş fikri ürünün varlığı hem de düşük orijinallik kriterini sağlaması bakımından eser korumasından yararlanacaktır.

İngiltere Telif ve Patent Hakkı Yasası (UK Copyright Desingn and Patent Act, “CDPA”) eser türlerini; edebi, müzik, dramatik ve artistik (güzel sanat eserleri)⁸³ ile ses kayıtları, yayın, baskı düzenlemeleri (girişimsel eserler)⁸⁴ ve filmler⁸⁵ olmak üzere sınıflandırmaktadır⁸⁶. Söz konusu alt eser türlerini edebi ve güzel sanat eserleri olmak üzere iki üst başlık altında toplayarak gerçekleştiren sınıflandırmalar da bulunmaktadır⁸⁷. Şu halde, Amerikan hukukundan farklı olarak İngiliz hukukunda korumaya mazhar olan eserler *numerus clausus* ilkesi gereği tahdidi olarak sayılmış olup koruma sadece CDPA kapsamında tanımlanan eser türlerine yönelik olacaktır.

CDPA’de yer alan edebi eserler; dramatik veya müzik eserleri dışında, yazılı, sözlü ya da söylenen eserleri içermektedir⁸⁸. Bilgisayar programlarının yanı sıra, tarifeler, sokak rehberleri, iş mektupları da edebi eser kapsamına girmektedir. Ancak bu eser türlerine dahil edilenlerin bir kısmında bazen fikir ile fikrin ifade edilişindeki ayrımı çözümlmek bakımından yeterli imkan olmamakta ya da emek

⁸³ CDPA m. 3, 4.

⁸⁴ CDPA m. 5 / a, 6, 8.

⁸⁵ CDPA m. 5 / b.

⁸⁶ Aplin & Pasqualetto, AI, 2019, s. 8 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 2.7.2020).

⁸⁷ Paul Torremans, Holyoak and Torremans Intellectual Property Law, UK 2013, s. 199.

⁸⁸ CDPA m. 3 / 1.

veya beceri ölçeğinde gelişen bir orijinalliğın izini sürmek son derece güç olmaktadır⁸⁹. Edebi eserler bakımından üzerinde durulması gereken diğer kriter ise, *de minimis* kuralıdır. Söz konusu kural, edebi eserlerin orijinallik değerlendirmesinde bir ölçü olarak belirir. Bu bağlamda İngiliz telif hukuku özelinde getirilen asgari düzeyde emek ya da beceri ölçüsünün destekleyicisi olarak düşünülebilir⁹⁰. Örneğin, başlıklar ya da bir dizi filmde yer alan tiplerin adları ya da tipik hareketleri bu kural gereği koruma dışında bırakılmaktadır. Ancak, tiplerin adları ya da hareketlerinin özellikleri, bağımsız bir hal alacak kadar güçlü yapıda ise koruma kapsamında değerlendirilecektir⁹¹.

CDPA m. 3 / 1'de tanımlandığı üzere, dramatik eserler ise dans ve pantomimleri içermektedir. Ayrıca filmlerin senaryo ve taslakları da bu eser türü altında koruma kapsamındadır⁹². Burada dramatik eserler ve edebi eserler bakımından bir ayrıma dikkat çekmek gerekmektedir. Dramatik eserlerde temsilin örneğin sinema salonları gibi alanlarda gerçekleştirilmesi gerekirken, edebi eserlerde böyle bir beklenti bulunmamaktadır⁹³. Şu halde, sinematografik ya da görsel – işitsel eserler, bu bağlamda dramatik eser kapsamında değerlendirilmeye açık hale gelmektedir. Müzik eserlerinde ise, üretilen eser bakımından herhangi bir kalite standardı getirilmemekte nota ve akorlardan müteşekkil bir müzik eserinin bu kapsamda korunacağı belirtilmektedir⁹⁴.

CDPA m. 4 / 1 – a uyarınca, güzel sanat eserleri tıpkı müzik eserlerinde olduğu gibi kalitelerine bakılmaksızın korunmaktadır. Bu eserler; heykeller, fotoğraflar, kolajlar, grafik eserlerdir. Grafik eserler ise herhangi bir resim, çizim, harita, diyagram, çizelge ve benzeri eserleri içermektedir. Maddenin devam eden hükümlerinde, mimari yapıların ve sanatsal bir işçilik eserinin de bu türe dahil olacağı düzenlenmektedir. Görüldüğü üzere, güzel sanat eserlerinde spektrum oldukça geniş tutulmakta ve eserlerin sanatsal kalitesinin koruma bakımından bir

⁸⁹ Torremans, IPL, s. 209 – 210.

⁹⁰ William Cornish / David Llewelyn / Tanya Aplin, Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, UK 2013, s. 436.

⁹¹ Torremans, IPL, s. 215.

⁹² Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 440.

⁹³ Torremans, IPL, s. 215.

⁹⁴ Torremans, IPL, s. 216.

kriter olarak belirlenmemesi ile eserin estetik veya faydacı / işlevsel özellikleri haiz olması arasındaki fark ortadan kaldırılmaktadır⁹⁵. Bu eser türleri bakımından aranan orijinallik kriteri de diğerleri ile aynı olup eser sahibinin asgari düzeyde emek ve becerisini içeren hususiyeti olarak anlaşılmalıdır. Ancak ek olarak, orijinalliğin eserdeki teknik bir konuda değil sanatsal yönde kendisini göstermesi gerekirken; orijinalliği önceleyen emek ve becerinin sanatsal olmasının gerekmediğini belirtmek gerekmektedir⁹⁶.

İngiliz telif hukuku, fikirleri değil fikrin ifade ediliş biçimini korumaktadır. Ayrıca, fikrin ifade ediliş biçiminin materyal üzerinde somutlaştırılması gerekmektedir. CDPA birçok telif hakkını bünyesinde barındıran bir eserin telif hakkı korumasına yönelik incelemelerini kendi türleri bazında ayrı ayrı değerlendirerek yapmaktadır⁹⁷. Örneğin, bir şarkıda şarkının sözleri edebi eser türü altında koruma kapsamına alınırken, müziği ise müzik eseri kapsamında değerlendirilecektir.

İngiliz telif hukuku sistemine göre eserler, hem özellikle ABAD kararlarında vurgulanan kriterler ışığında eser sahibinin kendi yaratıcılığını içkin olmasını (yaratıcı seçimler sonucunda kişisel damgasının esere yansımaları) hem de İngiliz hukuku gereği emek, yetenek ve muhakeme standartları doğrultusunda eser sahibinin yaratıcılığını içermesini gerektirmektedir⁹⁸. Burada söz konusu emek, yetenek ve muhakeme ölçeğinin, edebi eserler ile veri tabanları, bilgisayar programları ve fotoğraflar özelinde değerlendirileceğini belirten görüşler bulunmaktadır⁹⁹. Telif hakları bağlamında orijinallik, patent hukukunda belirlenen yeni, eşsiz ve piyasa koşulları anlamında teşvik edici olma özelliklerinden ayrılarak eser sahibinin, ortaya koyduğu eseriyle arasında kendi kişisel etkisiyle kurulmuş bir bağ bulunması anlamına gelmektedir¹⁰⁰.

⁹⁵ David I. Bainbridge, Intellectual Property, UK 2012, s. 61.

⁹⁶ Torremans, IPL, s. 219 – 220.

⁹⁷ Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 435.

⁹⁸ Ladbroke v. William Hill 1 All ER 465, 1964 <https://www.civil.law.cam.ac.uk/virtual-museum/ladbroke-v-william-hill-1964-1-all-er-465> (E.T.: 4.7.2020).

⁹⁹ Bkz. L. Bently / B. Sherman / D. Gangjee / P. Johnson, Intellectual Property Law, UK 2018, s. 93.

¹⁰⁰ Bently / Sherman/ Gangjee / Johnson, IPL, s. 93.

Burada bahsedilen emek, yetenek ve muhakeme ölçeğinde sağlanan hususiyetin ne mekanik bir süreç kadar tekdüze ne de son derece yaratıcılığı içkin seviyede olması gerekir¹⁰¹. Sözgelimi, bir futbol maçı kuponu ancak listelerinin hazırlanması veya sunumu özelinde emek ya da muhakeme ölçeğinde orijinallik atfedilebilecek bir özellik olması koşuluyla korumaya değer görülebilir. İngiliz hukukunda bahsi geçen orijinallik kriterinde aranacak emek ya da becerinin eser sahibi tarafından asgari düzeyde esere yansıtılması yeterlidir¹⁰². Bahsedilen emek ya da beceri kriterinin değerlendirilmesinde, emek ya da becerinin eserin sanatsal bütünlüğüne yansımalarının yanında ticari olarak etkisi de göz önünde bulundurulur¹⁰³.

CDPA'nın içeriği ışığında yapay zeka sistemleri tarafından üretilen eserlerin nitelikleri tartışılacak olursa, öncelikle kanun kapsamında eser türleri tahdidi sayıldığından üretilen eserlerin kanunda tanımlanan eser türlerine dahil olması gerektiğinin altı çizilmelidir. Bahsedilen örneklerin hepsi bu koşulu sağlamaktadır. Aynı zamanda, fikri ürünün sabitlenmesi şartının yine hepsinde sağlandığı görülmektedir. Ardından, orijinallik ve bu kriterin değerlendirilmesinde getirilen emek, muhakeme ve yetenek ölçeğinin tartışılması gerekir. Şu halde, müzik eserlerinde tartışma yaratan *Endel* ve *The Flow Machines* uygulamaları, tıpkı futbol kuponları örneğinde görüldüğü üzere, bu uygulamaların üretim aşamalarında verileri bir araya getirmede, kişiye özel müzik zevkini tespit edebilmede sağladıkları emek yahut muhakeme ölçeği üzerinden orijinallik kriteri kabul olunarak CDPA kapsamında eser olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, edebi eser alanına özgü *de minimis* kuralı gereği *Racter* ve *BRUTUS* uygulamaları tarafından meydana getirilen eserler koruma kapsamına girecektir. Dramatik eser türü örnekleri, *Sunspring* ve *Friends* dizisinin senaryolarının ise orijinallikte emek ya da muhakeme ölçeğinin son derece yüksek düzeyde aranmaması gereği eser koruma şartlarını haiz oldukları kabul edilebilir.

¹⁰¹ Torremans, IPL, s. 200 – 201.

¹⁰² Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 435.

¹⁰³ Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 437.

Resim yani güzel sanat eserleri alanında verilen örneklerin diğerlerine nazaran evleviyetle eser olarak nitelendirileceği açıktır. Ancak önemle, *Next Rembrandt* uygulaması aracılığıyla üretilen eserlerin istisna teşkil ettiğini belirtmek gerekir. Zira, burada ABAD kararlarında vurgulanan yaratıcı sonuçlarla kişisel damganın esere yansması söz konusu olamayacağı gibi, asgari bir emek ya da muhakeme ölçeğinin sağladığı orijinallik dahi bulunmamaktadır.

Son olarak, hem bu eser türleri hem de diğerleri nezdinde, İngiliz hukukunda orijinallik kriterinde ABAD kararları doğrultusunda aranan eser sahibinin yaratıcı seçimleri sonucunda esere kişisel damgasını vurma algısını tartışmak gerekmektedir. Burada emek, muhakeme ve yetenek ölçeğinin asgari düzeyde aranması anlayışı, yaratıcı seçimler yoluyla kişisel damga vurma etkisinin seviyesini indirgeme niyeti şeklinde yorumlanabilir. Bu durumda *Next Rembrandt* istisnası dışında hem güzel sanat eserleri hem de diğer eser türleri kapsamına giren örneklerin eser niteliğini haiz oldukları söylenebilir.

1.3.3. Fransız Hukuku Bakımından

Fransız hukukuna bakıldığında CPI L. 112 – 1, fikir ve sanat eserleri bakımından korunacak eserlere dair başlangıç düzenlemesidir. Burada ifade şekli, türü, hak etmesi ya da amacına bakılmaksızın tüm fikri ürünlerin korunmaya mazhar olacağı belirtilmektedir. Görüldüğü üzere, temel şart bir fikri ürünün varlığıdır.

CPI L. 112 – 2 ise korunacak eserleri, İngiliz hukukundan farklı olarak örnek kabilinden göstermektedir. Değirmek gerekirse, maddenin ilk fıkrasında; kitaplar, broşürler ve diğer edebiyat eserleri ile sanatsal ve bilimsel yazılar, üçüncü fıkrada; dramatik ya da dramatik müzik eserleri, yedinci fıkrada; çizimler, resimler, gravürler, heykeller sayılmaktadır. Her iki madde birlikte ele alındığında ve özellikle eserlerin belli birtakım türlere ayrılarak tariflenmediği göz önünde bulundurulduğunda Türk hukukunun aksine Fransız hukukunda meydana gelen eserin herhangi bir türe ait olması gerekmediği anlaşılmakta olup söz konusu hukuk sisteminin bu anlamda oldukça kapsayıcı bir yapı ihtiva ettiği söylenebilir. Ayrıca her ne kadar başlangıç maddesinde fikrin belirli bir somut şekil özelinde sabitlenmesi gerektiği açıkça belirtilmese de, örnekleme üzerinden sayılan eserlere

bakıldığında söz konusu fikirlerin belli bir şekle bürünmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Anglo – Sakson hukukunda görüldüğü üzere fikirlere koruma sağlanmaması anlayışı varlığını Kıt’a Avrupası’nda da sürdürmektedir. Haliyle, Fransız hukuku da salt fikirlere koruma sağlanmayacağı anlayışını benimsemektedir.

Eser koruma şartlarından orijinallik ya da bir diğer ifadeyle hususiyet, eser korumasının özünü oluşturan bir şart olarak Fransız telif hakkı sisteminde köşe taşı niteliğindedir¹⁰⁴. Hususiyet, eser sahibinin varlığından dolayı sübjektif bir unsur olarak ele alınmakta ve eser sahibinin kişiliğinin izi olarak tanımlanmaktadır¹⁰⁵. Ancak bu kadar derin anlamlı tanımlanan hususiyet kriterinden yola çıkarak, Fransız hukukunda koruma kapsamına alınan eserlerin sanatsal anlamda ileri düzeyde yetkin eserler olmasının beklendiği düşünülmemelidir. Nitekim, söz konusu hukuk sistemine özgü “*l’unité de l’art* (sanatta birlik)” ilkesi gereği aynı eser hem fikir ve sanat eserleri bağlamında hem de patent hukuku bağlamında korumaya mazhar olabilmektedir. Şu halde hususiyet düzleminde değerlendirilen Fransız hukukunda eser sahibinin kişilik izini, eser ile eser sahibinin bağlantı kurmasına yetecek ölçüde arandığı şeklinde anlamak gerekmektedir.

Fransız hukukunda da Amerikan hukukunda olduğu gibi eser türleri örnekseme yoluyla sayıldığından söz konusu eserlerin nitelikleri değerlendirilirken hangi tür kapsamında oldukları önem arz etmemektedir. Yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserler, sabitlenmiş bir fikri ürünün varlığı şartını taşımaktadır. Ancak Fransız hukuku, hem ‘*droit d’auteur*’ sisteminin kaynağı hem de Kıt’a Avrupası hukuk sistemi anlayışına dahil olması hasebiyle hususiyet kriterini özellikle Amerika hukukunda olduğu gibi düşük seviyeden ele almamaktadır. Zira, hususiyet telif hukuku sisteminin özü olarak görülmektedir. Şu halde, yapay zeka sistemlerinin eser nitelikleri Fransız hukuku özelinde tartışılırken üzerinde durulması gereken en önemli başlık, hususiyettir.

Müzik eserlerini ele alacak olursak, *Endel* ve *The Flow Machines*’in Fransız hukuku kapsamında şansı olmadığı açıktır. Dolayısıyla bu eserler, koruma

¹⁰⁴ Michel Vivant, *Droit d’auteur est Droit Voisins*, 2013, s. 232.

¹⁰⁵ Vivant, *Droit d’auteur*, s. 235.

kapsamında değerlendirilmeyecektir. Hatta *IAMUS* ve *Jukedek* dahi her ne kadar yaratım süreçleri insan merkezli süreçlere benzese de hususiyet kriterine takılma ihtimalleri yüksektir. Edebi eser olarak *BRUTUS* ve *Racter* uygulamalarının eserlerinde ya da *Friends* dizisinin senaryosunda hususiyet eşiği önemlidir. Eser sahibi ile eser arasındaki bağın hususiyet özelinde tahsis edildiği kabul edildiği takdirde bu eserler, eser korumasından yararlanacaktır.

Yağlı boya tablo eserlerde de durum edebi eser türlerinden farklı değildir. Ancak, diğer ülke hukuk sistemlerinde olduğu gibi *Next Rembrandt* uygulaması bu durumdan azadedir. Nitekim sistem tarafından üretilen eserlerin, Anglo – Sakson hukuk sistemlerinde getirilen düşük orijinallik kriterini dahi sağlamadığı kabul edildiğinde Kıt’a Avrupası hukuk sistemine dahil ve hususiyeti hukuk sisteminin yapı taşlarından biri olarak gören Fransız hukukunda hiç şansı olmayacağı ve eser niteliğinde kabul edilmeyeceği açıktır. Ancak kanımızca, bu türe dahil eserlerin Fransız hukuku özelinde hususiyet şartını sağlamaya diğer eser türlerine nispetle daha yakın oldukları belirtilmelidir.

1.3.4. Türk Hukuku Bakımından

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (“FSEK”)¹⁰⁶ merkezine “eser” kavramını almaktadır¹⁰⁷. Nitekim, fikir ve sanat eserleri hukukunun özü duygu ya da düşünceler olmayıp söz konusu duygu ya da düşüncelerin tezahür ettiği somut yaratımlardır¹⁰⁸. Düşünceler, bir İtalyan mahkeme kararından da anlaşılacağı üzere, kimsenin inhisarı altında olmadığı gibi kişilerin toplumsal bir varlık olmalarının zorunlu sonucu olarak paylaşılmayı gerektirmektedir¹⁰⁹. Haliyle, korumanın başlangıç noktası da eserin varlığı olacaktır.

Fikir ve sanat eserleri hukukunun dinamiği tamamen mevcut bir eser üzerine kuruludur ve hak ve sorumluluklar bağlamında yapılan tüm düzenlemeler mevcut eseri kerteriz olarak oluşturulur. Başka bir deyişle, duygu ya da düşünceler somut bir varlık kazanmaya başladıkları andan itibaren fikir ve sanat eserleri hukukunun

¹⁰⁶ R.G. 13.12.1951 – 7981.

¹⁰⁷ Şafak N. Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, Ankara 2009, s. 51.; Fırat Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, Ankara 2008, s. 81.; Nuşin Ayiter, *Fikir ve San’at Hukuku*, Ankara 1972, s. 35.

¹⁰⁸ Akın Beşiroğlu, *Fikir Hukuku Dersleri*, İstanbul 2006, s. 59.

¹⁰⁹ Beşiroğlu, *Fikri Hukuk*, s. 61.

radarına girmeye hak kazanırlar. Ancak kanun kapsamında duygu ya da düşüncelerin her vücut bulmuş hali fikri ürün olarak kabul edilirken, eser olarak kabul edilmez. Zira, Tekinalp'in de haklı olarak işaret ettiği üzere, fikri ürünler esere oranla daha geniş kapsamlı mahiyette olup eserin uzantılarını da kapsayabilmektedir¹¹⁰. Şu halde, her fikri ürün hukuki hassasiyetlerden dolayı eser sıfatını haiz nitelikte değerlendirilmemekte ve hatta hukuk ekonomisi gereği buna gerek olmadığı düşünülmektedir¹¹¹. Şayet her fikri ürünü eser olarak kabul etmek üçüncü kişilerin özgürlük alanını haksız yere sınırlamak olacağından eserin toplumsal kültüre katkı sağlama vasfı dolayısıyla tayin edildiği yeri de bertaraf edecektir¹¹².

Çeşitli ülkelerin yasal mevzuatlarında esere dair birtakım tanımlamalar yapılarak eserin belli özellikleri ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. İtalyan hukukunda eserin hayata geçirilme yöntemi ne olursa olsun her türlü sinema, edebiyat, müzik, mimarlık, tiyatro, grafik sanatlar alanında yaratıcı nitelik taşıyan düşünce ürünleri eser olarak tanımlanırken; Japon yasalarında edebiyat, bilim, sanat ve müzik alanında duygu ve düşüncelerin yaratıcı bir yolla ifade edildiği üretim anlamı taşıyan nitelikteki ürünler eser olarak kabul edilmektedir¹¹³. İtalyan hukukunda yaratıcılık eserde içkin bir özellik olarak betimlenirken; Japon hukukunda yaratıcılığın eserin ifade ediliş biçiminde arandığı anlaşılmaktadır. Ancak görüldüğü üzere her iki hukuk sisteminde de yaratıcılık unsuru esere niteliğini veren başat özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Yine her iki ülkenin kanunlarında eserin belli prototiplerde olması gerektiği düzenlenerek belli özellikler etrafında bir eser tanımı geliştirilmiştir.

Eseri fikri üründen ayıran belirli karakteristik özellikler olmakla birlikte eser kişisel estetik kaygılar oranında ölçüldüğünden dört başı mamur bir eser tanımı yapmak mümkün görünmemektedir¹¹⁴. Ancak gerek Türk Hukuku'nda gerek

¹¹⁰ Ünal Tekinalp, Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2012, s. 97.

¹¹¹ Cahit Suluk / Rauf Karasu / Temel Nal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara 2017, s. 42.

¹¹² Erel, Fikir Sanat, s. 51.

¹¹³ Beşiroğlu, Fikri Hukuk, s. 55 – 56.

¹¹⁴ Ayiter, Fikir ve San'at, s. 35.

uluslararası anlaşmalarda diğer ülkelerin düzenlemelerinde olduğu gibi birtakım özelliklerin altı çizilerek esere dair belli tanımlar yapılmaya çalışılmıştır.

1.3.4.1. Eserin Tanımı

5846 sayılı FSEK m.1 / B (a) bendine göre eser, “*Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat eseri mahsullerini...*” ifade etmektedir.

Tanımda her ne kadar “fikir ve sanat eseri” ibaresi kullanılmış olsa dahi, bir fikri ürüne eser niteliğinin atfedilebilmesi için hem fikir hem de sanat eseri niteliği taşınması gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır¹¹⁵. Aynı şekilde “güzel sanatlar veya sinema eserleri” ibaresinde “veya” bağlacı, söz konusu türlerin birbirlerine alternatif teşkil edebileceği gibi bir algı yaratmaktadır¹¹⁶. Ancak her iki türün birbirinden bağımsız olup farklı içerik ve özellikler ihtiva ettiğine dikkat çekmek gerekmektedir.

Kanunun tanım yaparken kullandığı belli özellikler eserin yapıtaşlarını oluşturmaktadır. Doktrinde bu özellikler çeşitli sınıflandırmalar yoluyla ifade edilmeye çalışılmıştır. Bir kısım görüş, eserin üçüncü kişiler tarafından algılanabilir düzeyde somutlaşmış olması şartını ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutmaksızın değerlendirirken¹¹⁷, bir kısım görüş eserin insan tarafından yaratılmış olma şartını ayrı bir başlık etrafında inceleyip vurgulama gereği hissetmiştir¹¹⁸. Genel olarak, eserin sahibinin hususiyetini taşıma özelliği sübjektif ya da esasa ilişkin şart başlığı altında incelenirken; ilgili kanunda öngörülen eser türlerinden birine dahil olma özelliği ise objektif ya da şekle ilişkin şart olarak sınıflandırılmaktadır¹¹⁹. Yargıtay da kararlarını bu yönde bir sınıflandırma üzerinden kurmaktadır¹²⁰. Ancak hangi sınıflandırma ya da görüşe tabi olursa olsun, esere karakterini veren temel özellikler değişmemektedir.

¹¹⁵ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 97.

¹¹⁶ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 97.

¹¹⁷ Bkz. Erel, Fikir Sanat, s. 52 – 56.

¹¹⁸ Bkz. Öztan, Fikir Sanat, s. 82.

¹¹⁹ Bkz. Engin Erdil, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi, C: I, İstanbul 2009, s. 15.

¹²⁰ Bkz. YHGK E. 2009/15-459 K. 2009/541 T. 18.11.2009, Kazancı İçtihat Bankası (E.T.: 22.01.2020).

Söz konusu madde hükmünden anlaşılacağı üzere bir eserin; sahibinin hususiyetini taşıma, kanunda sayılan eser türlerinden birine dahil olma ve bu şartı önceleyen üçüncü kişiler tarafından algılanabilir düzeyde somutlaşmış olma şartlarını haiz olması gerekmektedir. Haliyle, hepsinden önce bu şartların muhatabı olacak bir fikri ürün meydana getirilmelidir. Bununla birlikte, FSEK m. 4'te düzenlenen güzel sanat eserleri için gerekli "estetik değere sahip olma" vasfı, FSEK m. 2 / b. 3'te düzenlenen bilimsel eserlerde "teknik ve ilmi mahiyette olma" özelliği ya da FSEK m. 5'te düzenlenen sinema eserleri için sayılan birtakım teknik özelliklere sahip olma gibi bazı eser türleri için düzenlenen ek şartlar da mevcuttur¹²¹.

Son olarak, bahsi geçen şartların her biri kanun tarafından düzenlenen her fikir ve sanat eseri türüne göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Zira, söz konusu özelliklerin belirme oranları ve biçimleri türlere göre değişiklik gösterebilme potansiyeline sahiptir¹²². Bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda hakim sayılan şartları re'sen göz önünde bulunduracaktır¹²³.

1.3.4.2. Eserin Unsurları

1.3.4.2.1. Bir Fikri Ürünün Varlığı

Fikir ve sanat eserleri hukukunda bir eserden bahsedebilmek için öncelikle fikri çabanın sonucu meydana gelmiş olan bir fikri ürünün varlığından bahsetmek gerekmektedir. Öncelikle fikri ürün, üzerinde vücut bulduğu cisimden farklılık arz etmektedir. Nitekim, fikri ürün ile söz konusu fikri ürünün yansıdığı eşya birbirinden farklıdır ve ayrı hukuk dalları içinde değerlendirilir. Michelangelo, mermerin içinde sıkışmış bir melek gördüğünü ve onu özgür bıraktığını söyler. Buradan hareketle, heykeltıraşın mermerin içinde gördüğü melek onun fikri ürünü, meleği gördüğü ve bu doğrultuda yontarak onu özgür bırakma işlemini gerçekleştirdiği mermer ise fikri ürünün yansıdığı objedir.

Doğal olarak, her ikisinin tabi olduğu hukuki rejimler farklı olup fikri ürün fikri mülkiyet hukukunun, fikri ürünün vücut bulduğu eşya ise eşya hukukunun

¹²¹ Cahit Suluk, Telif Hakları ve Korsanlıkla Mücadele, İstanbul 2004, s. 47.

¹²² Hayri Bozgeyik, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Mimari Eserlerin Korunması, Ankara 2010, s. 47.

¹²³ Erdil, Şerh, s. 15.

kapsamına giren koruma usullerinden faydalanmaktadır¹²⁴. Bu durum, bazen fikri üründen kaynaklanan fikri hak sahibi ile fikri ürünün somutlaştığı eşya üzerinde hak sahibi olan malik arasında hak ve sorumluklar açısından gerek iç ilişkilerinde kendilerine karşı gerekse dış ilişkilerinde üçüncü kişilere karşı birtakım farklılar yaratmaktadır¹²⁵.

Doktrinde bir fikri ürünün varlığından bahsetmek sadece insana özgülenebilecek bir faaliyet olduğundan, insan dışı varlıkların oluşturduğu bütün yapılar, şekiller yahut diğer herhangi oluşumlar bu kapsamda değerlendirilmemektedir¹²⁶. Ancak teknolojinin ulaşabileceği sınırları zorlama inadı ile birlikte fikri ürün niteliğinde olan ürünlerin insan dışı varlıklar eliyle de üretilebildiğine şahit olunduğu bir çağdan geçilmektedir. Dolayısıyla, özellikle yapay zekaya sahip makineler eliyle üretilen birçok ürün bakımından değerlendirme somut olay bazında söz konusu makinenin teknik özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirilmeli ve fikri ürün yaratımında insan dışı varlıkları doğrudan saf dışı bırakan düzenlemeler günümüz koşulları ışığında yeniden gözden geçirilmelidir.

Bu noktada, tesadüfen oluşmuş fikri ürünlere de değinmek gerekir. Tesadüfen oluşmuş fikri ürünlerin, sahibinin fikri ürünü meydana getirirken oluşturduğu kompozisyon dahilinde vuku bulan bir tesadüf sonucu gerçekleşeceği ön kabulünden hareketle dolaylı da olsa fikri çabanın sonucu oluşmuş bir fikri ürün sayılarak eser olma niteliği etkilenmemelidir.

1.3.4.2.2. Belli Bir Şekle Sahip Olma

Eser, bir fikri ürünün şekil almış halidir ve ancak bu şekilde korumaya mazhar olabilmektedir¹²⁷. Eser; mermer, taş, CD gibi sabit materyaller üzerinde oluşabileceği gibi görüntü, hareket ya da söz gibi sabit nitelikli olmayan teknikler vasıtasıyla da meydana gelebilir ve üretimin mezkur yolla hayat bulması bu şart

¹²⁴ Levent Yavuz / Türkay Alica / Fethi Merdivan, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, Ankara 2014, s. 48.

¹²⁵ Bozgeyik, Mimari Eser, s. 55.; Ramazan Uslu, Türk Fikir ve Sanat Hukuku'nda Eser Kavramı, Ankara 2003, s. 66.

¹²⁶ Bkz. Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 105.; Öztan, Fikir Sanat, s. 82.

¹²⁷ Mustafa Reşit Belgesay, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi, İstanbul 2001, s. 13.

yönünden eser olma niteliğine aykırılık teşkil etmemektedir¹²⁸. Hatta eserin bir anlık bile algılanabilir hale gelmesi bu şartın oluşması açısından yeterlidir¹²⁹. Fikir ve sanat eserleri hukukunda eserin ifade bulduğu şeklin, yöntemin veya aracın bir önemi yoktur. Söz konusu araç günümüzde kullanılan bir araç olabileceği gibi teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkacak henüz varlığından haberdar olunmayan araçlar da olabilir¹³⁰. Şekillenmenin ya da diğer adıyla tespitin, eserin türüne özgü materyaller üzerinde gerçekleşmesi gibi bir zorunluluk söz konusu değildir¹³¹.

Bununla birlikte eserin belli bir şekle bürünmüş olması şartı, eserin her anlamda nihayete ermiş olması anlamına gelmemelidir. Zira, belli bir şekle sahip olmakla birlikte tamamlanmamış eserler de eser vasfına sahip olabilir¹³². Bu bakımdan eserin ara bölümleri, ön çalışmaları ya da parçaları esere dair korumadan yararlanabilecektir¹³³. Ancak söz konusu kısımlar sahibinin hususiyetini taşıma şartını haiz ise değerlendirmeye alınacaklardır¹³⁴.

Şekle bürünmekle birlikte maddi varlık kazanan eserin piyasa açısından çoğaltılması ve yayılması söz konusu olacağından, bu hususu iktisadi değer sağlama özelliği ile eşdeğer irdeleyen görüşler mevcuttur¹³⁵. Şu halde, eserin maddi varlığı haiz olması, aynı zamanda iktisadi bir değere tekabül etmesi anlamına geleceğinden bu şart iktisadi değere sahip olma olarak okunabilecektir. Ancak, söz konusu okuma sınai (ihtira) haklarda söz konusu olabilirse de fikir ve sanat eserleri hukukunun ruhu ve eserin niteliği gereği sahibi ile kurduğu manevi ilişkiler göz önüne alındığında eserin belli bir şekle haiz olması şartını iktisadi değer taşıma fonksiyonu ile birlikte değerlendirmek doğru görünmemektedir¹³⁶.

Anglo – Sakson hukuk düzeninin ve Türk hukukunda sınai haklara ilişkin düzenlemelerin aksine fikir ve sanat eserleri hukukunda eserlerin belli bir şekle

¹²⁸ Halil Arslanlı, Fikri Hukuk Dersleri II: Fikir ve Sanat Eserleri, İstanbul 1954, s. 13.

¹²⁹ Tekin Memiş, Fikri Hukukta Korunan Unsur İfade mi Fikir mi?, Prof. Dr. Ali Güzel'e Armağan, C: II, İstanbul 2010, s. 1448.

¹³⁰ Yavuz / Alıcı / Merdivan, Yorum, s. 53.

¹³¹ Hayri Bozgeyik, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Hususiyet, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, V: 25, No: 3, 2009, s. 179.

¹³² Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 108.

¹³³ Öztan, Fikir Sanat, s. 90.

¹³⁴ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 109.

¹³⁵ Bkz. Ernst E. Hirsch, Hukuki Bakımdan Fikri Say, C: 2, İstanbul 1948, s. 11.

¹³⁶ Erel, Fikir Sanat, s. 52.; Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 4.

bürünmekle birlikte buna ek olarak tescil edilmeleri gibi bir düzenleme bulunmamaktadır ve eserin meydana gelmesiyle birlikte hakkın doğumu da *ipso iure* (kendiliğinden) eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir¹³⁷.

Nihayet, eserin korumadan yararlanabilmesi için belirli bir şekle bürünmüş olması yeterli olup alenileşme yahut yayımlanma gibi şartları ayrıca sağlamasına gerek bulunmamaktadır¹³⁸. Eser sahibinin yayımlanmamış ve alenileşmemiş eserlerinin FSEK m. 61 / 1 gereği haczedilmekten muaf tutulması da bu durumu destekler niteliktedir¹³⁹.

1.3.4.2.3. Hususiyet

Sahibinin hususiyetini taşıması gerekliliği eserin çekirdek özelliğidir. Eser üretim aşamasında yaratıcısının hayatının önemli bir kısmını işgal ederken dahil olduğu hayatın da kendisini şekillendirmesinden kurtulamaz. Diğer bir deyişle, eser sahibinin izi esere işler. Bu iz, Alman hukukunda bireysel fikri faaliyet, Fransa ve Latin hukuk camiasında bireysel yaratım gücü olarak ifadesini bulur¹⁴⁰. FSEK'te eserin ruhunu oluşturan hususiyet kavramının tanımı yapılmamıştır¹⁴¹. Doktrinde söz konusu kavramın nasıl adlandırılacağı, hangi şekilde ve hangi oran nispetinde belireceği ya da belirmesi gerektiği yahut bununla kastedilenin tam olarak ne olduğu hakkında çeşitli ve birbirinden farklı görüşler mevcuttur.

Hirsch, hususiyeti sınai haklardaki yenilik ölçütlerine yaklaşan bir anlayışla değerlendirmektedir. Bu anlayışın temelinde her fikri mahsulün korunmaya layık olmadığı, ancak üçüncü kişilerin haklarını kısıtlamaya değer ve kültür dünyası açısından anlamlı fikri mahsullerin eser olarak nitelendirilip koruma alanına girebileceği düşüncesi yatmaktadır. Bahsi geçen yenilik, eserin herkes tarafından vücuda getirilemeyen nitelikte olması şeklinde temayüz etmektedir. Yazara göre, hususiyet de tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira, bir esere yenilik vasfını veren eserin hususiyeti haiz bir yapı ihtiva etmesidir ve bu hususiyet

¹³⁷ Suluk, Telif Hakları, s. 47.; Ahmet M. Kılıçoğlu, Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Ankara 2018, s. 119.

¹³⁸ Kılıçoğlu, Fikri Haklar, s. 119 – 120.

¹³⁹ Hirsch, Fikri Say, s. 105.

¹⁴⁰ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 5.

¹⁴¹ Bozgeyik, Hususiyet, s. 171.

herkesin yapmaya ehil olmadığı bir ürün ortaya çıkarmak yani fikri üründe yaratıcılık olarak tanımlanmaktadır. İşte bu halde hususiyete sahip eserlerin korunması toplumun menfaati bakımından da bir anlam ifade etmektedir. Özetle, Hirsch'in öğretisinde hususiyet, sınai haklarda kullanılan yenilik terimine, bu yenilik terimi ise yaratıcılığa içkindir¹⁴².

Ayiter, bu konuda Hirsch'e komşu bir yaklaşım sergilemektedir. Yazara göre, hususiyet eser sahibinin zihni faaliyetlerinde aranmalıdır. Böylece, Alman hukukunun kabul ettiği çizgiye benzer nitelikte zihnin bireyselliği kavramı ön plana çıkmaktadır. Şu halde, eser sahibinin zihni bireyselliği esere adeta damga vuracak nitelikte olmalıdır ve harcı alem yaratımlar hususiyet tartışmalarının ilgi alanına girmemelidir. Söz konusu zihni faaliyetin niteliği ise zihni verim ve bu verimin seviyesi değerlendirilerek tanımlanmaktadır. Özetle Ayiter, hususiyeti var olandan başka bir yaratımın meydana gelmesi şeklinde ifade etmektedir. Ancak bu yaratıma tek olma gibi bir vasıf yüklemektedir¹⁴³.

Arslanlı, hususiyeti “nisbi istiklal” kavramıyla açıklamaktadır. Bu kavram, eser sahibinin yarattığı eserde başkaları tarafından üretilmiş önceki eserlerden etkilenmesinin mümkün olduğunu, eserin kendisinden önce vücuda gelen diğer birçok eserden izler taşıyabileceğini hatta eşyanın tabiatı gereği söz konusu etkileşimin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Kişinin gelişiminin başlangıcından bu yana hemhal olduğu eserler, onun kültür ve fikir dağarcığının şekillenmesinde etkili olmuşlardır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, eser sahibinin yararlandığı diğer eserlerdeki etkinin ve gücün, kendi eserine yansıma ölçüsüdür. Şayet yararlanılan eserdeki etki, mezkur yaratılan eserin öznelliğini gölgede bırakıyorsa bu durumda hususiyetten bahsetmek mümkün değildir.

Şu halde Arslanlı'ya göre hususiyet, kendinden önce üretilen eserlerin etkisi yadsınmamakla birlikte kişinin kendi izini katarak yeni bir eser meydana getirmesinde aranmaktadır. Şüphesiz, bu iz diğer esere oranla müstakil bir fikir ürünü içermeli ve kendini belli eder nitelikte olmalıdır. Bu anlayış, hususiyetin eşiğini oldukça üst seviyeye taşıyan Hirsch'in, “herkesin üretmeye yetkin olmadığı,

¹⁴² Hirsch, Fikri Say, s. 12.

¹⁴³ Ayiter, Fikir ve San'at, s. 37 – 42.

yeni bir eser üretme” kıstasını, kanun hükümlerinin işaret ettiği anlamın da farklı olduğunu ileri sürerek son derece ağır bulur. Ayrıca, yaratım sürecinin arka planında yaratıcı mesainin varlığının hususiyet açısından yeterli olduğunu iddia eder¹⁴⁴. Bu görüş avangart sinemanın kurucularından ünlü Fransız yönetmen Jean – Luc Godard’ın sözleriyle özetlenebilir: “*Nereden aldığınız değil, nereye götürdüğünüz önemlidir.*”

Erel, hususiyeti patent hukukunda beklenen yenilik kriterinden ayırarak yapılandırmaktadır. Hususiyet, esere sahibinin yaratıcı gücünün etki etmesidir. Tıpkı Arslanlı gibi Erel de eser sahibinin önceki eserlerden yararlanması noktasında bir beis görmez. Erel’de hususiyet, var olan bir üründen, sahibinin kendine özgü yaratım faaliyetleri yoluyla yeni ya da başka bir ürün meydana getirmesidir. Var olan bir fikrin ya ifade ediliş tarzı bakımından ya da inceleme bakımından ayrılarak kendi kimliğini yaratmasıdır. Hususiyet objektif kriterlere göre değerlendirilecek olup bu noktada eser sahibinin iradesi önem teşkil etmemektedir. Ancak çağdaş sanat eserleri yahut sanatçının kalıpları son derece zorlayarak majör bir tutum sergilemesi durumunda eser sahibinin açık veya örtük iradesi bir eser yaratma yönündeysen hususiyetin varlığı karine olacaktır¹⁴⁵. Ancak söz konusu karine aksi ispatlanabilir nitelikte olduğundan dolayı, eser sahibinin iradesinin tek başına yeterli olmayacağı, olsa olsa işlevselliği sınırlı bir yardımcı unsur olarak rol alacağı düşünülmelidir¹⁴⁶.

Art Basel Miami’de, İtalyan sanatçı Maurizio Catellan’ın duvara bantlanmış muz çalışması¹⁴⁷, Fransız ressam Marcel Duchamp’ın ‘Fountain (Pisuar)’ adlı eseri ya da Birhan Keskin’in Fakir Kene (Metis, 2016) isimli kitabında yer alan ‘Zillet’ isimli şiiri bu durum özelinde hususiyet tartışmalarına konu olabilecek marjinal örneklerdendir.

¹⁴⁴ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 2 – 7.; Benzer Yargıtay kararı için bkz. 11. HD, E. 2007/7726 K. 2008/9041 T. 7.7.2008, Kazancı İçtihat Bankası (E.T.: 23.1.2020).

¹⁴⁵ Erel, Fikir Sanat, s. 52 – 53.

¹⁴⁶ Cüneyt Bellican, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Açısından Hususiyet Kavramı, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 7, S: 1, 2008, s. 80.

¹⁴⁷ Haberin detayı için bkz. <https://www.theguardian.com/artanddesign/2019/dec/06/maurizio-cattelan-banana-duct-tape-comedian-art-basel-miami> (E.T.: 23.1.2020).

Bozgeyik, kavramın pratik öneminden yola çıkarak bir tanım geliştirmiştir. Buna göre, kanunun eser türlerinden birine dahil olan her ürünün hususiyet taşıdığı karinesi mevcuttur ancak bu mevcudiyet, esere dair bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda tartışmaya açılacaktır. Bu hususiyet tartışması bilirkişiler marifetiyle yapılacaktır. Bozgeyik, hususiyeti hangi dinamiklerin üzerine inşa ettiğini bilirkişilerin yapacağı araştırmaların içeriğini aktarırken dile getirir. Hususiyetin varlığından söz edilebilmesi için, eser sahibinin serbest bir alana sahip olması ve bu serbest alanda kendine ait bağımsız bir fikri üretim gerçekleştirebilmesi gerekmektedir. Şüphesiz, bu fikri üretim sonucunda ortaya çıkan eserin tekdüzelikten kurtulabilmiş olması elzemdir.

Kısaca, Bozgeyik'te hususiyet serbest biçimlendirme alanı ve bağımsızlık olmak üzere iki ayak üzerinde durmaktadır. Serbest biçimlendirme alanı, eser sahibini eserin üretim sürecinde şekil, içerik yahut herhangi zorunlu bir teknik kullanımıyla sınırlandırmamak anlamına gelir. Bu, eser sahibinin bağımsız fikri üretiminin üzerinde inşa edileceği bir zemin olacaktır. Bağımsız fikri üretim ise, eser sahibinin eserini farklı kılan niteliğin tamamen kendisine ait olması olarak anlaşılmalıdır. Yani, eserin gerek içerik gerek şekil bakımından önceden üretilmiş eserlerle doğrudan bir bağlantısının olmaması gerekir. Yazarın hususiyetten anladığı daha önce varlığına kimsenin şahit olmadığı yeni bir ürün meydana getirmek değildir. Burada asıl olan fikri üretimin eser sahibine has bir bağımsızlık taşıması gerekliliğidir¹⁴⁸.

Yarsuvat, 'orijinal bağlantı' üzerinden hususiyet öğretisini kurmaktadır. Yazara göre, hususiyet orijinallik terimi üzerinden okunur. Orijinalliğin ölçütü ise bağlantılı ve bağlantısız olması üzerinden test edilir. Şayet bir eser kendisinden önce meydana gelmiş başka bir yapıt baz alınarak yaratılıyorsa bu durumda bağlantılı orijinallik söz konusu olacaktır. Şu halde, hususiyeti haiz bir yaratımdan bahsedebilmek mümkün değildir. Zira yazara göre, kanunun amacına uygun hususiyet kavramı anlamını bağlantısız orijinallik yoluyla vücuda gelmiş eserlerde

¹⁴⁸ Bozgeyik, *Mimari Eserler*, s. 46 – 55.; Serbest şekillendirme alanının varlığını şart olarak düzenleyen diğer görüş için bkz. Öztan, *Fikir Sanat*, s. 95.; Suluk / Karasu / Nal, *Fikri Mülkiyet*, s. 45.

bulur. Bu da, eseri yoktan var olma standardına oldukça yaklaşan bir bakış açısıyla tanımlamayı beraberinde getirir. Şu halde eser, kendisine emsal teşkil edebilecek hiçbir yapıtla bağlantısı olmayan türünün tek örneği yegane bir kavramı işaret etmektedir¹⁴⁹.

Tekinalp'e göre, FSEK'te belirtilen hususiyet kavramı, bireyselliği ifade etmesi hasebiyle Alman öğretisinde yer alan özgünlük şartından ayrılarak öznellikte ifadesini bulmaktadır. Her şeyden önce hususiyet, anlatımda (üslup) kendisini gösterir. Eser sahibinin eseri var ederken oluşturduğu anlatım şekli, onun eserde bıraktığı izidir. Anlatım şeklinde, eser sahibinin yaratıcı gücü, sanatsal karakteri içkin olarak bulunmaktadır. Söz konusu üslup, kanunda sayılan eser türlerine göre farklı şekillerde belirme özelliğine sahiptir ve bu noktada eser sahibinin anlatımının beğenilme derecesi önem arz etmez. Önemli olan anlatım şeklinin eser sahibinin kendine özgü yollarla oluşturulmasıdır.

Yazara göre, anlatım şekli edebi eserlerde kullanılan kelimede can bulurken bilimsel eserlerde tekniğin ve araştırmanın yönteminde belirebilir. Bu sebeptendir ki, bir arkeolojik kazının arkeoloğun hususiyetine sahip olması şartını sağlayarak eser olarak nitelendirilmesi mümkün olabilir¹⁵⁰. Şayet, yapılan kazıda izlenen yöntemler, kişinin bilgi birikimi ve bu birikimini pratiğe aktarmasındaki teknik, arkeoloğun anlatım biçiminde özneliği oluşturacak düzeyde ise hususiyetin doğumu söz konusu olacaktır.

Tekinalp, hususiyetin “özgünlük” yahut “orijinallik” kavramlarıyla ifade edilmemesinin altını çizerek hususiyeti bu kavramlardan ayırmaktadır. Zira, orijinal olma gibi bir özellik belirli alanların virtüözlerine özgüdür. Hususiyet eşiğinin bu derece üst seviyelere çekilmesi haksız bir durum ortaya çıkaracaktır. Burada hususiyet düzeyinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Her eser türünde düzeyin ayrı standartlara göre belirlenmesi gerekmekte ise de genel bir düzey tanımının yapılması yerinde olacaktır. Düzey, eser sahibinin ifade şeklinin sıradan olmamasında anlamını bulur. Başka bir deyişle, ortaya çıkan ürün sonuçları

¹⁴⁹ Yarsuvat, Türk Hukukunda Eser, s. 52.

¹⁵⁰ Farklı yönde Yargıtay kararı için bkz. 4. HD, E. 1976/5913 K. 1977/7617, T. 1.7.1977, Kazancı İçtihat Bankası (E.T.: 23.1.2020).

bakımından aynı alanda harcı alem sonuçlardan ayrılmakta ise düzeyin varlığından bahsedilebilir¹⁵¹.

Düzy, hususiyet kavramı tartışılırken değinilmesi gereken önemli noktalardan biridir. Nitekim, bazı eserler sahibinin yaratıcı erkinin gücünden dolayı son derece yüksek seviyede tezahür ederek adeta kült hale gelmektedir. Ancak sadece bu eserlere eser vasfının izafe edilmesi ve yalnız bu eserlerin kanun kapsamında korumaya mazhar olması üçüncü kişilerin haklarını orantısız şekilde kısıtlayacağından ve kültür birikimine tehdit oluşturacağından kanunun amacıyla ters düşecektir¹⁵². Şu halde düzeyi, sıradan olmaktan sahibinin izini asgari seviyede taşıması ölçüsünde kurtularak kimliğini bulma olarak belirlemek gerekmektedir¹⁵³. Hukuki koruma kodları, eserin kamuoyu tarafından teveccüh görmemesi gibi estetik değeri yargılarını ölçüt olarak almamakta yalnızca sahibinin bahsedilen asgari seviyede üslubunu esere işlemesini aramaktadır¹⁵⁴.

Söz konusu asgari seviyenin yükselmesi şüphesiz eserin ve haliyle eser sahibinin haklarının koruma alanını genişletecektir. Zira, bir eserde hususiyet seviyesinin belirgin şekilde yüksek olması, sahibinin üretimiyle doğrudan özdeşleşmesi sonucunu da beraberinde getireceğinden intihale teşebbüsün dahi mümkün olmadığı bir kalkan görevi görecek¹⁵⁵. Ancak, bu durumdan her eser için asgari seviyenin yüksek olması gerektiği anlaşılmamalıdır. Bunlara ek olarak, eser türlerine göre hususiyet değeri, ilgili eser türünün yapısal özelliklerine göre farklılık arz etmektedir. Örneğin FSEK m. 4 kapsamında güzel sanat eserlerinin estetik değeri haiz olması beklenirken aynı zamanda hususiyet değeri de bu eser türüne has bir ölçütle anlamını bulmaktadır: Estetik karakter ihtiva etmek¹⁵⁶.

Hususiyet kavramı betimlenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, hususiyetin eserin hangi noktasında aranacağı sorunsalıdır. Bir eser şekil ve içerik olarak iki kısımda değerlendirilir ve hususiyetin ölçüsü bu kısımlarda aranır¹⁵⁷.

¹⁵¹ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 105 – 107.

¹⁵² Ayiter, Fikir ve San'at, s. 40.

¹⁵³ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 107.

¹⁵⁴ Öztan, Fikir Sanat, s. 94.

¹⁵⁵ Bozgeyik, Hususiyet, s. 183.

¹⁵⁶ Bellican, Hususiyet, s. 86.

¹⁵⁷ Belgesay, Şerh, s. 15.

Şekil fikrin vücuda geldiği somut yapıyı belirtmekle birlikte fikrin ifade ediliş biçimini, özünü de kapsayan bir ana başlık niteliğindedir¹⁵⁸. Alman öğretisi günümüzde terk edilmiş ancak uzun yıllar öğretide etkisini hissettiren sadece şeklin korunmaya değer olduğu yönünde bir görüş geliştirmiştir¹⁵⁹. Buna göre, bir eserde korunmayı hak eden unsur eserin şekli yani ifade ediliş tarzıdır. Gerçekten de doktrinde hususiyetin anlatımla (üslup) eşdeğer tutulması sadece şeklin korunacağı yönünde bir algı yaratmaktadır¹⁶⁰.

İçerik yani konu yüzyıllardan beri sınırlı temalar üzerinde kurulduğundan korumaya layık görülmemektedir. Zaten kişilerin serbest yararlanma alanına giren tarihi olaylar ya da bilimsel görüşler gibi kamu yararlanmasına açık olmaya muhtaç fikirlerin korunmayacağı kanunda düzenlenmektedir¹⁶¹. Bu açıdan bakıldığında ünlü yazar William Shakespeare belki de insanlığa dair işlenebilecek bütün temaları işlemiştir ve Alman öğretisi haklı görünmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, şeklin yapısı içeriğe ayarlıdır. Yani, birtakım eserlerde içerik ve şekil deyim yerindeyse Antik Çin felsefesinde düalizm kavramını betimleme aracı olarak kullanılan Ying – Yang işareti gibi iç içe geçerek homojen bir yapı ihtiva etmektedir. Bu dikotomi eserin doğasını kurmaktadır. Hususiyet incelemelerinde şekil ve içerik bütünlük ilkesi kapsamında değerlendirilmelidir¹⁶². Bu noktada eserin bazen ifade ediliş tarzı (şekil) bazen konusu (içerik) hususiyet değerlendirmeleri kapsamında bir adım öne çıkabilir ancak bu durum eserin hususiyet niteliğine etki etmez¹⁶³. Örneğin, güzel sanat eserlerinde hususiyet daha ziyade eserin şekil kısmında varlığını bulurken, bilim ve edebiyat eserlerinde bu özellik fikir alanında sadır olmaktadır¹⁶⁴.

Marriage Story / Evlilik Hikayesi (2019, Noah Baumbach) ve A Separation / Bir Ayrılık (2011, Asghar Farhadi) filmlerinin her ikisi de bir çiftin ayrılık hikayesini, bu süreçte yaşadıklarını konu almaktadır. Biri bu süreçleri Amerika’da izlerken, diğeri İran topraklarında geliştirir. İlk bakışta içerik aynıdır. Her ikisi de

¹⁵⁸ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 8 – 9.; Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 51.

¹⁵⁹ Ayiter, Fikir ve San’at, s. 38.

¹⁶⁰ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 108.

¹⁶¹ Memiş, Korunan Unsur, s. 1459.

¹⁶² Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 108.

¹⁶³ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 9.

¹⁶⁴ Yarsuvat, Türk Hukukunda Eser, s. 53.

ayrılık gibi alelade bir konuyu işlemektedir. Böylece söz konusu içeriğin ifade ediliş şeklinin korunmaya layık olduğu ön plana çıkmaktadır. Ancak burada eserin sinematografik dili, kurgunun düzeni, ışık ve ses teknikleri gibi ifade ediliş tarzının alt başlıklarını oluşturan unsurların konuyu şekillendirmekle beraber konudan etkilendiği de göz ardı edilmemelidir. Her iki yönetmenin toplumsal kadın – erkek rollerinin farklılıklarına bakış açısını ayrılık süreci merceğinden anlatmaları ve izleğin bu konudan çıkış noktası bularak yolunu tamamlaması söz konusudur.

Şu halde şekil ve içerik unsurları bu derece iç içe girdiğinden aslında hususiyet ölçeğinde bu ayrımın yapılması zorlama bir teknik kurmak olarak düşünülebilir. Zira hususiyet, fikir ile fikrin çıkış yolu bulduğu ifadenin birleşme alanlarında ortaya çıkmaktadır¹⁶⁵. Zaten, FSEK m. 13 / 2’den anlaşılacağı üzere, fikri hukuk koruma kapsamında böyle bir ayrıma gitmeksizin hususiyetin eserde kendini gösterdiği bütün noktaların koruma kapsamına alınacağını düzenlemektedir¹⁶⁶. Bu düzenleme bir bakıma, mezkur sorunsalın gerekliliğini tartışmaya açmanın haklılığını kanıtlar niteliktedir.

Sonuç olarak, hususiyet; eserin, sahibinin asgari yaratım gücünü taşıyan üslubu vasıtasıyla kazandığı karakterin özüdür. Bu bağlamda Tekinalp’in de haklı olarak belirttiği üzere öznellik ifadesinde yerini bulur. Hususiyet, eserde korumanın sınırını tayin etmesi bakımından fikir ve sanat eserleri nazarında son derece önemli bir yere sahiptir¹⁶⁷. Daha önce açıklanan nedenlerle hususiyet şartında düzeyin yüksek tutulması sonucu şartın katı bir şekilde uygulanmasına mahal verilmemelidir. Türk mahkemelerinin de kavramı geniş yorumlama yolu üzerinden şarta ilişkin katı bir anlayış geliştirmedikleri görülmektedir¹⁶⁸.

1.3.4.2.4. Kanunda Sayılan Eser Türlerinden Birine Dahil Olma

Bir fikri ürünün Türk hukuku bakımından eser olarak nitelendirilebilmesi için kanunda düzenlenen eser türlerinden birine dahil olması gerekmektedir. Bu

¹⁶⁵ Memiş, Korunan Unsur, s. 1452.

¹⁶⁶ Memiş, Korunan Unsur, s. 1452.

¹⁶⁷ İlhami Güneş, Uygulamada Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara 2008, s. 63.

¹⁶⁸ Suluk, Telif Hakları, s. 50.

eser türleri, sınırlı sayı (*numerus clausus*) ilkesine göre belirlenerek tahdidi bir şekilde düzenlenmiştir¹⁶⁹.

Söz konusu eser türleri; ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserleri, güzel sanat eserleri ve sinema eserleri olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Mezkur dört başlık ana eser türlerini oluşturmakta olup sınırlayıcı niteliktedir¹⁷⁰. Yani, üretilen her eser kanunda dört ana başlık olarak sayılan türlere göre test edilerek kategorize edilmektedir. Şu halde, bu türlerden hiçbirine ait olmayan bir fikri üretim eser sıfatını baştan kazanamamaktadır. Bununla birlikte, eser türleri içinde sayılan gruplar örnek kabilinden sayılmakta olup benzer bir sınırlayıcı nitelik eser türlerini açıklama sisteminde görülmemektedir¹⁷¹.

Söz konusu eser türleri belli ölçütler dikkate alınarak dört başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu ölçütler; eserin ifade şekli, ifadeye aracı olan maddenin niteliği ve özellikleri, eserin bilimsel niteliği yahut konusu olabilir¹⁷². Şüphesiz ki, bu kıstaslar, sinema eserlerinde içerik ve ifade şekli ya da güzel sanat eserlerinde ifade aracı olmak gibi her eser türünün belirlenmesinde farklılık göstermektedir¹⁷³. Bununla birlikte, eser türleri arasındaki geçiş keskin nitelikte değildir ve bir fikri üretim her iki eser türünün içinde değerlendirilmeye tabi tutulabilir¹⁷⁴.

Kısaca, bahsi geçen dört ana eser türünün dışında vücuda gelen herhangi bir üretimin Türk hukuku nazarında eser sayılma şansı olmamaktadır. Zira, kanun bu yönde sınırlayıcı bir sayma tekniği kullanmıştır. Ancak bu eser türleri içinde sayılan örneklerin dışında bir üretim bazı özellikler ihtiva etmekle eser kategorisinde değerlendirilecektir¹⁷⁵.

Kanunun bu yönde sınırlayıcı bir teknik kullanarak eser türlerini belirlemesi birçok açıdan eleştirilmektedir. Nitekim, teknolojinin hızla ilerlediği bugünlerde yeni bir ifade tarzının yahut sanatsal üretim şeklinin ortaya çıkması son derece olasıdır. Ne var ki, bu yeni teknikler kanundaki sınırlara takılacakları için ortaya

¹⁶⁹ Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 43.

¹⁷⁰ Öztrak, Fikir ve Sanat, s. 15.; Ayiter, Fikir ve San'at, s. 42.

¹⁷¹ Ayiter, Fikir ve San'at, s. 42.

¹⁷² Hirsch, Fikri Sınai, s. 143.; Ayiter, Fikir ve San'at, s. 43.

¹⁷³ Ayiter, Fikir ve San'at, s. 43.

¹⁷⁴ Öztan, Fikir Sanat, s. 92.

¹⁷⁵ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 12.

ıkan ürünlere eser vasfının izafe edilmesinin mümkün olmayacağı durumlar ortaya ıkacaktır¹⁷⁶. Bu halin, eser sahibinin şahsi olarak bir hak kaybına yol açmakla beraber kültürel ilerlemeyi de kısır döngüye mahkum etme tehlikesi bulunmaktadır. FSEK'in düzenlediği eser türlerinin içinde yapılan çeşitli değişiklikler bu ihtimallerin kanıtı niteliğindedir¹⁷⁷. Haliyle, yine böyle durumlarda karşılaşıldığında kanunun eser türlerine yönelik düzenlemeler yapması gündeme gelecektir.

şu halde, eser hakkında genel bir tanım yapmakla birlikte eser türlerini herhangi bir ereve çizmeden, örnekseme yoluyla belirten kanuni düzenlemeler güncel gelişmelere entegre olabilme yetisini haiz olacağından sürekli bir değişikliğe gidilmesinden vareste olma avantajına sahip olmaktadır¹⁷⁸. Bu yöntem hem sadece sınırlı sayı ilkesi tekniğiyle eseri ifade etmeye çalışan hem de eseri genel bir ifadeyle tanımlayıp aynı zamanda sınırlı sayı ilkesine göre türlere ayırarak betimleyen sistemlere evladır. Zira, her iki tekniği benimseyen kanuni düzenlemeler değişikliğe muhtaç olmaktan kaamamaktadır¹⁷⁹. Örneğin, Almanya güncel gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan sinema eserleri için 1910 tarihinde değişikliğe giderek bu türü kanunda özel olarak tanımlamak zorunda kalmıřtır¹⁸⁰. Nitekim daha sonra tıpkı 1957 tarihli Fransa Kanunu gibi 1965 tarihli Alman Kanunu da eseri teknik gelişmelere uyum sağlayacak şekilde örnekseme yoluyla düzenlemiş ve sınırlayıcı bir tanım yoluna gitmemiřtir¹⁸¹. Aynı şekilde, 1942 tarihli İtalya Kanunu ve 1936 tarihli Polonya Kanunu eseri genel hatlarıyla tanımlamış olup bu özellikleri itibariyle bir istisna teşkil etmektedir¹⁸².

Her ne kadar n tasarı çalışmalarında esere ilişkin genel tanımlar düzenlendiği ifade edilse de¹⁸³, kanun sistematiki açısından genel tanımın getirdiği esnekliği aşan bir sınırlayıcı durumun olduğunu söylemek gerekmektedir. Bu

¹⁷⁶ Benzer görüş için bkz. Yarsuvat, Türk Hukukunda Eser, s. 54.

¹⁷⁷ Değişiklikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, Fikri Haklar, s. 39 – 40.

¹⁷⁸ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 10.; ztan, Fikir Sanat, s. 91.

¹⁷⁹ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 10.

¹⁸⁰ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 10.

¹⁸¹ Yarsuvat, Türk Hukukunda Eser, s. 55.

¹⁸² Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 9.

¹⁸³ Bkz. Hirsch, Fikri Sınai, s. 141.

durum eseri türlere ayırma yöntemiyle sınırlamaktan ziyade geniş yorum kapsamında yapılacak bir düzenlemeyle bertaraf edilebilir. Geniş yorum yöntemiyle yapılan eser betimlemesinin yanında türlerin örnek kabilinden sayılarak düzenlenmesi daha isabetli olacaktır. Böylece, yaratıcı alanın doğurduğu üretimi kısır bir alana hapsetme tehlikesini barındırmak yerine teknolojik gelişmeler ve yeni dünya düzeniyle uyumlu bir kanun sistematığı ortaya çıkacaktır.

1.3.4.3. Koruma Bakımından Dikkate Alınmayacak Unsurlar

Bir fikri ürünün Türk hukuku bakımından eser olarak nitelendirilmesi için gereken şartların varlığının yanı sıra eser niteliğini belirlemede hiçbir şekilde dikkate alınmayacak bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan biri, eserin amacıdır. Eserin hangi amaç doğrultusunda ortaya çıkarıldığı, hatta eserin bir amacının olup olmadığı bu noktada önem teşkil etmez¹⁸⁴. Eserin amaç ve değerden azade olduğu Alman ve İsviçre Kanunu'nda da düzenlenmektedir¹⁸⁵.

Bununla birlikte, eserin kalite düzeyinin oldukça düşük olması ya da estetik nitelikte aranacak kalite seviyesi gibi hususlar öznel ve zamanla değişebilir olduğundan koruma açısından önem taşımamaktadır¹⁸⁶.

Eserin kamu düzeni ve genel ahlaka aykırılık teşkil etmesi kural olarak tarafsızlık ilkesi gereğince eser olma vasfına etki etmemekte ve buradan hareketle koruma noktasında da dikkate alınmamaktadır¹⁸⁷. Ancak bir kimsenin ahlaka aykırı fiillerinden yararlanamaması hasebiyle eser üzerinde söz konusu olan maddi ve manevi hakların kullanımı kısıtlanacak ya da tamamen ortadan kaldırılabilecektir¹⁸⁸. Bu hal, aynı zamanda eser sahibinin sorumluluğunu da beraberinde getirecektir¹⁸⁹.

Son olarak, nicelik kavramı da bu noktada önem taşımamaktadır. Bir şiirin kısalığı ya da dize sayısı koruma bakımından dikkate alınmamakta ancak söz

¹⁸⁴ Öztan, Fikir Sanat, s. 100.

¹⁸⁵ Bellican, Hususiyet, s. 77.

¹⁸⁶ Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 49 – 50.

¹⁸⁷ Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 50.

¹⁸⁸ Belgesay, Şerh, s. 15.; Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 51.

¹⁸⁹ Bellican, Hususiyet, s. 78.

konusu nicelik değerlendirmeleri eserin fikri ya da estetik niteliği haiz olduğunu ölçer bir düzey anlayışı ekseninde gerçekleştirilmelidir¹⁹⁰.

Türk hukuku bağlamında yapay zeka sistemlerinin meydana getirdikleri eserlerin niteliği tartışmasında öncelikle belirtilmesi gereken, FSEK'in eser türlerini Fransız hukukunun aksine ancak İngiliz hukukuyla benzer olarak tahdidi şekilde düzenlemesidir. Şu halde, sadece kanunda belirtilen eser türleri koruma kapsamına alınacağından, bu sistemlerin eserlerinin de önce bu aşamadan geçmesi gerekmektedir. Söz konusu eserler kanunda belirtilen eser türlerine dahil olup sabitlenmiş bir fikri ürünün varlığını haizdir. Diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi, Türk hukukunda bu sistemlerin eser nitelikleri değerlendirmesinde ön plana çıkan şart hususiyettir. Zira, bahsedilen eserler hususiyet dışında sayılan şartları kolaylıkla sağlamaktadırlar. Ayrıca, hususiyet dışında belirtilen şartların ülke telif hukuku teamüllerine ya da içtihatlarıyla gelişen anlayışlarına bağlı olarak değişme ihtimalinin hususiyet kriterine nazaran oldukça düşük olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.

Türk hukukunda hususiyet şartı, Kıt'a Avrupa hukuk sistemine dahil olması sebebiyle Fransız hukukundakine paralel bir yerde durmaktadır. Neticede, her iki hukuk sistemi, eser sahibi ile eser arasında organik bağ arayan oldukça insan merkezli bir yapıya sahiptir. Şu durumda, Fransız hukukundakine benzer şekilde müzik eserlerinde, *The Flow Machines* ve *Endel* adlı uygulamaların ürettikleri eserler en fazla işçilik olarak görülecek ve eser statüsünde değerlendirilmeyeceklerdir. *Jukedek* ve *IAMUS* ise, tesadüfi oluşumlar ya da nota serileri olarak algılanmadığı takdirde hususiyet şartını haiz kabul edilip eser muamelesi görmelidir. Aynı zamanda, *BRUTUS* ve *Racter*'in edebi eser türündeki yaratımlarında ve sinema eserleri özelinde senaryolarda mekanik girdilerin harci alem bir şekilde çıktıya dönüşmesi söz konusu değilse hususiyet şartı sağlanmış sayılmalı ve bu tür yaratımlar eser olarak değerlendirilmelidir.

Son olarak, güzel sanat eserlerine bakıldığında, *Next Rembrandt* ayrı bir yerde değerlendirilmelidir. Nitekim, burada makinenin çevreyle etkileşime girmesi

¹⁹⁰ Öztan, Fikir Sanat, s. 101.

sonucu yazılımcısı tarafından beklenmedik çıktıların ya da sonuçların alınması söz konusu olmayıp aksine belirli, önceden hedeflenmiş bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Şu halde, *Next Rembrandt* Türk hukukunda hususiyet şartını sağlamadığı gerekçesiyle eser olarak nitelenemeyecektir. Ancak, bu uygulama bir insanın sahip olduğu tekniği ve hassasiyeti makinenin de yansıtabileceğini göstermek açısından önemlidir. Bunun dışında kalan diğer eserler, çevreyle iletişime girerek beklenmedik sonuçlar yaratmaya programlı bir makinenin üretim sürecinden sonra meydana geldiğinden dolayı hususiyet şartını haizdir. Özellikle *The Painting Fool* adlı uygulamanın eserlerinde hususiyet şartının sağlandığının kabulü gerekir. Zira, sistem, insana özgü olduğu düşünülen gördüklerinden ya da duyduklarından (duygusal) etkilenme sürecine neredeyse birebir benzer süreçlerden geçerek eser ortaya çıkarmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAPAY ZEKA SİSTEMLERİNİN ESERLERİ ÜZERİNDEKİ HAKLAR

2.1. YAPAY ZEKANIN ESER SAHİPLİĞİ SORUNU

2.1.1. Genel Olarak

Günümüzde yapay zeka teknolojileri, insanlığın varlığını sürdürdüğü hemen hemen her alana temas etmektedir. Bunlardan en ilgi çekici ve tartışmalara konu alan ise fikir ve sanat eserleri hukukuna ilişkindir. Bugün, yapay zeka sistemleri; müzikten resme, edebiyattan sinemaya kadar sanatın birçok alanında varlık göstermektedir. Akıllı makineler tarafından meydana getirilen ürünlerin eser olduğu bu kadar açıkken, hukuk sistemleri eserin en önemli niteliğini fikri bir yaratım süreci sonucu ortaya çıkma olarak belirlediklerinden, bu sistemlerin üretimleri ve bunlar üzerindeki eser sahipliği de hep söz konusu niteliğe takılmaktadır.

Ancak, yakın tarihte görüldüğü üzere belki de bu sadece bir önyargıdan ibarettir. Zira, fotoğraf makineleri ilk piyasa sürüldüğünde ve insanlığın özellikle sanat alanındaki pratiklerine yoğun bir şekilde temas ettiğinde, söz konusu makinelerin insan etkisinden uzak olması sebebiyle ortaya çıkan fotoğrafın bir ‘fikri’ içeriği ve buna bağlı gelişen orijinallik niteliğini haiz olmadığı iddia edilmekteydi¹⁹¹. Fakat zaman, fotoğraf makinelerinin lehine işledi. Bunun yapay zeka sistemleri açısından böyle olmayacağını iddia etmek mümkün değildir. Bu sistemlerde de bugün kabul edilmeyen birçok nitelik, yarın keşfedilebilir ve hukuk tarafından kabul görüp tanınabilir. Şu halde, ortaya çıkan eserlerde bu eserlerin eser sahipliğinin kimde ve ne şekilde olacağı gibi sorular gündeme gelmektedir. Zira, eser sahipliği vasfını haiz olan kişi, sahipliğe konu eser ekseninde birtakım maddi ve manevi haklara da mazhar olmaktadır.

Bu durum, her ne kadar gelişen teknolojiyle birlikte insanlığın gündemine yeni giren bir sorun olarak görünse de aslında bu konuya ilişkin ilk vaka, 1956 yılında Martin Klein ve Douglas Bolitho adında iki matematikçi tarafından, Tin Pan Alley’nin şarkılarını bestelemek amacıyla geliştirilen ‘Datatron’ isimli bir

¹⁹¹ De Cock Buning, AIS, s. 317.

bilgisayar programı tarafından üretilen “Push Button Bertha” isimli şarkıyla ilgili Amerika Telif Hakları Bürosuna yapılan tescil başvurusudur¹⁹². Ancak söz konusu büro, tarihinde ilk defa bu mahiyette bir tescil başvurusuyla karşılaştığı için bu sebebe dayanarak başvuruyu reddeder¹⁹³.

Bu red kararından sonra teknolojinin hızla gelişmesi ve yapay zeka sistemlerinin her alanda denenmeye yönelik cazibesi yaratıcı alandaki atılımların artmasını ve sonuçta birçok benzer başvuruyu, kararları ve tartışmaları beraberinde getirmektedir. Yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlerde, makinelerin bu sürece katkılarının son derece sınırlı olduğu, sadece bir araç olarak nitelendirildiği, neticede bu sistemlerin bir yazılımcısı ya da üreticisi olduğundan meydana gelen eserlerin de yine bu kişilerin inhisarı altında olacağı tartışmaları bu sistemler ve onların müdahil olduğu yaratım süreci sonunda meydana gelen eserler arasındaki ilişkinin incelenmesini dikkate değer kılmaktadır.

Bu bölümde; yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlerin önceki bölümde değinilen eser olma özelliklerini (özellikle hususiyet) haiz olma potansiyelleri ışığında sahibinin kim ve ne şekilde olacağı hem uluslararası hukuk hem de Türk hukuku düzenlemeleri ekseninde değerlendirilip yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği sorunu odak noktası haline getirilerek alternatif bir çözüm yolu izlenecektir.

2.1.2. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukuku Bakımından

Fikri mülkiyet hukukunu ilgilendiren çeşitli uluslararası sözleşmelerde, eser sahipliği ve bu sahipliğin gerçek kişi olarak insanı karşılaması gerektiği konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamakla birlikte¹⁹⁴, eser sahibinin hakları bağlamında düzenlenen belli kriterler fikir verici niteliktedir. Bu kriterler zemininde yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği bakımından konumunun tartışılması, bu sistemlerin durumlarının daha sarıh ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

¹⁹² Annemarie Bridy, The Evolution of Authorship: Work Made by Code, Columbia Journal of Law & Arts V: 39, 2016, s. 395.

¹⁹³ Bridy, Evolution Authorship, s. 395.

¹⁹⁴ Ramalho, AI Systems, s. 5.

Bern Sözleşmesi'nde tıpkı eserlerde olduğu gibi eser sahipliğinde de net bir tanım bulunmamaktadır. Aslında sözleşmenin himayesinde bulunan ülkelerin kimilerinin Kıt'a Avrupası, kimilerinin ise Anglo – Sakson hukuk sistemlerine dahil olduğu ve bundan dolayı eser sahipliğine ilişkin tanım ve şartlara dair farklı düzenlemeleri bulunduğu düşünüldüğünde, bu kavramların sözleşme kapsamında belli tanımlarının olmaması akla yatkındır¹⁹⁵. Kısaca sözleşme, eser sahipliği tanımını üye ülkelerin inisiyatifine bırakmaktadır¹⁹⁶.

İlk defa Bern Sözleşmesi'nin 2. maddesinin 5. fıkrasında zikredilen 'fikri yaratıcılık' kavramı, eser sahipliği bakımından yaratıcılık kavramını gündeme getirmektedir. Burada önemli olan eser üzerinde eser sahipliği iddiasında bulunabilmek için, söz konusu eserde eser sahibini işaret eden bir yaratıcılık olması gerektiğidir. İşte sözleşme her ne kadar eser sahibini tanımlamasa da bu ve bunun gibi maddeler bu sözleşme kapsamında eser sahibinin sadece insan olabileceğini akla getirmektedir. Örneğin yine, m. 6bis ve m. 7'de sırasıyla eser sahibinin eser üzerindeki itiraz haklarını şeref ve itibarına zarar verme üzerinden saklı tutma ve eser sahibinin, eser üzerindeki haklarının ölümünden sonra elli yıl boyunca devam etmesi düzenlenmiştir. Şu halde, itiraz hakkı kapsamında 'şeref ve itibar' kavramlarına vurgu yapılması, ayrıca hakların süre olarak düzenlenmesinde 'ölümden sonra' ibaresinin getirilmesi, sözleşme kapsamında eser sahibinin insan olarak görüldüğüne işaret etmektedir¹⁹⁷.

Bu kuralın istisnası ise sözleşmenin 4. maddesinin (a) fıkrasında düzenlenen, sinematografik eserler kapsamında gerçek kişiler dışında tüzel kişilik vasfını haiz yapımcıların da eser sahibi olarak görüldüğüne dair çıkarımın yapılabileceği ifade ile 14/2bis maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen, eser sahibinin ölümü halinde yetkili kurum ve kuruluşların yani tüzel kişilerin hak sahipliğini

¹⁹⁵ Mustafa Ateş, Fikri Hukukta Eser Sahipliği, Ankara 2012, s. 18.

¹⁹⁶ Sam Ricketson / Jane Ginsburg, International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond, V: I, Oxford 2006, s. 359.

¹⁹⁷ Aplin & Pasqualetto, AI, 2019, s. 4
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 29.5.2020).

alternatif olarak belirten ifadedir¹⁹⁸. Buradan hareketle, çeşitli bilgisayar programlarının ya da yazılımların da telif hakkı bakımından değerlendirilmesinin önünün açılacağı söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken, eser sahipliği tartışmalarına kapı aralaması için öncelikle bilgisayar programlarının edebi ya da sanatsal eser türlerinden hangi başlık altında değerlendirileceğini¹⁹⁹ ve bu programlar tarafından meydana getirilen eserlerde yaratıcılığın hangi noktada aranacağını tespit etmektir. Şu halde, yaratıcılık; yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserlerde mi yoksa bu eserlerin ortaya çıkmasını sağlayan sistemlerin yazılımlarına içkin kodlarda mı aranmalıdır?

Ricketson, kapasite olarak harcıalem işleri yapılabilen, sadece veri tabanlarındaki kodları kullanarak herhangi bir çıktı elde eden yazılımların Bern Sözleşmesi kapsamında korunmayacağını savunmaktadır²⁰⁰. Kanımızca, sözleşmenin, yazılımdaki insan yaratıcılığını korumaktan yana tavır aldığı eser sahipliğine ilişkin göndermeleri üzerinden anlaşılmakta olduğundan bu yaklaşımın isabetli olduğu söylenebilir. Nitekim, sözleşmeye üye ülkeler de yazılımcıların eser sahipliği statüsünü kabul etme konusunda fikri yaratıcılık kavramının sınırlarından dolayı çekimser kalmaktadır²⁰¹.

Bern Sözleşmesi, Kıta Avrupası hukuk sistemiyle paralel bir algıya sahip olmasının getirdiği anlayışla, eser sahibinin eser üzerindeki mali haklarını ve buna bağlı olarak gelişen ticari kaygılarını gözetmekten ziyade, eser sahibinin eser üzerindeki manevi haklarını, bireysel yaratıcılık faaliyetlerinin önemini ön plana çıkarmaktadır²⁰². Buradan anlaşılabileceği üzere, salt yazılıma dayalı programlarda gerçek kişinin yaratıcılığının izi bulunamıyorsa, bu yazılım korunmayacaktır²⁰³.

¹⁹⁸ Ricketson/Ginsburg, International Copyright, V: I, p. 8 – 03, s. 399.; Jane C. Ginsburg, People Not Machines: Authorship and What It Means in the Berne Convention? International Review of Intellectual Property and Competition Law, V: 49, 2018, s. 132.

¹⁹⁹ Ricketson, People or Machines, s.25.

²⁰⁰ Ginsburg, People not Machines, s. 132.

²⁰¹ Ricketson, People or Machines, s. 25.

²⁰² Ginsburg, People not Machines, s. 134.

²⁰³ Ricketson, gerçek kişinin yaratıcılık izinin makine sistemlerinde bulunmasının son derece güç olduğunu öne sürerek telif hakları bakımından koruma kapsamı dışında bırakılmalarını savunmaktadır. Bkz. Ginsburg, People not Machines, s. 133.

Bu bağlamda, TRIPS ve WCT sözleşmeleri ile ilgili, eser kısmında vurgulanan TRIPS m. 10 / 2 ve WCT m. 5 doğrultusunda aranan entelektüel farklılık ve çaba kavramlarını hatırlatmakla yetinmekteyiz. Bu anlaşmalar özelinde de eser koruma şartlarına getirilen entelektüel farklılık ve çaba ibaresiyle eser sahipliğinin sadece insana özgü bir paye olarak düzenlendiği açıktır.

Nihayet, uluslararası sözleşmelerin fikir ve fikrin ifade ediliş ikiliğinde yaratıcılığı fikrin ifade ediliş biçimine atfetmeleri ve sıkça hissedilen insan izi vurgusu, yapay zeka sistemlerinin bu sözleşmeler kapsamında telif hakları korumasından yararlanma şansının neredeyse imkansızlığına sebep olmaktadır²⁰⁴. Ancak bilince sahip makinelerin insanları anlama yetisini aşip kendisi anlam üretebilme mertebesinde olması, fikrin ifade ediliş sürecinde bu sistemler özelinde yaratıcılık testinin yapılmasını gerektirmekte, şayet koşullar karşılanıyorsa bu durumda uluslararası sözleşmeler kapsamında ancak ayrı bir hukuki kişilik tanımlaması üzerinden korunma yoluna gidilmesi mümkün görünmektedir.

Eser koruma şartlarını incelerken değinilen, Avrupa Parlamentosu'nun Bilgisayar Programlarının Korunmasına Dair (Yazılım) 2009/24/EC sayılı ve yine aynı hususa ilişkin 91/250/EEC sayılı Yönergelerinin²⁰⁵ m. 2 f. 1 hükmü ile 96/9/EC sayılı Veri Tabanı Yönergelerinin²⁰⁶ m. 4 f. 1 hükmü, üye ülkelere eser sahipliğini gerçek kişi, kişiler grubu ya da tüzel kişi üzerinden tanımlama olanağı vermektedir. Görüldüğü üzere AB hukuk sistemi, eser sahipliğinin koşullarını bilgisayar programları özelinde ayrıca düzenlemektedir.

Yine, doktrinde tartışmalara neden olan 'Football Dacato'²⁰⁷ kararında 96/9/EC sayılı Veri Tabanı Yönergesi m. 7 kapsamında düzenlenen; veri tabanlarının içeriklerinin elde edilmesi, doğrulanması ve sunulması bakımından harci alem işlere *sui generis* koruma sağlanabileceği hükmüne aykırı yönde verilen

²⁰⁴ Ramalho, AI Systems, s. 5.

²⁰⁵ 2009/24/EC sayılı yönerge için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:111:0016:0022:EN:PDF> (E.T.: 29.5.2020).; 91/250/EEC sayılı yönerge için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0250&from=EN> (E.T.: 29.5.2020).

²⁰⁶ 96/9/EC sayılı yönerge için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996L0009&from=en> (E.T.: 29.5.2020).

²⁰⁷ Bkz. Football Dacato Ltd and Others v Yahoo! (Dosya No: C – 604/10) ECLI:EU:C:2011:848.

kararı önemlidir²⁰⁸. Bu anlamda mahkeme, telif korumasından yoksun olan harci alem işlere *sui generis* koruma sağlanmasını dahi kabul etmemektedir. Zira, bu noktada da yönergenin veri tabanlarının hazırlanmasına ilişkin salt mekanik bir çabayı korumadığı, hazırlayıcıların seçimlerinde fikri yaratıcılığını içeren belirli bir orijinallik kriteri getirdiği açıktır²⁰⁹. Sonuç olarak, tüm bu ABAD kararları ışığında getirilen kişisel bağımsız seçimler ve entelektüel yaratımların kişisel dokunuşlarla açıklanması eser sahipliğinin doğrudan insanı temel alarak düzenlendiği anlamına gelmektedir. Aslında bu temayül, AB telif hukuku sisteminin diğer hukuk sistemlerine göre daha insan merkezli bir yapıya sahip olmasının doğal sonucudur²¹⁰. O kadar ki, ABAD'ın bir kararında açıkladığı üzere telif hakları adeta temel haklar düzeyinde konumlandırılmaktadır²¹¹.

Şu halde, AB hukuk düzenlemeleri altında yapay zeka sistemlerine kodlarında içkin yazılımdan bağımsız bir koruma öngörülmediği anlaşılmaktadır. Ancak, adı geçen yönergelerde üye devletlerin mevzuatlarının izin verdiği ölçüde olsa dahi tüzel kişilere de bilgisayar programları üzerinde eser sahipliği düzenlemesi²¹² yapay zeka sistemlerine dair bir açık kapı görünse de AB hukuk sistemi açısından bunun mümkün olmadığı vurgulanmalıdır. Nitekim, AB hukuk sistemi bu düzenlemelerin yanında özellikle fotoğraflar ve bilgisayar ürünü eserler bakımından son derece muhafazakar bir tavır sergilemekte ve insan etkisinin izlerine ulaşamayan eserlerin telif koruması kapsamında değerlendirilmesine çekimser yaklaşmaktadır²¹³.

Bununla birlikte, kararlarda geçen kişisel yaratıcılık damgasının arka planında vurgulanan bağımsız kişisel seçimler ifadesi, akla AARON gibi sistemlerin çevreden etkilenerek kendi yaratım süreçlerini şekillendirme yetilerini getirmektedir. Bu bağlamda yapay zeka sistemlerinin mevcut koşul odağında netameli konumu tekrar tartışmaya açılmalıdır. Özellikle *'The Painting Fool'* gibi

²⁰⁸ Rosati, EU Copyright, s. 161.

²⁰⁹ Rosati, EU Copyright, s. 163.

²¹⁰ De Cock Buning, AIS, s. 319.

²¹¹ Bkz. Promusicae (Dosya No: C – 275/06), ECLI:EU:C:2008:54, p. 61 – 64.

²¹² 2009/24/EC m. 2 / 1 – 3.

²¹³ De Cock Buning, AIS, s. 319.

bir insan sanatçının eserini icra ederken yahut üretim sürecinde gösterdiği tavırların son derece benzerini gösteren makineler bakımından durum oldukça hassas bir dengededir. Bu sistemlerin bilişsel özelliklerinin insan yaratıcılığına benzediği her geçen gün, koşulları sağlamaya bir adım daha yaklaştığı kabul edilmelidir.

Ancak kanımızca, uzun vadede AB hukuk sisteminin, eser sahibinin kişisel ve yaratıcı seçimleri yoluyla kendi fikrini esere yansıtması ölçütünü oldukça benimsediğinden, bu teknolojik gelişmelerle doğru orantılı nitelikte alternatif bir kişilik tanımlaması üzerinden söz konusu sistemlere eser sahipliği tanıyan düzenlemeleri yapısına entegre edemeyeceği ve akıllı makinelerin koruma kapsamında şansı olmadığı vurgulanmalıdır²¹⁴. Ancak yine de sistemin arkasındaki yazılımcıların adı geçen hakkı saklıdır²¹⁵.

Bitirirken, yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlerin AB telif hukuku bakımından sadece kamu malı olarak değerlendirileceği ve bunun AB'nin telif haklarını temel haklar düzeyinde konumlandırma yaklaşımıyla çelişkili olmasından ötürü, AB telif hakları hukukunun, tıpkı Veri Tabanı Yönergesinde olduğu gibi *sui generis* bir düzenleme yoluyla yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğinin mümkün olduğu bir uygulamanın önünü açmasının hem özel hukuk hem de kamu hukuku çıkarlarının dengelenmesinde en makul yöntem olduğu belirtilmelidir²¹⁶.

2.1.3. Amerikan ve İngiliz Hukuku Bakımından

Amerikan hukukunda eser sahipliği hususunda, telif yasaları yalnızca yaratıcı bir zihnin ve entelektüel bir emeğin sonucu ortaya çıkan eserleri korumaktadır ki bu da insanın eser sahibi olarak muktedir olduğu bir alanı göstermektedir²¹⁷. Yine, telif hakları yasasında anonim eserler, gerçek kişi olarak insana atfedilemeyen eserler olarak tanımlanmakta ve buradan yasanın eser sahibi olarak insanı belirlediği anlaşılmaktadır²¹⁸. Bununla ilgili, ünlü 'Naruto' kararında

²¹⁴ Benzer görüş için bkz. De Cock Buning, AIS, s. 315.

²¹⁵ Aplin & Pasqualetto, AI, 2019, s. 6
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 29.5.2020).

²¹⁶ De Cock Buning, AIS, s. 321 – 322.

²¹⁷ USC m. 306.

²¹⁸ USC m. 101.

mahkeme, hayvanların, insan olmadıklarından dolayı Amerikan Telif Hakları Yasası'nın ilgili hükümleri gereği hiçbir korumaya mazhar olamayacaklarını belirterek eser sahipliğinin gerçek kişi bazlı olduğunu vurgulamaktadır²¹⁹. Ek olarak, Amerikan Telif Hakları Bürosu'nun uygulamalarına yönelik raporda, insan dışı bir varlığın ya da mekanik bir süreç sonucunda rastlantısal sonuçlar ortaya çıkaran sistemlerin eser sahibi olarak tanınmayacağı belirtilmektedir²²⁰. Kısaca, Amerikan telif hukuku sisteminde eser sahibinin mütemadiyen insanı işaret etmesi ve Telif Hakları Bürosu'nun yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğine ilişkin aleyhte düzenlemesi göz önüne alındığında, bu sistemlerin Amerikan hukuk sistemi altında eser sahipliğine mazhar olması imkansız görünmektedir.

Ancak önceki bölümlerde bahsedilen Bern Sözleşmesi'nin yapı olarak uyumlu olduğu, eser sahibinin bireysel yaratıcılığını hükümlerinin odak noktası haline getiren Kıta Avrupası hukuk sisteminin aksine Anglo – Sakson hukuk sistemine dahil olan ilgili yasa, merkezine eser sahibinin yaratıcılığını almaktan ziyade ticari teşviklerin artırılması anlayışının hakim olduğu bir yapıya sahiptir²²¹. Telif haklarına karşı daha pragmatik bir karaktere sahip olan Amerikan telif hukukunda, telif hakları adeta serbest rekabetin bir temsili olarak görülmektedir²²². Bu da söz konusu hukuk sisteminde makineler tarafından meydana getirilen ürünlere karşı diğer hukuk sistemlerine nazaran daha az bir direnç geliştirme anlamına gelmektedir²²³. Şu halde, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği bu hukuk sistemi altında kanunun ve mahkeme içtihatlarının izin verdiği ölçüde tartışılabilir.

İlgili yasada korumanın yalnızca eserin ifade ediliş biçimini kapsadığı, eserin kaynağında yatan fikrin, çalışma yöntemlerinin ya da ilkelerinin bu yasanın koruma hükümlerinin kapsamına girmediği belirtilmiştir²²⁴. Burada, ifade ediliş

²¹⁹ Bkz. *Naruto v. Slater*, No: 16 – 15469 (9th Circuit), 2018, s. 5, <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca9/16-15469/16-15469-2018-04-23.html> (E.T.: 29.5.2020).; Haberin detayı için bkz. <https://www.bbc.com/news/uk-wales-south-east-wales-41235131> (E.T.: 29.5.2020).

²²⁰ US Copyright Office, *Compendium of US Copyright Office Practices*, m. 313 / 2.

²²¹ *Aplin & Pasqualetto, AI*, 2019, s. 7 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 29.5.2020).

²²² *De Cock Buning, AIS*, s. 320.

²²³ *De Cock Buning, AIS*, s. 320.

²²⁴ USC m. 102 / b.

biçiminde yine eser sahibinin orijinallığı aranmaktadır. Ancak bazı mahkeme kararlarında bu orijinallık ölçütü farklı biçimlerde belirlenmiştir. Örneğin, bir mahkeme kararında, orijinallık; yaratıcılık ve zeka kavramlarıyla tanımlanmayıp insanın, kişisel ve benzersiz etkisinin altı çizilerek telif korumasının bu benzersizlik özelinde belirlediği vurgulanmıştır²²⁵. Bu ölçüt, eser sahibi olarak gerçek kişi insanın yerini sağlamlaştıran bir yaklaşım olmuştur²²⁶.

Yine, Amerikan hukukunda eserin koruma şartları incelenirken değinilen ‘*Alfred Bell*’ kararında, telif hukuku bağlamında eser sahibinin, eserin çıkış noktasının öznesi olmasının yeterli olabileceği gibi son derece düşük bir bağ tanımlaması yapılmıştır²²⁷. Tüm bu kararlarda bahsedilen yaratıcılık tanımlamaları ölçüt olarak insanı işaret ettiğinden, yapay zeka sistemlerinin söz konusu yaratıcılık tanımlamalarına ne derece yaklaşabileceği ve günün sonunda bu yaratıcılık sınırları içerisinde değerlendirilme şansının ne olduğu tartışmalıdır. Doktrinde, mezkur yaratıcılık tanımlarından yola çıkarak yapay zeka sistemlerinin sadece programlandıkları ölçüde, bir kural zinciri doğrultusunda hareket edebilme kabiliyetine²²⁸, başka bir deyişle yaratıcılığın doğasında içkin öngörülemezlik yeteneklerine sahip olmadıklarından²²⁹ dolayı hiçbir zaman telif hakları korumasından yararlanamayacağı yönünde görüşler mevcuttur. Ancak söz konusu öngörülemezlik, AARON örneğinde olduğu gibi sisteme kodlanabilir ve böylece yapay zeka sistemlerinin öngörülemezlik yoluyla yaratıcılık ölçütünü karşıladığı iddia edilebilir²³⁰. Başka bir yönden bakılacak olursa, bugün yapay zeka sistemlerinin yaratıcılarının sistemlerin sonuçları nasıl ürettiğine ulaşamamalarına

²²⁵ Bkz. *Bleistein v. Donald Lithographing Company*, 188 US 239, p. 250, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/188/239/> (E.T.: 2.7.2020).

²²⁶ Bridy, *Coding Creativity*, s. 6.

²²⁷ Bkz. *Alfred Bell Company Limited v. Catalda Fine Arts, Inc.*, 191 F.2d 99, 1951, <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/191/99/91570/> (E.T.: 2.7.2020).

²²⁸ David Levy, *Robots Unlimited: Life in A Virtual Age*, ABD 2005, s. 149.

²²⁹ Levy, *Robots*, s. 150 – 151.

²³⁰ Levy, *Robots*, s. 151.

sebeup olan ve 'kara kutu'²³¹ olarak adlandırılan boşluk, pekala söz konusu sistemlerin öngörülemezlik kriterini sağladığı anlamına gelebilir²³².

Bununla birlikte, bir kurallar halkasına ait olma yapay zeka sistemlerinin yaratıcılığının önünde doğrudan engel oluşturmaz, zira yaratıcılık belirli bir kural zincirinden sapma sonucu ortaya çıkar²³³. İtalyan yazar Italo Calvino, insan merkezli bir yaratım süreciyle makine merkezli yaratım sürecinin benzer olduğunu, her ikisinde işleyen mekanizmanın tekniğinin çok farklı olmadığını öne sürerek bu konuda makinelere şans verilmesi gerektiğini düşünenlerden biri olarak dikkat çekmektedir²³⁴. Ayrıca Calvino, insanlar ile makineler tarafından meydana getirilen eserlerin sadece derece anlamında farklılık gösterebileceğini ekleyerek bilgisayar programlarının da bu anlamda yaratmaya muktedir olduklarının altını çizer²³⁵.

Amerikan hukuk sistemine göre, herhangi bir araç vasıtasıyla ortaya çıkan eserlerde bu araç, eser sahibinin yaratıcılığını ifade etmede sadece bir köprü görevi gördüğünden dolayı, eser sahibi aracın kullanıcısı olan insan olarak belirlenmiştir²³⁶. Örneğin, taraflardan birinin fotoğraf sanatçısı Napoleon Sarony ve dava konusunun adı geçen fotoğrafçı tarafından çekilen Oscar Wilde'ın fotoğrafı olduğu bir davada, mahkeme fotoğraf makinesini sanatçının yaratıcılığını ifade etmesinde sadece bir araç olarak tanımlamıştır²³⁷. Buradan hareketle, Amerikan hukukunda yapay zeka sistemlerinin yaratıcı bir çalışma sürecinde aldığı role bakmak gerekmektedir. Örnek davada olduğu gibi, makineler araç olarak kullanılma fonksiyonlarından ileri gidemiyorlarsa telif hakkı yasasıyla da uyumlu

²³¹ Will Knight, The Dark Secret at The Heart of AI, <https://www.technologyreview.com/2017/04/11/5113/the-dark-secret-at-the-heart-of-ai/> (E.T.: 2.7.2020).

²³² Martin Miernicki / Irene Ng, Artificial Intelligence and Moral Rights, AI & Society, 2020 <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-020-01027-6> (E.T.: 2.7.2020).

²³³ Bridy, Coding Creativity, s. 12.

²³⁴ Alison James, Automatism, Arbitrariness and the Oulipian Author, French Forum, V: 31, No: 2, 2006, s. 122.

²³⁵ Bridy, Coding Creativity, s. 12.

²³⁶ USC m. 102 / a.

²³⁷ Bkz. Burrow – Gilles Lithografic Company v. Sarony 111 US 53, p. 58 – 59, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/111/53/> (E.T.: 2.7.2020).

olarak sadece eser sahibinin yaratıcılığını ifade etme ve onu bir şekil üzerinde sabitlemede aracı olduğu kabul edilmektedir²³⁸.

Burada tartışmanın çıkış noktası olan nokta, söz konusu makinelerin bir araç olmaktan ziyade bir yazılım olarak belirlediği durumlardır. Yazılım olarak beliren bir yapay zeka sisteminin programcısı, söz konusu yazılımın telif haklarına sahiptir²³⁹. Ancak söz konusu programın ürettiği eserler açısından gerçek kişi olarak insan yaratıcılığının izi aranmakta, sistemin yaratıcılığı insana atfedilemiyorsa bu sistemler yazılım olarak dahi korunmamaktadır²⁴⁰. Örneğin AARON tarafından meydana getirilen eserlerin, yaratıcısı tarafından öngörülelemeyeceğinden tamamen makineye özgü ve rastlantısal olduğu düşünüldüğünde, başka bir deyişle bu yaratıcılık Harold Cohen'e atfedilemeyeceğinden²⁴¹, AARON tarafından meydana getirilen eserler Amerikan telif hukuku sistemi tarafından koruma kapsamına alınmayacak ve tamamen kamu malı muamelesi görecektir. Hristov'a göre, yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserlerin Amerikan telif hukuku sistemine göre hiçbir şekilde koruma altında olmaması, bu yönde gerçekleşecek olan atılımların önünü kesmeye ve yatırımcıların motivasyonunu azaltmaya yol açacak ve bu durum orta vadede insanlığın aleyhine olacaktır²⁴². Zira, yapay zeka sistemlerinin katkıları sonucu özellikle eğitim alanında maliyet son derece azaltılarak büyük bir kolaylık sağlanabilir²⁴³.

Şu halde, söz konusu yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği ürünler bakımından bu derece korumasız bırakılmaması gerekir. Amerikan telif yasasına uyumlu bir şekilde bu sistemlerin arkasında yer alan katılımcı aktörlere koruma sağlanarak yeterli olmasa da tatmin edici bir çözüm getirilebilir. Bu noktada ise, sorun korumanın hangi katılımcı aktör üzerinden düzenleneceğidir. Yapay zeka sistemlerinin yazılımcısı, bu sistemlerin sahibi şirketler ya da sistemlerin

²³⁸ Kalin Hristov, Artificial Intelligence and the Copyright Dilemma, IDEA: The Intellectual Property Law Review, V: 57, No: 3, 2017, s. 435 – 436.

²³⁹ USC m. 117.

²⁴⁰ USC m. 306.

²⁴¹ Hristov, AI, s. 436.

²⁴² Hristov, AI, s. 439.; Farklı görüş için bkz. Aplin & Pasqualetto, AI, 2019, s. 13 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 2.7.2020).

²⁴³ Hristov, AI, s. 439.

kullanıcıları koruma öznesi olarak ön plana çıkmaktadır. Korumanın hangi aktör üzerinden sağlanacağı sorunu ise hem toplumsal hem de ekonomik açıdan en fazla faydayı sağlayacak olana bu hakkı ihdas etme anlayışıyla belirlenmelidir²⁴⁴.

Kullanıcıların sadece belirli özellikleri kullanılarak sistemin bir gelişim planı izlediği ya da kullanıcıların son derece genelgeçer seçimler yapmaları sonucunda sistemi yönlendirdikleri düşünüldüğünde, sistem kullanıcıları üzerinden bir yasal koruma sağlamak anlamlı görünmemektedir. Zira, burada kayda değer bir entelektüel katkı bulunmamaktadır²⁴⁵. Bu duruma verilebilecek en iyi örneklerden biri, Papa II. Julius ve dönemin gözde heykeltıraşı Michelangelo'dur²⁴⁶. Papa, Michelangelo'dan Sistine Şapeli için freskler yapmasını istemekle tıpkı sistem kullanıcıları gibi sadece tetikleyici bir rol üstlenmektedir. Ancak, bahsedilen eser bakımından eser sahibi tartışmasız Michelangelo'dur. Ancak, söz konusu senaryoda kullanıcıların seçimleri neticesinde verileri sınıflandıran yapay zeka sistemlerinin ürettikleri eserlerin, eser niteliğini haiz olmalarının da oldukça zor olduğu unutulmamalıdır. Özetle, kullanıcı seçimleri ile oluşan eserler genellikle eser vasfını kazanamamakla birlikte, bir ihtimal kazananlar açısından ise kullanıcı, koruma aktörü yani hakları kullanmaya yetkin kişi olmamalıdır.

Şu halde, yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği ürünler üzerinde yükselen eser sahipliğinden doğan hakların kullanımı, yazılımcı ya da sistemin sahibi olan tüzel kişi şirketlere bırakılarak yapay zeka sistemlerine bir eser sahipliği atfedilebilir. Doktrinde, Amerikan hukuk sistemi bakımından böyle bir atfin, mevcut telif yasasında düzenlenen “*work made for hire*”²⁴⁷ uygulaması yoluyla olabileceğinin altı çizilmektedir²⁴⁸. Buna göre, çalışanın istihdamı kapsamında meydana getirdiği ürünler bakımından eser sahibinin işveren olarak

²⁴⁴ Hristov, AI, s. 443.

²⁴⁵ Ginsburg, People not Machines, s. 133.

²⁴⁶ Ginsburg, People not Machines, s. 134.

²⁴⁷ Amerikan telif hukuku, eser sipariş sözleşmelerini de ‘*work made for hire*’ kapsamına almaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken, eser sipariş sözleşmelerinin sadece kanunda sayılan türler bazında geçerliliği olduğudur. Bkz. USC m. 101.

²⁴⁸ Bridy, “*work made for hire*” uygulaması ile derleme eserlerin yapay zeka sistemlerine kıyas yoluyla uygunluğunu karşılaştırarak değerlendirir. Bkz. Bridy, Coding Creativity, s. 25.; Hristov, AI, s. 446.

düzenlenmesi²⁴⁹, yapay zeka sistemleri ve bunların yazılımcıları yahut şirketleri arasındaki ilişkiye indirgenebilir. Şu halde, sistemlerin yazılımcıları işveren olarak, akıllı sistemleri tarafından meydana getirilen eserler üzerinden telif hakkı koruması talep edebileceklerdir. Ancak, böylesi bir istihdam ilişkisi yapay zeka sistemlerinin hukuki statülerinin tanımlanmış olması sorununu gündeme getirmektedir. Bu durumda ise ya Amerikan telif yasasında düzenlenen “*work made for hire*” uygulamasında işveren ve çalışan ibareleri bu yönde esnetilmeli²⁵⁰ ya da eser sahipliği kavramı insan dışı varlıkları da kapsayacak şekilde genişletilmelidir²⁵¹.

İkinci seçeneğin, oldukça radikal ve her ülke telif yasaları bakımından düşünüldüğünde hayata geçme ihtimali son derece düşük yapısı gereği, ilk seçeneğin uygulanması daha gerçekçi ve makul bir yol sunmaktadır. Böylece yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserlerin eser sahibi yapay zeka sistemleri sayılacak; bu eserler üzerinde doğan hakların sahibi ise sistemlerin yazılımcısı ya da sistemlerin üreticisi ve / veya sahibi şirketler olacaktır. Bu durum, yazılımcı ya da yapay zeka sistemlerine sahip şirketlerin motivasyonunu koruma anlamında en uygun yol olarak görünmektedir. Ayrıca, “*work made for hire*” uygulamasının yapay zeka sistemlerine kıyas yoluyla uygulanması, mevcut telif yasasında belirtilen sürelerin²⁵² (eserin basımından itibaren 95 yıl, eserin yaratımından itibaren 120 yıl gibi) yapay zeka sistemlerinin varlığını insan ömrüne nazaran daha uzun sürdürmesi bakımından da avantajlıdır²⁵³.

Ancak önemle belirtmek gerekir ki, yapay zeka sistemlerine dair “*work made for hire*” düzenlemelerinde yapılacak esneme, yapay zeka sistemlerine hukuki statü tanınmasını da içeren radikal bir esneme olmalıdır. Zira, adı geçen uygulama bir işçi ve işveren arasındaki istihdam ilişkisini ve böyle bir ilişki de tarafların hukuki anlamda hak ve sorumluluk taşıyıcı olarak kişi olmalarını önceler²⁵⁴. Aksi halde makinelerin bu statüye sahip olmadıkları için, bir istihdam

²⁴⁹ USC m. 201 / b.

²⁵⁰ Destekleyen görüş için bkz. Hristov, AI, s. 446.

²⁵¹ Destekleyen görüş için bkz. Ryan Abbott, I Think, Therefore I Invent: Creative Computers and the Future of Patent Law, Boston College Law Review, V: 57, I: 4, 2016, s. 1122.

²⁵² USC m. 302 / e.

²⁵³ Hristov, AI, s. 450 – 451.

²⁵⁴ Butler, Copyright of AI, s. 741.

ilişkisi kurulamayacağından dolayı bu modelin kıyas yoluyla uygulanamayacağını kabul etmek gerekir²⁵⁵.

Birçok yönüyle yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlere kıyas yoluyla uygulanmak için elverişli görünen “*work made for hire*” düzenlemesi için gereken hukuki kişilik modeli için elektronik kişilik kavramı kullanışlı bir yapıyı havidir. Böylesi bir hukuki statü üzerinden istihdam ilişkisi kurularak adı geçen model işletilebilir.

İngiliz hukukuna bakıldığında eser sahipliği, eseri yaratan kişi olarak düzenlendiğinden akla gerçek kişi insanı getirmektedir²⁵⁶. Ancak girişimsel eserler başlığı altında toplanan eser türlerinde bu tanımdan hareketle yayıncıya ya da yapımcıya yani tüzel kişiye eser sahipliği atfedilmesinin mümkün hale gelmesi konunun bu açıdan derinlikli incelenmesi için kapı aralamaktadır. İngiliz hukuk sisteminde eser sahipliği tartışmalarında öncelikle, eser koruma şartı olarak düzenlenen orijinallik kriterini eser sahipliği özelinde irdelemek gerekmektedir.

CDPA’de düzenlenen orijinallik kriteri, ünlü ‘*University of London Press v. University Tutorial Press*’ davası kararında ayrıntılı ve fikir verici bir şekilde yorumlanmıştır. Karara göre, orijinallik eserde içkin fikirde değil, eserin ifade ediliş biçiminde aranmakta²⁵⁷ ve bu orijinallik ölçütü iki koşul üzerinden değerlendirilmektedir. İlki, ifade ediliş tarzında aranacak yaratıcılığın, patent hukukunda belirlenen anlamda yeni veya orijinal olması gerekmediği ancak eserin mevcut başka bir eserden kopyalanmamış ve dolayısıyla eser sahibine atfedilebilir olmasının bu koşulu sağlayacağıdır²⁵⁸. İkincisi ise, söz konusu emek, yetenek ve muhakeme seviyesi alelade olmamalı²⁵⁹, en azından eserin ifade ediliş tarzında alt düzeyde saptanabilecek bir emek gözlemlenebilmelidir²⁶⁰. İşte tüm bu koşullar doğrultusunda, eser sahibi eseri yaratan kişi olarak kabul edilir.

²⁵⁵ Benzer görüş için bkz. Ramalho, AI Systems, s. 12.

²⁵⁶ CDPA m. 9/1.

²⁵⁷ William Cornish / David Llewelyn / Tanya Aplin, Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, UK 2013, s. 435.; Simon Stokes, Art & Copyright, ABD 2003, s. 40.

²⁵⁸ Bently / Sherman / Gangjee / Johnson, IPL, s. 94.; David I. Bainbridge, Intellectual Property, UK 2012, s. 44.

²⁵⁹ Bently / Sherman / Gangjee / Johnson, IPL, s. 97.

²⁶⁰ Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 435.; Torremans, IPL, s. 200.

Mevcut telif hakları düzenlemeleri bağlamında, eser sahipliğinin bahsedilen yaratıcılık kriteri üzerinden yorumlanması, yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserler üzerinde İngiliz telif hukuku kapsamında herhangi bir yaratıcı etkisi olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

İngiltere ve birtakım diğer Anglo – Sakson hukuk sistemine üye ülkeler (İrlanda ve Yeni Zelanda gibi)²⁶¹ yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği sorunu irdelenirken özellikli bir yerde durmaktadır. Nitekim, CDPA ‘*computer – generated works*’ düzenlemesi altında insan olmayan varlıkları konu alan bir eser sahipliği durumu belirlemiştir²⁶². Buna göre, bilgisayar programları tarafından meydana getirilen edebi, dramatik veya müzikal eserlerde, eser sahibi bu eserin ortaya çıkması bakımından gerekli düzenlemeleri yapan kişi olarak kabul edilmektedir²⁶³. Bu durumda yasada düzenlenen, eser sahibini eseri yaratan kişi olarak belirleyen genel kuralın dışına çıkılarak bilgisayar programlarına eser sahipliği atfedilme istisnası söz konusudur. Ancak bu durum meydana getirilen eserin, orijinal olma vasfını ortadan kaldırmamakta, eserin söz konusu şartı sağlama zorunluluğu devam etmektedir²⁶⁴. Fakat, bu kompozisyonda bilinen anlamda yazar olmadığından ya da yazar tanımlanamadığından orijinallik kriteri de belirsizdir. Şu halde, varsayımsal bir orijinallik kriteri üzerinden hareket edilmesi gerekmektedir. Bir an için yazarın, gerçek kişi insan olduğu düşünüldüğünde eser orijinal kabul edilecek ise bu durumda da benzer muameleyi görecektir²⁶⁵. Alternatif olarak, orijinallığın sistemin ürettiği önceki eserlerden farklı, yeni eserler üretme adı altında yenilik düzeyinde aranacağını belirten görüşler de bulunmaktadır²⁶⁶. Söz konusu düzenlemede, bu derece müphem bir yazar konumu olduğundan eser sahipliği kavramı da oldukça tartışmalıdır. Bu noktada, yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserler üzerinde sistemin kendisinin eser sahibi olarak kabul edilmesi yahut bunun olabilirliği bu düzenleme üzerinden tartışılabilir.

²⁶¹ Bridy, Coding Creativity, s. 26 – 27.

²⁶² CDPA m. 178.

²⁶³ CDPA m. 9 / 3.

²⁶⁴ Jani McCutcheon, Curing The Authorless Void: Protecting Computer – Generated Works Following IceTv and Phone Directions, Melbourne University Law Review, V: 46, 2013, s. 51.

²⁶⁵ McCutcheon, Computer – Generated Works, s. 51.

²⁶⁶ Bently / Sherman / Gangjee / Johnson, IPL, s. 117.

Mevcut yasal düzenlemede eser sahibinin, eserin meydana gelmesinde gerekli düzenlemeleri yapan kişi olduğu tanımından hareketle, yapay zeka sistemlerine ilişkin hangi düzenlemelerin bu kapsamda değerlendirileceği yahut akıllı sistemlerin meydana getirdiği eserlerde nelerin gerekli düzenleme olarak belirleneceği oldukça muğlaktır²⁶⁷. Bu bağlamda mevcut senaryoda eser sahipliğine aday birçok aktör söz konusudur. Söz gelimi, kodu yazan yazılımcı²⁶⁸, yazılımcıyı eğiten gerçek kişi, programın son halinin tasarımcısı yahut yazılımı geliştirmek ve özelleştirmek için birçok noktada nitelikli seçimler yapan kişi bu bakımdan eser sahibi olarak ilk bakışta akla gelenlerdir²⁶⁹. Doktrinde bu aktörlerden ziyade bilgisayar kullanıcılarına eser sahipliği atfedilmesinin bilgisayar destekli ürünlerle bilgisayar merkezli ürünler arasındaki ayrımın getirdiği zorlukları azaltması bakımından avantajlı olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır²⁷⁰. Yine, kullanıcının hizmetinde olmak üzere tasarlanmış programlarda, telif hakkı koruması kapsamında gerçekleşen yenilikler bakımından yazılımcı ile kullanıcı arasındaki iletişimin sağlanmasının zorluğuna dikkat çekilerek programın yazılımcısına hak ihdas etmenin dezavantajlı olduğunu ve bundan dolayı pratik açıdan daha elverişli olacağına vurgu yapılarak telif haklarının kullanıcıya tanınması gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır²⁷¹.

Bununla ilgili örnek bir dava üzerinden gitmek aydınlatıcı olabilir. Davacının, bir oyuncu olarak oyunun son halinin kendi yaratıcı seçimleri sonucu oluştuğunu ve bu sebebe dayanarak karma çerçeve sisteminde hak sahibi olduğunu iddia ettiği, '*Nova Productions Ltd. v. Mazooma Games Ltd*' adlı davada mahkeme, oyunun sisteminde bulunan karma çerçeve sisteminin telif hakkı sahibinin, söz konusu programla ilgili gerekli düzenlemelerin sağlayıcısı olarak programın yazılımcısı olduğunu ve ayrıca oyuncu tarafından yapılan seçimlerin hiçbir estetik değeri haiz olmadığı, bu bağlamda yapılan seçimlerde eser sahipliği için gerekli bir

²⁶⁷ McCutcheon, Computer – Generated Works, s. 53 – 54.

²⁶⁸ Bently / Sherman / Gangjee / Johnson, IPL, s. 128.

²⁶⁹ McCutcheon, Computer – Generated Works, s. 54.

²⁷⁰ Bkz. Robert Denicola, Ex Machina: Copyright Protection for Computer – Generated Works, Rutgers University Law Review, V: 69, 2016, s. 284.

²⁷¹ Pamela Samuelson, Allocating Ownership Rights in Computer – Generated Works, Berkeley Law Scholarship Repository, 1985, s. 1205, 1227 – 1228.

emek ya da yetenek söz konusu olmadığından oyuncunun, programla ilgili gerekli düzenlemelerin sağlayıcısı olarak görülemeyeceğini ve haliyle eser sahipliği iddiasının temelsiz olduğunu hükme bağlamıştır²⁷².

Şu halde, mahkeme bilgisayar programlarında gerekli düzenlemeleri sağlayan kişinin yazılımcı / programcı olduğuna kanaat getirmektedir. Kanımızca, bilgisayar programlarında kullanıcıların, eser ile eser sahibi arasında tesis edilecek bağın kurulmasında yaratıcı etkilerinin son derece sınırlı olduğu düşünüldüğünde, bu programlar üzerinde eser sahibi olarak görülmemeleri isabetlidir²⁷³. Bilgisayar programları bakımından gerekli düzenlemeleri sağlayan kişiyi tayin etmek için gerekli düzenlemelerin bulunduğu zincirin nihai yaratıma en yakın halkalarında etki bırakan ve bu etkiyi yaratıcı bir üretim amacıyla gerçekleştiren ya da yazılıma son halini vermek adına gerekli düzenlemeleri yapan kişilere bakılmalıdır²⁷⁴. Bu durumda, İngiltere telif hukukuna özgü söz konusu istisna sistemin getirdiği gerekli düzenlemeler ve bunları sağlayan eser sahibi kişi boşluğu, eserin nihai formuna en yakın ve en yaratıcı düzenlemeleri sağlayan kişi olarak yorumlanabilir.

Bahsedilen boşluk için bu ve benzeri çeşitli yorumlar ve öneriler getirilse de sistemlerde yazarlıktan ziyade yazarlık kanıtının eksik olması düzenlemenin pratik açıdan elverişliliğine halel getirmektedir²⁷⁵. Haliyle eser sahibi kişi, hukuki düzenlemelerin karakterinde bulunması gereken kesinlik ilkesine aykırı şekilde somut olay bazında ayrı ayrı inceleneceğinden kıyas yoluyla yapay zeka sistemlerine uygulanmak için elverişli görünmemektedir²⁷⁶. İngiltere telif hukukuna özgü '*computer – generated works*' sistemi açıklandığı üzere birçok noktadan yoruma açık olması ama en çok özellikle ABAD kararları olmak üzere AB düzenlemeleri bakımından eser sahibinin kendi yaratıcı etkisinin izlenmesi

²⁷² Bkz. Nova Productions Ltd. v. Mazooma Games Ltd. (2006) EWCH 24 (Ch); 2006 R.P.C. 14, s. 381.

²⁷³ Bilgisayar programlarının karma çerçeve sistemlerinde kullanıcıların yaratıcı etkileri olabileceği ve bu etki sebebiyle eser sahipliği iddiasında bulunabilecekleri ile ilgili farklı görüş için bkz. Aplin & Pasqualetto, AI, 2019, s. 9 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3419481 (E.T.: 4.7.2020).

²⁷⁴ McCutcheon, Computer – Generated Works, s. 55.

²⁷⁵ McCutcheon, Computer – Generated Works, s. 52.

²⁷⁶ Ramalho, AI Systems, s. 11.

sebebiyle yoruma açık olduğundan yapay zeka sistemlerine uygulanmaması yerinde olacaktır²⁷⁷.

Ramalho'ya göre, istisna mahiyetinde bilgisayar programlarına eser sahipliği bahşeden bu uygulamada, mevcut yasal düzenlemeler gereği programların üretiminde insiyaki olarak yine bir gerçek kişi etkisi arandığı ve bu etkinin son aşamaya kadar izlendiği anlaşılmaktadır²⁷⁸. Bu yaklaşım gereği, telif hukuku anlamında korunanın yine gerçek kişi olarak insanın yaratıcı etkisi olduğu ve haliyle uygulamanın sadece insan etkisinin gözlemlenebildiği programlar açısından avantajlı olmasının yanında insanın yaratıcı etkisinin en düşük seviyede tezahür ettiği gelişmiş makineler açısından paradoksal bir şekilde dezavantajlı olması kaçınılmazdır²⁷⁹.

Sonuç olarak, tüm bu sebepler ışığında '*computer – generated works*' adlı telif hukukunda eser sahibinin gerçek kişi olarak belirlendiği genel kuralın dışında kendine yer edinen istisna mahiyetinde düzenlemenin kıyas yoluyla yapay zeka sistemlerine uygulanması pratik açıdan yararlı ve elverişli görünmemektedir.

Bununla birlikte Amerikan hukukunda düzenlenen '*work made for hire*' uygulamasına benzer CDPA m. 11 / 2'den bahsetmekte fayda vardır. Zira, bu maddeyle eserin istihdam ilişkisi kapsamında üretilmesinin sonuçları düzenlemekte olup eserin sahibinin onu meydana getiren kişi olduğu kuralına istisna getirilmektedir. Buna göre edebi ve dramatik eserler, güzel sanat eserleri ve müzik eserleri ile filmler, istihdam ilişkisi kapsamında meydana geldiği takdirde eserin sahibi aksine bir sözleşme olmadıkça işveren olacaktır. Söz konusu sözleşme, açık ya da zımni bir şekilde işçi ile işveren arasında düzenlenmek zorunda olmayıp işveren ile üçüncü kişi arasında da akdedilebilir²⁸⁰.

Şu halde İngiliz hukuk sisteminde '*computer – genetared works*' uygulamasında eser sahipliği bakımından şanslı olmayan yapay zeka sistemleri, CDPA m. 11 / 2'nin eser sahipliğini doğrudan işveren atfetmesi sebebiyle bu

²⁷⁷ De Cock Buning, AIS, s. 320.

²⁷⁸ Ramalho, AI Systems, s. 12.

²⁷⁹ Ramalho, AI Systems, s. 12.

²⁸⁰ Bainbridge, IP, s. 97.

yöntem üzerinden de eser sahipliğini elde edememektedir. Ancak, önemli bir fark olarak bu senaryoda yapay zeka sistemleri tarafından üretilen eserler üzerindeki haklar kullanılabilir.

2.1.4. Fransız Hukuku Bakımından

Fransız hukukunda eser sahipliği, diğer ülkelerin telif hukuku sistemlerinde görüldüğü üzere eserin sabitlendiği eşyadan farklı olarak telif haklarından doğan mülkiyeti işaret etmektedir. CPI L. 113 – 1’de eserde adı bulunan kişi ya da kişiler olarak tanımlanmaktadır. CPI L. 113 – 2’de ise birlikte ve ortak eser sahipliğinin mümkün olacağı senaryolar üzerinden eser sahibinin sahip olacağı hakların akıbetine yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır. CPI L. 113 – 6’da yer alan *‘gerçek kimliğini ortaya çıkarmak yoluyla eser sahipliğini kanıtlamak’* ibaresinden Fransız hukukunda eser sahibinin gerçek kişi insana denk gelecek şekilde tasarlandığı anlaşılmaktadır ki söz konusu çıkarım, CPI L. 113 – 7’de tam anlamıyla karşılığını bulur. Zira madde, görsel işitsel eserlerde eser sahibinin bu yaratımları gerçekleştiren *‘gerçek kişi ya da kişiler’* olduğunu belirterek eser sahipliğini açıkça gerçek kişi insan üzerinden tanımlamaktadır.

Bununla birlikte hususiyet kavramının söz konusu hukuk sistemi içerisinde eser sahibinin kişiliğinin izi şeklinde tanımlanması yoluyla kavramı kişilik üzerinden derecelendirmesi, Fransız hukukunda eser sahibinin insana atfedilen bir nitelik olduğu anlayışını tahkim etmektedir.

CPI L. 113 – 5, Fransız hukukunda eser sahibinin eseri meydana getiren gerçek kişi olduğu kuralına istisna getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Nitekim madde hükmünde, ortak eser sahipliğinin söz konusu olduğu durumlarda eser sahibinin aksi ispat edilmedikçe eserde adı geçen gerçek ya da tüzel kişi olduğu belirtilmektedir. Buradaki *‘tüzel kişi’* ibaresi, Fransız hukukunda eser sahipliğinin sadece gerçek kişi olarak insanın tekelinde olmadığını, en azından söz konusu kuraldan sapan ve yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğinin tartışılmasına zemin yaratan örneklerin bulunduğunu göstermektedir. Fransız Temyiz Mahkemesi (*Cour de Cassation*)’nin birçok kararında da ortak üretilen eserde yahut eseri oluşturan parçalarda eser sahipliği iddiasında bulunulmadığı takdirde tüzel kişilerin eser

sahibi sayılacağı karinesi geliştirilmektedir²⁸¹. Geliştirilen içtihat Fransız hukukunun yapısına radikal bir karşıtlık olarak yorumlanarak eleştirilmekte ve bu radikal içtihatla Amerikan hukukuna yaklaşıldığı düşünülmektedir²⁸².

Buradan hareketle, Fransız hukukunun yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğine, kanunun yapısı göz önüne alındığında açık olduğu düşünülebilir. Fakat, üzerinde durulması gereken husus kanunun eser ile eser sahibinin arasındaki bağı ihtiva etme niteliğini haiz hususiyet kavramının yapay zeka sistemleri özelinde nasıl yorumlanacağıdır. Zira Fransız hukuku, telif hakları bağlamında hususiyet kavramına oldukça önem atfetmekte, eser sahibinin kişilik izi olarak tanımlamaktadır. Bu durumda kişilik izinin, yapay zeka sistemleri bazında nasıl tespit edileceği yahut hangi durumlarda var olduğunun kabul edileceği tartışma konusudur.

AARON ya da *The Painting Fool* gibi örneklerde görüldüğü üzere hem insana benzeyen yaratım süreçleri hem de diğer özellikleriyle hususiyeti en nihayetinde kendilerine has üretim süreçleri sonucunda gerçekleştirdikleri kabul edilebilir ve söz konusu kişilik izi kavramı bu kısımda aranabilmeye ya da böylesi bir okumaya tahvile açık hale getirilebilir. Şayet hususiyet kavramı, eser sahibinin eseri özelinde tahsis edeceği bağı minimum düzeyde sağlanması üzerinden yorumlanırsa, Fransız hukuku bağlamında yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği ilk senaryoya göre evleviyetle söz konusu olmalıdır.

Ayrıca, Amerikan ve İngiliz hukuk sistemlerinde ihtimal olarak öne çıkarılan istihdam ilişkisi seçeneği, hem CPI L. 113 – 9 kapsamında yazılımlarda işverenin ilk telif hakkı sahibi olarak kabul edileceği düzenlemesinden hem de içtihatlarla geliştirilen hizmet sözleşmeleri ya da ortak eser sahipliği kapsamında üretilen eserlerde işverenin ya da tüzel kişilerin ilk telif hakkı sahibi olmalarından²⁸³ hareketle Fransız hukukunda da akla gelmektedir. Şu halde, Anglo – Sakson hukuk

²⁸¹ Eric Lauvaux, Presumption of Ownership in Favour of the Producer under French Law, Entertainment Law Review, V: 24, I:5, 2013, s. 157 – 158.

²⁸² Jean – Luc Piotraut, An Authors' Rights – Based Copyright Law: The Fairness and Morality of French and American Law Compared, Art & Entertainment Law Journal, V: 24, No.: 2, 2006, s. 579.

²⁸³ Piotraut, Authors' Rights, s. 577.

sistemlerinde değinildiği üzere, Fransız hukukunda da yapay zeka sistemlerinin yazılımcı ile istihdam ilişkisi kurma yoluyla eser sahibi olması senaryosu üzerinde düşünölmeyi hak eden bir ihtimaldir.

2.1.5. Türk Hukuku Bakımından

Eser sahibi, Fransızca ‘*auteur*’ kelimesinden bir şeyi ortaya çıkaran, var eden, başlatan anlamlarına gelmektedir. Kelimenin etimolojik kökenine dair bilgi, bir eser sahibinin iktidar alanının genişliğini göstermektedir ve buradan eser sahibine aktif bir rol ve anlam yüklendiği anlaşılmaktadır. Ancak Türkçe’de aksine eser sahipliği, pasif bir durumu ya da statüyü belirtmektedir²⁸⁴. Bu dilin yapısından kaynaklanmaktadır. Zira, eser sahibi tanımındaki ‘sahip’ ibaresi bu ifadenin telif hakkı bağlamından koparılıp mülkiyet hakkı anlamını çağrışırma dezavantajına sahiptir ve eser sahibini adeta malik gibi düşünme yanığıısı içermektedir²⁸⁵. Bu bakımdan eser sahipliği kavramı, FSEK’te tanımlandığı haliyle anlaşılmalıdır.

Eser sahipliği, FSEK’in ikinci bölümünde düzenlenmektedir. Buna göre, eser sahibi bir eseri meydana getiren kişidir²⁸⁶. Aynı maddenin devam eden kısmında sinema eserleri açısından eser sahibinin; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo ve diyalog yazarı olarak belirtilmesi diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi akla yine gerçek kişi olarak insanı getirmektedir. Nitekim kanun, eserde içkin fikri çaba ve fikri çalışma yeteneklerini varlık olarak sadece insanın karşılayacağı anlayışına sahiptir²⁸⁷. Bu anlayış, eser sahibi ile eser arasındaki özellikli bağın kurucu aktörünün insan olduğu savını da destekler²⁸⁸.

Görüldüğü üzere, 5846 sayılı kanun, önceki 4630 sayılı kanunun 2/b maddesinin aksine eser sahibi tanımında ‘gerçek’ ibaresini içermemekte bu sadece kanunun işaret ettiği noktalardan çıkarılmaktadır. Şu halde, 5101 sayılı kanunun 28. maddesi uyarınca kaldırılan ‘gerçek’ ibaresi yayımcı, yapımcı ve tüzel kişilere de eser sahipliği haklarından yararlanma yolunu açmıştır²⁸⁹. Ancak Türk hukuku

²⁸⁴ Ateş, Eser Sahipliği, s. 5.

²⁸⁵ Ateş, Eser Sahipliği, s. 5 – 6.

²⁸⁶ FSEK m. 8.

²⁸⁷ Ateş, Eser Sahipliği, s. 13.; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 143.

²⁸⁸ Ateş, Eser Sahipliği, s. 13.

²⁸⁹ Ateş, Eser Sahipliği, s. 31 – 32.

bağlamında eser sahibi, esere hususiyetini veren kişi²⁹⁰ olarak görüldüğünden dolayı yayımcıların, yapımcıların ya da tüzel kişilerin eser sahipliği genel kural niteliğinde olmayıp ancak mali hak bahşeden istisna niteliğinde bir yedek kuraldır²⁹¹. Dolayısıyla FSEK, hukukun korumaya değer bulduğu eserin sahibi olarak eser sahibi ile hak sahibi şeklinde iki ayrı sahiplik üzerinden gitmektedir²⁹².

Diğer hukuk sistemlerinde tartışılırken yaratıcılık ya da orijinallik kavramlarının eser sahipliği bakımından önemi gibi, FSEK de bu kıstasın adına hususiyet diyerek eser sahibi ile eser arasında muhafazakar denebilecek bir bağ kurmaktadır. Öyle ki, eser sahibi yaratıcı gücünü ortaya çıkardığı esere yansıtarak bu hususiyet bağı eserde sarsılmaz şekilde yansıtan kişi olarak görülmektedir²⁹³. Yaratım gücü ya da kendi üslubunun özellikli parçasını esere aktarma gibi son derece iddialı içeriklerle tarif edilen hususiyet, Türk telif hukuku bakımından şüphesiz gerçek kişi insanda aranacak ve ona atfedilecektir. Nitekim, doktrinde yer alan tüzel kişilerin sadece mali hakları içeren hak sahibi rolü, FSEK bağlamında yapay zeka sistemlerine meydana getirdiği eser üzerinde eser sahipliği statüsü tanınmasının ne derece zor olduğunu göstermektedir. Zira, Öztan açıkça ruhsuz makinelerin insan yaratıcılığına sahip eserleri ortaya çıkarmalarının mümkün olmadığını savunmaktadır²⁹⁴.

Yapay zeka sistemleri bir yazılım olarak, FSEK m. 2 / 1 kapsamında düzenlenen ilim ve edebiyat türlerine dahil olduklarından, bu sistemlerin yazılımcıları yazılımları üzerinde eser sahibi olarak korunacak ve eser sahipliğinden doğan haklarını kazanacaktır. Ancak yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserler üzerinde eser sahipliği statüsü Türk hukuku bakımından da düzenlenmemiş ve bu eserler telif korumasından mahrum bırakılmıştır. Özellikle ‘*Interactive Robotic Painting Machine*’ ya da *e – David* sistemlerinin çevreyle iletişim kurarak ve doğru formu test ederek öğrenme kabiliyetlerinin onları bir insanın yaratım süreciyle oldukça benzer süreçlere sevk ettiği ve bu benzer süreç

²⁹⁰ Arslanlı, Fikri Hukuk, s. 61.

²⁹¹ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 144.

²⁹² Ateş, Eser Sahipliği, s. 12.

²⁹³ Erel, Fikir Sanat, s. 86.

²⁹⁴ Öztan, Fikir Sanat, s. 234.

sonucunda eser ürettikleri düşünüldüğünde eserlerinde hususiyetlerinin olduğu açıktır. Çünkü, burada önemli olan bir makine ile bir insan yaratım süreçlerinin benzerliğidir. Bu yaratım süreçleri ne kadar benzer olursa, hususiyet şartının da doğru orantılı olarak sağlandığını kabul etmek gerekmektedir. Yanı sıra, meydana getirdikleri ürünlerin FSEK’te düzenlenen diğer şartları da sağladığı açıktır.

Bu durumda Amerikan telif hukukunda yer alan “*work made for hire*” düzenlemesini andıran FSEK m. 18 hükümleri üzerinden bu sistemlere herhangi bir hak ihdas edilip edilemeyeceği irdelenmelidir. FSEK m. 18; aralarındaki özel sözleşmeden ya da işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki hakların işveren ya da bu kişileri tayin edenlerce kullanılacağını düzenlemektedir. Tekinalp, ‘*aralarındaki sözleşmeden ya da işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça*’ ibaresini işverenler lehine yorumlayarak bu kişilerin eser sahibi olarak muamele göreceğini, bu bakış açısının da yeni kanunda gerçek ibaresinin kaldırılmasıyla tüzel kişilere eser sahipliği yolunun açılması niyetiyle uyumlu olduğunu söylemektedir²⁹⁵.

Şu halde, yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserler bakımından FSEK m. 18 hükmü, “*work made for hire*” sistemine getirilen öneriler kapsamında çözüm olarak değerlendirilebilir. Öztan, bu bağlamda kazanılacak haklara yönelik; işverenin, iş kapsamında çalışan tarafından meydana getirilen eser üzerinde çeşitli riskleri alma ya da bu eserin vücuda gelmesine zemin hazırlama gibi birtakım maliyetlere katlandığından her ne kadar eser sahipliğinden doğan mali hak kazanımı olmasa da yine de maddi açıdan tatmin edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir²⁹⁶.

Sonuç olarak, FSEK’in muhteviyatı incelendiğinde, korunan unsurun doğrudan eser ya da eser sahibi yerine, eser sahibinin eser sahipliğinden doğan manevi ve maddi olmak üzere hakları ve menfaatleri olduğu ve bu yolla fikir ve sanat eserleri alanında teşvik edici güç olma kaygısı taşıdığı görülmektedir²⁹⁷. Hem yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlere telif koruması

²⁹⁵ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 147.

²⁹⁶ Öztan, Fikir Sanat, s. 242 – 243, 247.

²⁹⁷ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 155.; Öztan, Fikir Sanat, s. 246.

sağlanmaması bu sistemlerin üretimi noktasında son derece teşvik azaltıcı olup söz konusu kaygıya ve amaca aykırılık teşkil etmemek hem de yapay zeka sistemlerinin gerçek kişi olarak insana benzer yollarla öğrenme ve üretme süreçlerine kabil olmasından dolayı bu sistemler tarafından üretilen çalışmalar eser niteliğinde addedilmeli ve telif korumasından yararlanmalıdır. Nitekim, eser üreten yapay zeka sistemlerinin bizzat kendi yazılımcılarının sahip olmadığı bir yeteneği sergiledikleri unutulmamalıdır²⁹⁸.

Özetle, yapay zeka sistemlerine oldukça sınırlı bir elektronik kişilik statüsü üzerinden yazılımcısı ile arasında istihdam ilişkisi sağlanabilir ve FSEK m. 18 özelinde yapay zeka sistemlerine eser sahipliği statüsü atfedilebilir ve hükmün lafzı gereği işveren olarak yazılımcılar söz konusu eser sahipliğinden doğan hakları kullanarak bu haklara pratik değerini kazandırabilir. Ancak Tekinalp'in işaret ettiği üzere, işveren olarak yazılımcılar doğrudan eser sahibi olarak değerlendirilirse İngiliz hukukuyla benzer sorun ve sonuçlar ortaya çıkacaktır.

2.1.6. Değerlendirme

Bu bölümde uluslararası sözleşmelerden Türk hukukuna kadar mevcut eser sahipliği düzenlemelerinden yola çıkarak yapay zeka sistemlerinin mevcut eser sahipliği rejimlerinden hangisine entegre edilebileceği ülkelerin yaklaşımları da dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yapay zeka sistemlerinin meydana getirdiği eserler üzerinde eser sahipliği statüsü, uluslararası sözleşmeler bağlamında çoğunlukla ülkelerin mevcut yasaları özelinde her birinin inisiyatifine bırakıldığı için genel bir tartışma yolu izlenmemektedir. Ancak eser sahipliği statüsünün sadece insanı akla getiren düzenlemeleri, ortaya çıkan eserlerde sürekli insan izi aranması yapay zeka sistemlerinin bu sözleşmeler nezdinde şansını açıkça göstermektedir.

Yine AB hukuku bağlamında, uluslararası sözleşmelere benzer şekilde yapılarının oldukça insan merkezli olmalarından kaynaklı, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği statüsü bakımından özel yahut bu statüye açık kapı bırakacak düzenlemeleri bulunmamaktadır. Ancak AB hukuku özelinde bu sistemlerin eser

²⁹⁸ Hristov, AI, s. 434.; Bridy, Coding Creativity, s. 22.

sahipliğine ilişkin daha önce Veri Tabanları Yönergesi örneğinde rastlandığı üzere *sui generis* bir düzenleme getirilebilir.

Anglo – Sakson hukuk sistemine dahil olan Amerikan ve İngiliz hukuku bakımından ise durum biraz daha farklıdır. Zira, bu sistemler daha pragmatik ve daha az insan merkezli bir yapıya sahip olduklarından yapay zeka sistemlerinin söz konusu ülke telif yasalarına entegre edilmeleri daha kolay görünmektedir. Bunun için USC bağlamında düzenlenen “*work made for hire*” düzenlemesi yol gösterici olabilir. Ancak aktarıldığı üzere bu yöntemin uygulanabilmesi için yapay zeka sistemlerine son derece sınırlı bir elektronik kişilik tanımlanmalıdır. İngiltere ise CDPA bağlamında başlı başına insan olmayan bir yapıya “*computer – generated works*” uygulaması altında alan açmakta ancak söz konusu uygulama gerek eser sahipliğinin atfedileceği kişi gerekse hangi düzenlemelerin gerekli sayılacağı bakımından birçok konuda son derece kesinlikten uzak ve haliyle yoruma açık olduğu için bu uygulama yapay zeka sistemleri cephesinden elverişli görünmemektedir. Yine, CDPA kapsamında getirilen istihdam ilişkisine dayanarak yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğinin yerindeliği tartışmaya açıldığında ise mevcut düzenleme gereği bu sistemlerin yazılımcısı doğrudan eser sahibi sayılacağından bu hüküm akıllı sistemlere bir eser sahipliği statüsü tanınmasını sağlamaya yetkin değildir.

Kıt’a Avrupası hukuk sisteminin önemli temsilcilerinden Fransız hukukunda ise kanunun gerçek kişi insan kuralına istisna getirerek diğer kişilik türleri özelinde de eser sahipliğine açık yapısı yapay zeka sistemlerinin bu anlamda şansı olduğunu düşündürmektedir. Yanı sıra, hususiyet kavramında tartışılan kişilik izinin yapay zeka sistemlerine üretim süreçleri göz önünde bulundurularak tahvili ile bu şartın bu sistemler özelinde sağlandığı kabul edilebilir. Bununla birlikte, Anglo – Sakson hukuk sistemlerine benzer şekilde yazılımcı ile istihdam ilişkisi kurma yoluyla yapay zeka sistemlerinin eser sahibi sayılması bu hukuk sistemi kapsamında da üzerinde durulmaya değer bir senaryodur.

Nihayet, Türk hukukunun hususiyete yüksek bir seviyeden önem atfetmesi sebebiyle oldukça sıkı insan merkezli yapısı, insan dışı varlıkları telif hakları alanında konumlandırmasını engellemektedir. Ancak, diğer ülke yasalarında

olduğu gibi FSEK'in amacı da fikir ve sanat eserleri alanında ortaya çıkan eserleri korumak ve bu eserlerin ortaya koyulma sürecini teşvik etmektir. Burada telif haklarının toplumsal katkı gereği koruma sınırlarını üçüncü kişilerin aleyhine genişletmeme prensiplerinden hareketle yapay zeka sistemlerinin kamu malı olarak işlem görmesinin toplum lehine olacağı yönünde bir yanılgıya düşmemek gerekir. Bu belki kısa vadede geçerli olabilecek bir senaryodur. Ancak uzun vadede eserlerin kamuya açılmadan önce belirli sürelerle sınırlı da olsa koruma kapsamına alınmasının toplumsal kültüre katkı sağlayan birçok eserin meydana gelmesindeki rolünü ve etkisini hafife almamak gerekir²⁹⁹. Nihayet, yapay zeka sistemlerinin insana benzer yollarla öğrenme ve yaratım süreci izlemesi ve teşvik mekanizmalarının amacına uygun işlemesi bakımından FSEK m. 18 kapsamında yapay zeka sistemlerine eser sahipliği statüsü ve böylece meydana getirdiği eserlere de bu yolla koruma sağlanabilir.

2.2. YAPAY ZEKANIN ESER SAHİBİ OLMASININ SONUÇLARI

Telif hukuku sistemleri, eser sahipliği düzenlemelerinin yanı sıra eser sahipliğinden doğan birtakım mali ve manevi hakları da düzenlemektedir. Söz konusu haklar, eser sahibinin meydana getirdiği eser özelinde sahip olduğu haklardır. Önceki bölümlerde yer alan hususiyet ve eser sahipliği tartışmalarında Anglo – Sakson ve Kıt'a Avrupası hukuk sistemleri arasında mevcut olan farklılık eser sahibinin sahip olduğu haklar kısmında da etkisini sürdürmektedir.

Yapay zeka sistemlerinin mevcut düzenlemeler ışığında eser sahibi sayıldığı hallerde beraberinde eser sahipliğinden doğan haklarını da incelemek gerekecektir. Burada, ülkelerin telif hukuku sistemlerinde düzenlenen eser sahipliğinden doğan manevi ve mali hakların, bu düzenlemeler çerçevesinde yapay zeka sistemlerinin eser sahibi sayılması durumunda imkanları – Anglo – Sakson ve Kıt'a Avrupası hukuk sistemindeki dikotomi de gözetilerek – tartışılmaktadır.

2.2.1. Manevi Haklar Bakımından

Modern anlamda manevi haklar kavramı, 19. yüzyılda Fransa'da görülen '*Billecocq v. Glendaz*' davasındaki hükümlerle beraber gelişim göstermeye

²⁹⁹ Hristov, AI, s. 439.

başlamıştır³⁰⁰. Davada Fransız mahkemesi, bir yazarın el yazması metninde yayıncıları tarafından değişiklik yapılmasının önlenmesini hükme bağlamaktadır. Buradan hareketle, eser sahibinin manevi hak kavramının ortaya çıkışının izleri diğer birçok hakkın ABD hukuku kaynaklı olmasının aksine Kıt'a Avrupası diğer bir deyişle Fransız hukukunun kaynaklarında aranmaktadır³⁰¹. Nitekim, bu noktadan sonra da manevi hak düzenlemeleri Kıt'a Avrupası hukukunun önemli bileşeni olarak görülürken, Anglo – Sakson hukukunda manevi hak düzenlemelerinin olmaması bu hukuk sisteminin karakterinin bir parçası olarak yorumlanmıştır³⁰².

Kıt'a Avrupası hukuk sisteminde eser sahibinin manevi hakları, kişiliği merkeze alan bir teori üzerinde şekillenirken; Anglo – Sakson hukuk sisteminde manevi haklar faydacı ve ekonomik hassasiyetlerin yüksek olduğu bir anlayıştan hareket ederek düzenlenmektedir. Bu açıdan, her iki hukuk sisteminin eser sahibinin manevi haklarına yaklaşımlarını belirleyen kişilik ve faydacılık teorilerini detaylandırmak faydalı olacaktır.

Anglo – Sakson hukuk sistemini temsil eden faydacılık teorisi; eser sahibinin eseri ile ilişkisine önem atfeden ve eser sahibinin kişiliğini temel alan bireyci bir yaklaşımdan ziyade kamunun faydasını ön planda tutmaktadır. Şu halde, bu sistemde yaratıcı eserlerin üretiminde birincil motivasyon kişilik teorisinin aksine kamunun çıkarı ve kamusal yararlarıdır³⁰³.

Bu ikilik, eser sahibinin manevi haklarının içeriğine de yansımaktadır. Fransız hukuku kökenli manevi haklar; adın belirtilmesi hakkı, eserin bütünlüğünü koruma hakkı, kamuya arz hakkı ve eserin aslına ulaşma hakkı olmak üzere dört başlık üzerinden tarif edilmektedir. Anglo – Sakson hukukunda ise, adın belirtilmesi hakkı ve eserin bütünlüğünü koruma hakkı olarak iki başlık üzerinden düzenlenmektedir.

³⁰⁰ Gillian Davies / Kavin Garnett, Moral Rights, Londra 2010, s. 17.

³⁰¹ Arathi Ashok, Moral Rights, Trips and Beyond: The Indian Slant, Journal – Copyright Society of the USA, V: 59, 2013, s. 698.

³⁰² Ashok, Moral Rights, s. 699.

³⁰³ Denis Flynn, A Comparative Analysis of the Moral Right of Integrity in UK, Ireland and France, King's Inns Law Review, V: 7, 2017, s. 109.

2.2.1.1. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukukunda

Bern Sözleşmesi'nin 1886 tarihli ilk metninde yer almayan manevi hak kavramı, uluslararası anlamda 1928 yılında Roma Konferansı sırasında Kıt'a Avrupası delegelerinin, sözleşmeye Anglo – Sakson kanadının şaşkınlıkla karşılayacağı bir manevi hak hükmünün getirilmesini önermeleriyle gündeme gelmiştir³⁰⁴. Böylece manevi haklar Bern Sözleşmesi'ne 6bis maddesi ile dahil olmaktadır.

Söz konusu madde hükmünde, eser sahibinin eserde adını belirtme hakkı ile eserde değişiklik yapılmasını menetme ve eserin bütünlüğünü koruma hakkı düzenlenmektedir³⁰⁵. Madde hükmünde yer alan '*mali haklardan bağımsız olarak*' ve '*bu hakların devrinden sonra dahi*' ibareleri bahsi geçen manevi hakkın eser sahibinin kişiliğine ne derece içkin olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yine, m. 6bis / 2'de manevi haklara, mali hakların devam etme süresi baz alınarak bir sınırlama ölçütü getirilmektedir. Böylece manevi haklar, en az mali haklar ortadan kalkana kadar devam edecektir.

Bununla birlikte, m. 7'de, sözleşme kapsamında korunan hakların süresinin, eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden itibaren 50 yıl boyunca devam ettiği düzenlenmektedir. Bu süre, üye ülkelerin kendi mevzuatlarında yapacakları süre düzenlemeleri bakımından asgari süre niteliğindedir³⁰⁶.

TRIPS ise bu noktada özellikli bir yerde durmaktadır. Zira, bu anlaşma üye ülkelere Bern Sözleşmesi'nin maddi hükümlerine uymayı mecbur ederken, ABD'nin de üye ülkeleri bu konuda ikna çabaları sonucunda m. 6bis hükmünü hariç tutmuştur³⁰⁷. WCT ise manevi hakları doğrudan kendi muhteviyatında

³⁰⁴ Gerald Dworkin, The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Common Law Countries, V: 19, I: 3 – 4, 1994 – 1995, s. 231.; Sam Ricketson, Moral Rights and the Droit de Suite: International Conditions and Australian Obligations, Entertainment Law Review, V: 1 I: 3, 1990, s. 79.

³⁰⁵ Bern Sözleşmesi m. 6bis / 1.

³⁰⁶ ABD, bahsi geçen asgari standartları kendi ülke mevzuatına m. 6bis'in uygulama zorunluluğu olmadığından dolayı Bern Sözleşmesi'ni imzalayan diğer ülkelerden farklı olarak eklememektedir. Bkz. Elizabeth Schere, Where is the Morality? Moral Rights in International Intellectual Property Law and Trade Law, Fordham International Law Journal, V: 41, I: 3, 2018, s. 782 – 783.

³⁰⁷ Monica Kilian, A Hollow Victory For The Common Law? TRIPS and The Moral Rights Exclusion. John Marshall Review of Intellectual Property Law, V: 2 No.: 2, 2003, s. 321.; Peter K. Yu, Moral Rights 2.0, Texas A&M Law Review, V: 1, I: 4, 2014, s. 876.

düzenlemeyip, sözleşmenin üye ülkelere Bern Sözleşmesi'ne uyulması yönündeki atıflarından *6bis* maddesinin yükümlülüklerine de uyulması yönünde dolaylı bir düzenleme getirdiği söylenebilir. WCT'nin bu yönüyle TRIPS'ten ayrıldığıнын altını çizmek gerekir.

Görüldüğü üzere, ülkelerin yargılama sistemlerine ve teamüllerine göre değişiklik gösteren telif hukuku kapsamında manevi haklar, uluslararası sözleşmeler bazında en azından asgari standartlar ölçütünde koruma altına alınmaya çalışılmakta ve bu ölçüt yoluyla ülkelerin telif hakkı düzenlemeleri arasındaki mesafe kapatılmaya çalışılmaktadır.

AB hukukunda yeknesak bir manevi hak düzenlemesi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, birkaç yönerge manevi hakların uygulanmasına yönelik ibareler barındırmaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun 2001/29/EC sayılı Yönergesinin başlangıç kısmının 19. maddesinde, eser sahiplerinin manevi haklarının uygulanmasına yönelik atıfta bulunulmuş ancak söz konusu yönergenin bu hakları kapsamadığı belirtilmiştir. Yine, 2006/116/EC sayılı Yönergenin başlangıç kısmında yer alan 20. madde, manevi hakların işbu yönerge kapsamında uygulanamayacağını söylemektedir.

2.2.1.2. Amerikan ve İngiliz Hukukunda

Amerikan telif hukuku sistemi eser sahibinin eser sahipliğinden doğan haklarını Kıt'a Avrupası telif hukukuna göre oldukça farklı düzenlemektedir. Zira söz konusu sistem, Anayasası'nda belirtildiği üzere, eser sahibine tanınan münhasır hakları, toplumsal ve kamusal yarar sağlaması açısından bir teşvik, motivasyon aracı olarak görmektedir³⁰⁸. Bu anlamda Amerikan telif hukuku manevi haklarla ilgili, Bern Sözleşmesi'nde düzenlenen yükümlülükleri yerine getirme konusunda Kıt'a Avrupası ülkelere göre daha geride durarak bu hakları uygulamaya koymamaktadır³⁰⁹. Bunun sebebi, ABD'nin geliştirdiği faydacı yaklaşım teorisinin

³⁰⁸ Bkz. US Constitution m. 1 / 8.

³⁰⁹ Roberta Rosenthal Kwall, *The Soul of Creativity: Forging a Moral Rights Law for the United States*, California 2010, s. 37.

gereği olarak eser sahibine manevi hak ihdas edilmesinin ABD Anayasası'nın mülkiyet bazlı ruhuyla çeliştiği gerçektir³¹⁰.

ABD, daha sonra yurtdışında telif hukuku korumaları alanında ilerleme kaydetmek için Bern Sözleşmesi'nin ilgili hükmüyle uyumlu hale gelmek adına bu yükümlülükleri kendi yargı alanının gerektirdiği ölçülerde uygulayacağı şerhini düşerek³¹¹ Konvansiyona katılır³¹². Bu şerh, 1990 yılında Visual Artists Rights of Act ("VARA")³¹³ adlı eser sahibinin manevi haklarını dar bir şekilde düzenleyen mevzuatı geliştirmesi anlamına gelmektedir³¹⁴. VARA, sadece görsel nitelikteki eser türlerini ve bu eserleri icra eden sanatçıları korumakta olup burada düzenlenen manevi haklar, Amerikan telif hukuk sisteminde yer alan *'fair use'*³¹⁵ (adil kullanım) istisnası ile sınırlandırılmaktadır³¹⁶.

VARA'da adın belirtilmesi hakkı ve eserin bütünlüğünü koruma hakkı düzenlenmekte olup eser sahibinin kamuya arz hakkı ve eserin aslına ulaşma hakkı düzenlenmemiştir. VARA'nın bünyesinde tanımlanan manevi haklar, USC'de tanımlanan manevi haklara öncülük ettiğinden haliyle USC'nin yapısı da bu şekildedir. USC m. 106A'da, adın belirtilmesi hakkı³¹⁷ ve eserin bütünlüğünü koruma hakkı³¹⁸ başlığı altında eser sahibinin manevi hakları düzenlemektedir. Tıpkı VARA'da olduğu gibi USC'de de söz konusu manevi haklar, görsel nitelikteki eserler özelinde sınırlandırılmıştır.

USC m. 106A'da tanımlanan adın belirtilmesi hakkı, içeriğinde eser sahibinin adı yoluyla eserin sahibi olduğunu iddia etme hakkı ve yaratıcısı olmadığı eser üzerinde adının kullanılmamasını talep etme hakkını düzenlemektedir. İlk hüküm, eser sahibinin yarattığı eserler üzerinde adının devam etmesini sağlaması bakımından yani eser sahibine olumlu bir davranış üzerinden, ikincisi ise yaratıcısı

³¹⁰ Schere, Moral Rights, s. 778.

³¹¹ Carter v. Heimsley – Spear Inc., 71 F.3d 77 (2nd Circuit), 1995.

³¹² Schere, Moral Rights, s. 778 (dn. 21'den naklen).

³¹³ Görsel Sanatçı Hakları Yasası (ing.)

³¹⁴ Jeffrey M. Dine, Authors' Moral Right in Non – European Nations: International Agreements, Economics, Mannu Bhandari and the Dead Sea Scrolls, Michigan Journal of International Law, V: 16, I: 2, 1995, s. 548.

³¹⁵ USC m. 107.

³¹⁶ Kilian, TRIPS and Moral Rights, s. 329 – 330.

³¹⁷ *'right of attribution'* (ing.)

³¹⁸ *'right of integrity'* (ing.)

olmadığı ya da adının birlikte anılmasını istemediği nitelikte olan eserlerde adının kullanılmamasını talep etme gibi eser sahibine olumsuz bir davranış üzerinden hakkı savunma alanı yaratmaktadır³¹⁹. Edebi eserler bakımından Amerikan telif hukukunun birçok enstrümanının adın belirtilmesi hakkı kapsamında yeterli korumayı sağladığı düşüncesi ve özellikle bu hakkın en çok sergilenen eser üzerinde uygulanmasının sorun teşkil etmesi sebebiyle söz konusu hak VARA'da görsel nitelikteki eserler özelinde ayrıca düzenlenmektedir³²⁰. Kıt'a Avrupası hukukun aksine Amerikan hukukunda eser sahibi, adın belirtilmesi hakkından feragat edebilir.

Eserin bütünlüğünü koruma hakkı, Amerikan hukukunda sadece resim, heykel, çizim, baskı ve diğer görsel nitelikteki eserlerin³²¹ eser sahibine tanınmaktadır. İlgili maddede; sahibinin şeref ve itibarını bozacak şekilde eserde tahribat, kasıtlı eklemeler / çıkarmalar yapılamayacağı düzenlenmektedir. Söz konusu hak, mali haklardan bağımsız olduğundan dolayı eser, eser sahibinin mülkiyetinden ve zilyetliğinden çıktıktan sonra dahi defalarca el değiştirmiş olsa da eserde herhangi bir tahribat vuku bulduğunda eser sahibi, eseri maddi olarak mülkiyetinde bulunduran mevcut kişiye bu hakkını ileri sürebilir³²². Adı geçen hak, eser sahibinin kişiliğiyle ilgili çıkarları koruma kaygısı taşımakta olup doğrudan ekonomik ya da ticari çıkarları korumayı hedeflememektedir³²³. Ancak, ABD hukukunda bu hakkın eser sahibinin eserin bütünlüğü koruma kapsamında esere gelebilecek muhtemel zararları da önleyerek koruduğu itibarının, aynı zamanda eserlerinin ticari değerlerini de etkileyeceğinden dolayı mali katkıları olacağından hareketle ekonomik yanının olduğunu da kabul etmek gerekir³²⁴. Ek olarak, ABD

³¹⁹ Henry Hansmann / Marina Santilli, Authors' and Artists' Moral Rights: A Comparative Legal And Economic Analysis, The Journal of Legal Studies, V: 26, No.: 1, 1997, s. 130.

³²⁰ Hansmann / Santilli, Moral Rights, s. 133.; Peter Karlen, What's Wrong With VARA: A Critique of Federal Moral Rights, V: 15, No.: 4, 1993, s. 913.

³²¹ ABD telif hakları hukukuna göre; afiş, teknik çizim, kroki / şema, sinema filmleri veya diğer görsel işitsel eserler bu türe girmektedir. Ayrıntı için bkz. USC m. 101.

³²² Hansmann / Santilli, Moral Rights, s. 101 – 101.

³²³ Ancak Amerikan hukukunun eser sahibinin ekonomik çıkarlarıyla fazla ilgili olduğunu ekleyen görüş için bkz. Roberta Rosenthal Kwall, The Right of Publicity vs. The First Amendment: A Property and Liability Rule Analysis, Indiana Law Journal, V: 70, No.: 1, 1995, s. 59 – 60.

³²⁴ Benzer görüş için bkz. Hansmann / Santilli, Moral Rights, s. 104.

telif hukuku sisteminde eserin bütünlüğünü koruma hakkı tanınmış eserler dışında, eserin imhasını içermemektedir³²⁵.

Eserin bütünlüğünü koruma hakkı, eser sahibinin hayatta olduğu dönem boyunca münhasıran eser sahibine aittir³²⁶. Hakkın ihlali sonucunda doğacak tazminat miktarı ise, eser sahibinin potansiyel itibar kaybı ve zararı göz önüne alınarak hesaplanmalı, aynı zamanda eser sahibiyle birlikte eseri elinde bulunduran kişilerin ve kamunun zarar görme ihtimali olduğundan yine tazminat miktarında bu zarar hesaba katılmalıdır³²⁷. Tazminatın yanı sıra, zararın devam etme tehlikesinin olduğu durumlarda ihtiyati tedbir talebi de mümkündür.

Eser sahibinin söz konusu manevi hakkının devredilemezliği hususunda Kıt'a Avrupası hukuku ile Anglo – Sakson hukuk sistemi hemfikir olmasına rağmen, haktan feragat etme konusunda ayrılmaktadır. Yani, Amerikan hukukunda eser sahibi, eserin bütünlüğünü koruma hakkından feragat edebilir³²⁸. Ancak USC ilgili maddenin devam eden kısmında feragatin şartlarını da düzenlemektedir. Şu halde, eser sahibinin bu haktan feragat ettiği yönünde açık rızasının ve imzasının bulunduğu bir feragatname olmalı ve bu metinde feragat edilen eser ve kullanımları özel bir şekilde belirlenmelidir. Ayrıca bu feragatname, lehine feragat edilen her kişi için ayrı ayrı düzenlenmelidir.

Burada önemle vurgulanması gereken, Amerikan hukukunda “*work made for hire*” kapsamında meydana getirilen eserlerde, eser sahibine manevi hakların tanınmamasıdır³²⁹. Bunun sebebi, uygulamanın yapısı gereği işverenin ya da eseri üretenleri bir araya getiren kişinin eserin ortaya çıkma sürecine oldukça fazla etki ve müdahale ettiğinden hareketle, “*work made for hire*” sisteminde eser sahibinin eserle daha dolaylı bir ilişki kurduğunun düşünülmesidir³³⁰. Bununla ilgili Amerikan Temyiz Mahkemesi’nde görülen ‘*Carter v. Heimsley – Spear Inc.*’

³²⁵ US Copyright Act, m. 106A/3(b).; Kıt'a Avrupası telif hukuku sistemiyle farklılaştığı önemli başlıklardan biri de söz konusu sınırlamadır.

³²⁶ USC m. 106A.

³²⁷ Hansmann / Santilli, Moral Rights, s. 123.

³²⁸ USC m. 106A.

³²⁹ USC m. 101’de görsel nitelikte eserlerin ‘*work made for hire*’ uygulaması kapsamına girmediği düzenlenmektedir. Ayrıca bkz. Hansmann / Santilli, Moral Rights, s. 134.

³³⁰ Hansmann / Santilli, Moral Rights, s. 134.

davası bilinen örneklerdendir³³¹. Daire, heykeli meydana getiren kişilerin (davacıların) hak iddialarını, heykelin yapım şeklini, belli bir ücret karşılığı bir işverenin çalışmaları kapsamında yapılmasından dolayı “*work made for hire*” niteliğinde bularak davacıların VARA kaynaklı hak iddialarını reddetmiştir.

Söz konusu uygulama altında meydana getirilen eserlerde eser sahibine manevi hak tanınmaması yapay zeka sistemlerinin eser sahibi sayıldığı durumlar bakımından oldukça önemlidir. Zira, Amerikan hukuku bakımından yapay zeka sistemlerinin eser sahibi olmasının tek mümkün ve avantajlı yolu olarak sunulan “*work made for hire*” uygulamasında yapay zeka sistemlerinin manevi hak sahibi olmaları mümkün görünmemektedir. Bunun bir diğer sebebi, “*work made for hire*” uygulamasının görsel nitelikte eserleri kapsamazken Amerikan hukukunda sadece görsel nitelikte eserler üzerinde manevi hak oluşmasıdır. Kısaca, yapay zekanın eser sahipliği modeli olarak öne sürülen söz konusu yöntemle yapay zekanın eserleri üzerinde manevi haktan bahsetmek mümkün değildir.

Buradan hareketle, yapay zeka sistemiyle istihdam ilişkisi kurduğu ve yaratım sürecine fazlaca dahil olduğu düşünülen yazılımcının meydana gelen eser üzerinde manevi hakka sahip olduğu ve hakları yapay zeka sistemi için geliştirilen ekonomik kişilik adına kullanacağı Amerikan telif hukuku bağlamında alternatif bir çözüm olarak düşünülebilir. Ancak burada, meydana gelen eserde yapay zekanın yaratıcılığı ile yazılımcı arasındaki zincirin kopuk olduğu dolayısıyla yazılımcının manevi haklara sahip olamayacağı görüşüne de değinmek gerekir³³². Kanımızca da yapay zeka sistemlerinin ürettiği eserler özelinde yazılımcının doğrudan manevi hak tahsisi mümkün olmamalıdır.

Bununla birlikte, manevi hakların yapay zeka sistemleri cephesinde nasıl konumlandığını anlamak adına Amerikan hukuku sisteminde yapay zekanın eser sahibi olması için herhangi bir uygulama ya da yöntemin şart olmadığı durumu irdelemek gerekirse, bu durumda akıllı sistemler tarafından meydana getirilen eserlerin VARA ve USC’de düzenlendiği üzere korunma kapsamına giren görsel

³³¹ Carter v. Heimsley – Spear Inc., 71 F.3d 77, (2nd Circuit), 1995, s. 87 – 88.

³³² Miernicki / Ng, AI Moral Rights, <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-020-01027-6> (E.T.: 11.11.2020).

nitelikte eserler kapsamında olması gerekmektedir. Bu eser türüne dahil olmayan bir eser meydana getiren yapay zeka sistemlerinin ABD telif hukukunda düzenlenen eserin bütünlüğünü koruma ve adın belirtilmesi hakkına sahip olmaları mümkün değildir. Koruma kapsamına giren eser meydana getirmeleri halinde ise, eser sahibi olarak yapay zeka sisteminin söz konusu manevi hakkı pratik geçerlilik ve işlevsellik adına ABD telif hukukunda feragat edilebilir nitelikte olması yolu izlenerek yazılımcı lehine söz konusu manevi haklardan feragat edilebilir ve böylece manevi hakların kullanımı sistemlerin yazılımcısına bırakılmış olur.

İngiliz hukukunda eser sahibinin manevi hakları, 1988 tarihli CDPA'nın 77 – 85. maddeleri arasında düzenlenmektedir. CDPA'de düzenlenen manevi haklar; adın belirtilmesi hakkı³³³, eserin bütünlüğünü koruma hakkı³³⁴, yanlış adlandırmanın engellenmesi hakkı³³⁵ ve bazı fotoğraf ve filmlerin kamuya arzının engellenmesi hakkı³³⁶ olmak üzere dört başlık üzerinden tanımlanmaktadır.

İngiliz hukuk sisteminde, Fransız hukukunun aksine manevi haklar için düzenleme, söz konusu hakların Bern Sözleşmesi m. 6bis'te yer alan hükümle tanınmasından sonra getirilmiştir. Öyle ki, 1952 yılında 'Gregory Komitesi Telif Hakkı Raporu', mevcut sistemde manevi hakları karşılayacak yeterli düzenlemelerin olduğunu öne sürerek ayrıca müstakil bir manevi hak düzenlemesinin gerekli olmadığını savunmuştur. Ancak, 1977 yılında 'Whitford Raporu' adlı metinde, Bern Sözleşmesi m. 6bis düzenlemesinin getirdiği yükümlülüklerle uyumlu, özel bir manevi hak düzenlemesinin zorunlu olduğu vurgulanmaktadır.

Adın belirtilmesi hakkı, CDPA m. 77 / 1'de düzenlenmektedir. Edebi, dramatik, müzik ya da güzel sanat eseri türüne ait bir eserde eser sahibinin, sinema filmi eserlerinde ise yönetmenin adının eserin üzerinde belirtilmesi hakkı bulunmaktadır. İngiliz hukuku, adın belirtilmesi hakkı için bu belirtmenin nasıl yapılacağını (eser sahibinin iddiasını hangi şekillerde ileri sürülebileceği) da

³³³ 'right to be identified as author or director' (ing.)

³³⁴ 'right to object to derogatory treatment of work' (ing.)

³³⁵ 'false attribution of work' (ing.)

³³⁶ 'right to privacy of certain photographs and films' (ing.)

düzenlemektedir. Bu hak, eser sahibinin / yönetmenin adının eserde yazılı olarak belirtilmesi şeklinde genel olarak ya da eserin telif haklarına ilişkin devir sözleşmesine bu hakkın iddia edildiği bir beyan ekleme gibi belli bir eylem dahilinde ileri sürülebilir³³⁷. CDPA m. 78 / 1’de, hakkın ancak eser sahibi tarafından iddia edildikten sonra ihlal edilebileceği ibaresiyle kullanım önkoşulu getirilerek hak sınırlandırılmaktadır³³⁸. Her ne kadar m. 78 / 2 – 3’te düzenlenen eser sahibinin adının belirtilmesinin şekli şartları, gelişmeler doğrultusunda edebi eserler bakımından eserin üzerinde eser sahibinin adının yazmasının yeterli sayılmasına³³⁹ evrilse de, CDPA hakkın kullanımını belli bir formaliteye tabi tuttuğundan dolayı, Bern Sözleşmesi’nin m. 5 / 2 hükmü ile çelişerek mezkur sözleşme ile ters düşmektedir³⁴⁰.

Eserin bütünlüğünü koruma hakkını düzenleyen CDPA m. 80 / 2 hükmünde, edebi, dramatik, müzik ve güzel sanat eserleri türündeki eserlerin eser sahibi ile sinema eserlerinde yönetmenlerin bu hakka sahip oldukları düzenlenmektedir. Aynı zamanda eserin bütünlüğünün korunmasını gerektirecek durumlar ya da eserin bütünlüğüne halel getirecek uygulamalar da belirtilmektedir. Buna göre, eseri tahrip eden ya da bozan yahut eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyen herhangi bir ekleme, çıkarma, değiştirme ya da uyarlama uygulamaları eserin bütünlüğünü koruma hakkı kapsamına girecektir. Ancak madde hükmünde bütünlüğü ihlal edecek uygulamaların son derece sınırlı ve tahdidi bir şekilde düzenlenmesi, m. 6bis hükmünde yer alan ‘*eserle ilgili diğer küçük düşürücü uygulamalar*’ ifadesinin kurmak istediği geniş yapıyı sağlayamadığı için eleştirilmektedir³⁴¹.

CDPA m. 80 / 2’de eserin bütünlüğüne halel getirecek uygulamalara aynı zamanda eser sahibinin ‘*şeref ve itibarını zedeleyen*’ şeklinde bir ölçüt getirilmektedir. Ancak bu ölçüt, İngiliz hukukunda özellikle ‘şeref / onur’ kavramının belirsizliği ve eser sahibinin öznel yorumuna son derece açık olması

³³⁷ CDPA m. 78 / 2.

³³⁸ Dworkin, Moral Right, s. 248.

³³⁹ Dworkin, Moral Right, s. 249.

³⁴⁰ Flynn, A Comparative Analysis, s. 119.

³⁴¹ Bkz. Flynn, A Comparative Analysis, s. 113.

sebebiyle eleştirilmektedir³⁴². ‘*Confetti Records v. Warner Music UK Ltd.*’ davasında mahkeme, eserin bütünlüğünü bozan söz konusu uygulamanın eser sahibinin şeref ve itibar zedelediği iddiasını ispat külfetinin eser sahibinde olduğunu belirterek eser sahibinin iddiasını ispat edecek herhangi bir somut kanıt sunmadığından dolayı iddiayı öznel bularak davayı reddetmiştir³⁴³. Doktrinde, söz konusu ölçütün muğlaklığına vurgu yaparak bunun yerine ‘makul’ kavramı üzerinden bir ölçüt geliştirilmesini savunan görüşler mevcuttur³⁴⁴.

CDPA m. 87 / 1, eser sahibinin manevi haklarının ihlaline rıza gösterebileceğini ve rıza gösterilen eylemlerin bu hakkı ihlal etmiş sayılmayacağını düzenlerken; feragat, CDPA m. 87 / 2’de düzenlenmektedir. Buna göre; eser sahibi, yazılı bir anlaşma ile mevcut ya da gelecekte meydana gelecek eserlerini kapsayacak şekilde, eserin bütününe ya da belli bir bölümüne ilişkin, koşullu ya da koşulsuz feragat edebilir ve söz konusu feragatten geri dönülebilir. Söz konusu feragat Amerikan hukukunun aksine lehine feragat edilen her taraf için ayrı ayrı yapılmak zorunda olmayıp lehine feragat edilen kişilerin bu feragati üçüncü kişilere devretmeleri mümkündür³⁴⁵.

İngiliz telif hukukuna göre, eserin bütünlüğünü koruma hakkı eser sahibinin telif hakkının sona ermesiyle birlikte yani eser sahibinin ölümünden 70 yıl sonra sona erer³⁴⁶. Buradan hareketle İngiliz telif hakları hukukunun Bern Sözleşmesi ile manevi hak süreleri bakımından uyumu, m. 6bis / 2’de düzenlenen asgari sınır üzerinden sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır³⁴⁷. Ayrıca manevi hakların eser sahibinin telif hakları ile bağlı olması hasebiyle İngiliz hukuk sisteminin bu açıdan Fransız hukuk sistemiyle taban tabana zıt olduğu da vurgulanmalıdır³⁴⁸.

Önemle belirtmek gerekir ki, adın belirtilmesi hakkı ve eserin bütünlüğünü koruma hakkı İngiliz hukukunun özellikli uygulamalarından biri olan ve yapay zeka

³⁴² Bkz. Lionel Bently / Brad Sherman, *Intellectual Property Law*, Oxford 2014, s. 287 – 288.

³⁴³ Flynn, *A Comparative Analysis*, s. 115.; Ayrıca bkz. Bently / Sherman, *IPL*, s. 286 – 287.

³⁴⁴ Bkz. Dworkin, *Moral Right*, s. 252.

³⁴⁵ CDPA, m. 87 / 3.; İngiliz hukukunda hakların özelliği ile ilgili ‘*nontransferable*’ yerine ‘*not assignable*’ ibaresinin bu ayrımı vurgulamak üzere kullanıldığını yorumlayan görüşler bulunmaktadır. Bkz. Hansmann / Santilli, *Moral Rights*, s. 125.

³⁴⁶ CDPA m. 86.

³⁴⁷ Flynn, *A Comparative Analysis*, s. 123.

³⁴⁸ Schere, *Moral Rights*, s. 776.

sistemlerinin eser sahipliğinde imkansızlığını irdelediğimiz ‘computer – generated works’ türündeki eserlerde uygulanmamaktadır³⁴⁹. Yine, bir işveren tarafından bir araya getirilen ya da tüzel kişilik bünyesinde çalışmanın gereği olarak eser üreten kişiler, adın belirtilmesi hakkı ve eserin bütünlüğünü koruma hakkına mazhar olamamaktadır³⁵⁰. Şu halde istihdam ilişkisi kapsamında yapay zekanın ürettiği eserler bakımından bu sistemler mezkur manevi haklara sahip olamayacaktır.

CDPA m. 84 ve 85’te İngiliz hukukuna özgü iki yeni manevi hak tanımlaması yapılmıştır. CDPA m. 84’te düzenlenen yanlış adlandırmanın engellenmesi hakkı, bir bakıma Amerikan hukukunda adın belirtilmesi hakkının iki yönünden biri olan olumsuz kullanımı ya da tersi olarak düşünülebilir. Burada, kendisi tarafından meydana getirilmeyen edebi, dramatik, müzik ya da güzel sanat eseri üzerinde eser sahibinin ya da sinema eseri üzerinde yönetmenin adının belirtilmesi halinde adı geçen kişiler bunu engelleme hakkına sahiptir. Hak, doğası gereği adı, ortaya çıkarmadığı bir eserde yer alan herhangi bir kişi için de geçerlidir. Haliyle, içeriğinde direkt eser sahibine yönelik özel hak düzenlemesi bulunmadığından *stricto sensu* manevi hak olarak yorumlanmaktadır³⁵¹. Hakkın süresi ise, kişinin hayatı boyunca ve ölümünden itibaren 20 yıl boyunca devam eder³⁵².

CDPA m. 85’te düzenlenen hak ise, kişisel amaçlar doğrultusunda bir film ya da fotoğraf eseri meydana getirmeyi taahhüt eden eser sahibinin, söz konusu eserlerin kopyalarının kamuya arzını engelleme, eserin kamuya açık olarak sergilenmesini ya da gösterilmesini / yayınlanmasını engelleme hakkını tarif etmektedir. Bu hak da m. 84’te düzenlenen hak gibi *stricto sensu* niteliğini haizdir, zira özel olarak eser sahibine belirli birtakım haklar bahsetmemektedir³⁵³.

Manevi haklar her ne kadar feragat edilebilir olsa da CDPA m. 94 uyarınca devredilemezler. Bu düzenleme, İngiliz telif hukukunun Bern Sözleşmesi’yle uyum sağladığı alanlardan biridir. CDPA m. 95 ise manevi hakların eser sahibinin ölümü

³⁴⁹ CDPA m. 79 / 2 – c.

³⁵⁰ CDPA m. 79 / 3.

³⁵¹ Dworkin, Moral Right, s. 246.

³⁵² CDPA m. 86 / 2.

³⁵³ Dworkin, Moral Right, s. 247.

halinde akıbetini düzenlemektedir. Buna göre, eser sahibinin ölümünden sonra adın belirtilmesi hakkı, eserin bütünlüğünü koruma hakkı ve bazı fotoğraf ve filmlerin kamuya arzının engellenmesi hakkı, eser sahibinin ölüme bağlı tasarruflarla yetkili kıldığı kişiye doğrudan geçerken, böyle bir kişi yoksa haklar söz konusu eser üzerinde telif hakkı talep edebilecek diğer kişiler, bu kimseler de bulunmuyorsa vasiyeti tenfiz memuru tarafından kullanılır. Bu hakları kimlerin kullanacağı eser sahibinin telif hakkı ve manevi haklarını kullanmak konusunda yetkili kıldığı kişilerin farklı olduğu durumlarda oldukça karmaşık bir halin ortaya çıkması ihtimali bulunmaktadır³⁵⁴.

Yapay zeka sistemlerinin İngiliz hukuku altında eser sahibi olma yollarında geçerliliğini sorguladığımız '*computer – generated works*' uygulamasının zaten söz konusu sistemlerin eser sahibi sayılması bakımından elverişli olmadığına değinmiştik. Bir an için bu yöntemin yapay zeka sistemleri için elverişli olduğu düşünülse dahi, CDPA bu tür yaratımların sahibine manevi hak bahsetmediğinden söz konusu sistemlerin eser sahibi sayılsalar dahi manevi hakka sahip olamayacaklarını belirtmek gerekir.

Bununla birlikte CDPA m. 11 / 2 kapsamında düzenlenen istihdam ilişkisi kapsamında bir eser meydana gelmesi durumunda yapay zeka sistemlerinin manevi haklarının akıbeti ne olacaktır? Şu halde, yasa gereği eser sahibi bu sistemlerin işvereni olarak yazılımcı olacak ve özellikle adın belirtilmesi hakkı ve eserin bütünlüğünü koruma hakkını kullanmaya yetkin olacaktır³⁵⁵. Bu durumda, yapay zeka sistemleri özelinde eserden kaynaklanan mezkur manevi hakların doğumundan bahsedilemez.

Son olarak, akıllı sistemlerin bir an için hiçbir uygulama zeminine ihtiyaçları olmadan eser sahibi olabilecekleri düşünüldüğünde ise, yine Amerikan hukukunda öne çıkan seçeneklerden, yapay zekanın yazılımcı lehine manevi haklarından feragat etmesi ve hakların kullanımını yazılımcıya bu yolla bırakması İngiliz hukukunda da ihtimal dahilindedir.

³⁵⁴ Bkz. CDPA m. 95 / 2 – 3.

³⁵⁵ Torremans, IPL, s. 251.

2.2.1.3. Fransız Hukukunda

Kıt'a Avrupası ülkelerinin telif hukuku sistemlerinde Anglo – Sakson ülkelerinde düzenlenenlere ek olarak, eserin kamuya arzı ve eserin aslına ulaşma hakkı olmak üzere iki manevi hak göze çarpmaktadır. Fransız Telif Hakları Hukuku'nda ("CPI") eser sahipliğinden doğan manevi haklar dört başlık altında incelenmiştir. Buna göre CPI L.121 – 1'de düzenlenen manevi haklar; adın belirtilmesi hakkı, kamuya arz hakkı, eserin bütünlüğünü koruma hakkı ve eseri geri isteme ve pişmanlık hakkıdır³⁵⁶.

Fransız telif hukuku sistemi, Anglo – Sakson telif hukuku sisteminin aksine toplumsal ve kamusal çıkarları ön planda tutan faydacı bir anlayıştan ziyade yaratıcılığın ve bundan dolayı eser sahipliğinin koşulsuz şartsız koruma altına alınması gerektiği inancıyla eser sahipliğinden doğan hakları düzenlemektedir³⁵⁷. Haliyle bu anlayış, eser sahibinin manevi haklarına oldukça yansımakta hatta karakterini oluşturmaktadır. CPI, manevi hakları mali haklardan farklı olarak kalıcı, devredilemez ve vazgeçilemez olarak tanımlamaktadır³⁵⁸. Zira, Fransız hukuk sisteminde manevi hakların kalıcı olmasının amacı kültürel mirasın devamlılığını sağlamaktır.

CPI L. 121 – 1'de düzenlenen adın belirtilmesi hakkı, eser sahibine eseri kendi ya da müstear adıyla yahut isimsiz olarak kamuya arz etme hakkını düzenlemektedir. Söz konusu hak, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan lisanslanamaz ve devredilemez. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri, eser sahibinin adının belirtilmesi şartını koymadan eserini yayıncıya teslim etmesi durumunda dahi yayıncının eser sahibinin adını eserde belirtme yükümlülüğüyle bağlı olduğudur³⁵⁹. Bundan dolayı, tüzel kişiler ya da işverenler bünyelerinde çalışan kişilerin eserleri üzerinde söz konusu hak iddiasında bulunamamakta sadece telif hukuku kapsamında bu eserlerin telif haklarının ilk sahibi olmaları mümkün

³⁵⁶ 'droit de retrait et de repentir' (fr.)

³⁵⁷ Vera Zlatarski, Moral Rights and Other Moral Interests: Public Art Law in France, Russia and the United States, Columbia-VLA Journal of Law & the Arts, V: 23, I: 2, 1999 – 2000, s. 203.; Scherer, Moral Rights, s. 776.

³⁵⁸ CPI L. 121 – 1.

³⁵⁹ Ashok, Moral Rights, s. 700.

olmaktadır³⁶⁰. Bununla birlikte, Fransız hukukunda mukayeseli hukuktan farklı olarak eserin sahibinin adının yanında niteliklerine de yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir³⁶¹.

CPI L.121 – 2, eser sahibinin kamuya arz hakkını düzenlemektedir. Buna göre, eser sahibi eserin kamuya arzının ne zaman, nerede, ne şekilde ve hangi koşullar altında olacağını belirleme hakkına sahiptir. Burada, söz konusu manevi hakkın aynı zamanda eserin kamuya sunulmasıyla beraber ticari alana da girdiğinden mali haklara değen yönünü de belirtmek gerekir³⁶².

Manevi haklar, mali hakların devredilmesine bakılmaksızın ve bazı durumlarda eserin mülkiyeti eser sahibinin malvarlığından çıktıktan sonra dahi devam etmektedir³⁶³. Bu özelliği dolayısıyla manevi haklar, sözleşme ve mülkiyet haklarıyla çatışma halindedir ve bu hakların vazgeçilemez niteliği sözleşmeden doğan feragatleri geçersiz kılmakla birlikte mülkiyet hakkını da sınırlandırabilir³⁶⁴.

Mülkiyet haklarının sınırlanması, özellikle eser sahibinin eserin bütünlüğünü koruma hakkı kapsamında gündeme gelebilir. Zira, bir yanda söz konusu eserin maliki ve malik olarak eser üzerinde mülkiyet hakkından doğan birtakım hakları, diğer yanda eser sahibi ve telif hukukuyla korunan eserin bütünlüğünü koruma hakkı olarak adlandırılan manevi hakkı ve belli şartlar altında bu hakların çatışması söz konusu olacaktır. Eser sahibinin, eserin varlığından sadece kendisinin ya da sınırlı bir çevrenin haberdar olması durumunda şüphesiz söz konusu hakkın uygulanması kısıtlanacak hatta etkisi son derece azalacaktır³⁶⁵. Şu halde bu hakkın sınırları, eserin kamuya arzının genişliği ile doğru orantılıdır³⁶⁶.

CPI, eserin bütünlüğünü koruma hakkı düzenlemesinde, CDPA gibi koruma hakkı kapsamına girecek uygulamaları tahdidi bir şekilde sayma yoluna gitmeyerek

³⁶⁰ Ashok, Moral Rights, s. 700.

³⁶¹ Yalçın Tosun, Medeni Hukuk, Sözleşme Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Manevi Haklar, İstanbul 2016, s. 125.

³⁶² Adolf Dietz, The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Civil Law Countries, Columbia-VLA Journal of Law & The Arts, V: 19, I: 4, 1995, s. 204.

³⁶³ Andre Françon / Jane C. Ginsburg, Authors' Right in France: The Moral Right of the Creator of a Commissioned Work to Compel to Commissioning Party to Complete the Work, Columbia-VLA Journal of Law & the Arts, V: 9, I: 4, 1984 – 1985, s. 383 – 384.

³⁶⁴ Françon / Ginsburg, Authors' Right in France, s. 384.

³⁶⁵ Françon / Ginsburg, Authors' Right in France, s. 384.

³⁶⁶ Françon / Ginsburg, Authors' Right in France, s. 384.

eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek her türlü eylemi bu hakkın korunması kapsamında tarif etmektedir. Bu eylemler, eser sahibi ile eser arasındaki bağı ne derece etkilediği üzerinden değerlendirilmektedir³⁶⁷. Böylece, İngiliz hukuk sisteminin aksine Bern Sözleşmesi bir diğer deyişle m. 6bis hükmü ile uyumlu bir yapı ihtiva etmektedir. Burada, Samuel Beckett'ın 'Godot'yu Beklerken' adlı oyununun konu olduğu davanın kararına değinmek gerekir³⁶⁸. Beckett, oyunun sadece erkek oyuncular tarafından canlandırılmasını istemiştir. Bunun üzerine mahkeme, bu isteğe aykırı olarak oyundaki karakterleri kadın oyuncuların canlandırmasına ilişkin Beckett'ın mirasçılarının eserin bütünlüğünü koruma hakkını ileri sürebileceklerini karara bağlamaktadır. Mahkemenin bu kararı, Fransız telif hukuku sisteminin geniş yorumunu ve özellikle İngiliz hukuku ile farklılığını yansıtan iyi bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

CPI'da eserin bütünlüğünü koruma hakkına dair yerleşik geniş yorum, İngiliz hukukunun aksine eser sahibinin konumunu sınırlayan hiçbir objektif ölçüt geliştirmemeyi de beraberinde getirmektedir³⁶⁹. Bu haliyle, eser sahibinin eserin bütünlüğünü bozan uygulamaları herhangi bir kanıtla ispat etmek zorunluluğu da bulunmamaktadır.

Burada, Fransız Temyiz Mahkemesi (*Cour de Cassation*)'nin 'Houston' kararından bahsetmek önemlidir³⁷⁰. Söz konusu karar, Anglo – Sakson hukuk sistemi ile Kıt'a Avrupası hukuk sisteminin manevi haklara yaklaşımı konusundaki farklılıkları da ortaya koymaktadır. Davanın taraflarından biri olan *Turner Company*, filmin renklendirme işleminin aslının yapısını bozmadığını, sadece uyarlama niteliğinde filmin aslına bir ekleme olarak görülebileceğini ve filmin ekonomik haklarını aldıkları için bu eylemin söz konusu hak kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Fransız ilk derece mahkemesinin, Amerikalı yönetmen John Huston'ın siyah beyaz filminin renkli versiyonunun Fransa'da televizyonlarda gösterilmesini yasaklaması üzerine Fransız Temyiz Mahkemesi, siyah beyaz bir filmin renklendirilmesinin eserin bütünlüğünün ihlali

³⁶⁷ Ashok, Moral Rights, s. 700.

³⁶⁸ TGI Paris, 3e ch, 15 October 1992: RIDA 1/1993.

³⁶⁹ Flynn, A Comparative Analyses, (dn. 32'den naklen), s. 116.

³⁷⁰ Cour de Cassation, Chambre Civile 1, 1991.

olduğuna ve bu sebeple eser sahibinin, eserin bütünlüğünü koruma hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, yönetmenin ülkesi olan Amerika’da telif hukukunda söz konusu eylem manevi hak altında bir ihlal sebebi olarak düzenlenmediğinden yani şirketin iddia ettiği üzere söz konusu eylem mali hak kapsamında değerlendirilerek eserin bütünlüğünü bozan bir ihlal olarak görülmeyeceği halde Fransa’da yönetmene telif hukuku sisteminde yer alan mezkur hakkı iddia etme olanağının tanınmış olmasıdır³⁷¹.

Eserin bütünlüğünü koruma hakkının, ABD hukukunda eser sahibinin itibarını koruma kaygısıyla öne çıkan mali veçhesi, Fransız hukukunda yerini esere gelebilecek zararların eser sahibi üzerinde yaratacağı manevi hasarı gidermek kaygısına bırakmaktadır³⁷². Manevi hakların devredilmezliği ilkesi gereğince, eser sahibinin eserin bütünlüğünü koruma hakkından şu an ya da gelecekte feragat edeceğine dair kendisini bağlayıcı herhangi bir düzenleme geçersizdir. Bununla birlikte Fransız hukuku eser sahibinin, bilgisayar programlarında uyarlamalara karşı çıkamayacağını düzenleyerek eserin bütünlüğünü koruma hakkına kısıtlama getirmektedir³⁷³.

CPI L. 121 – 7, Fransız hukukunda eserin bütünlüğünü koruma hakkının geniş yorumlanmasına istisna teşkil etmesi bakımından önemlidir. Burada, bilgisayar programlarında mali hakları devralan kişiler tarafından gerçekleştirilen değiştirmelere aksi sözleşmede kararlaştırılmadıkça ve eser sahibinin şeref ve itibarına zarar verilmediği sürece eser sahibi tarafından itiraz edilemeyeceği düzenlenmektedir. Şu halde, Fransız hukukunda bilgisayar programları özelinde eserin bütünlüğü koruma hakkının geniş yorumu adeta Bern Sözleşmesi’ne yaklaşan bir tavır değişikliğiyle sınırlandırılmaktadır³⁷⁴.

Son olarak, eseri geri isteme ve pişmanlık hakkı, CPI L. 121 – 4’te düzenlenmektedir. Eser sahibi, bu kapsamda belli koşullar altında eseri mülkiyetinde bulunduran kişilerden geri isteyebilme hakkına sahiptir. İlgili

³⁷¹ Zlatarski, Moral Rights, s. 205.

³⁷² Hansmann / Santilli, Moral Rights, s. 109 – 110.

³⁷³ Dietz, Moral Right, s. 223.

³⁷⁴ Tosun, Manevi Haklar, s. 164.

maddede eseri mülkiyetinde bulunduran kişiye belli bir tazminat ödenmesi karşılığında geri istenebileceği de ayrıca düzenlenmektedir. Bu hak aynı zamanda, eser sahibinin zamanla değişen görüşleri sebebiyle eserini kamudan çekmesi (*right of withdrawal*) hakkını da sağlamaktadır³⁷⁵.

Fransız hukukunun son derece insan merkezli olması ve manevi hakların doğumu ile ilgili tarihsel kilometre taşı özelliği dolayısıyla yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğinden doğan manevi haklarına son derece tutucu bir şekilde yaklaşma ihtimali oldukça yüksektir. Fransız hukukunda, Anglo – Sakson hukuk sisteminde düzenlenen haktan feragat etme özelliği de olmadığından dolayı yapay zekanın eser sahibi sayıldığı durumlarda yazılımcıların ancak mali hak kullanımını gerektirdiği ölçüde oldukça sınırlı şekilde manevi hak kullanım devri alternatif olarak önerilebilir. Burada, Fransız hukukunda eser sahibi olma yolunun yazılımcı ile istihdam ilişkisine dayanan bir senaryo üzerinden gerçekleşmesinde ise eseri meydana getiren kişiler manevi ve mali haklarını koruduklarından dolayı yazılımcının adın belirtilmesi hakkı gibi manevi hakları doğmamakta sadece telif hakkının ilk sahibi olarak kullanım hakkı söz konusu olmaktadır.

2.2.1.4. Türk Hukukunda

Eser sahibinin manevi hakları, FSEK'in 14 – 17. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Buna göre eser sahibinin manevi hakları; umuma arz hakkı, adın belirtilmesi hakkı, eserde değişiklik yapılmasını menetmek, eser sahibinin zilyed ve malike karşı hakları olmak olarak dört başlık üzerinden tarif edilmektedir. Türk hukuku da Fransız hukukunda olduğu gibi eser sahibinin mali ve manevi haklarını birbirinden ayırarak ikili bir sistematik yapı benimsemiştir. Eserin eser sahibine sağladığı manevi hak; mutlak ve gayri maddi hak niteliğindedir³⁷⁶, inhisaridir ve dolayısıyla herkese karşı ileri sürülebilir³⁷⁷.

Terminolojik olarak Fransız hukukunda yer alan “*droit moral*” ibaresinden mülhem manevi haklar, yapısı ve yakınlığı gereği kişilik haklarıyla sıklıkla karıştırılmaktadır. Ancak, FSEK kapsamında düzenlenen eser sahibinin manevi

³⁷⁵ Ashok, Moral Rights, s. 701.

³⁷⁶ Tosun, Manevi Haklar, s. 84.

³⁷⁷ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 160.

hakları, eser sahibini değil eseri merkeze alır ve eserin varlığının üzerinde yükselir³⁷⁸. Şu halde, böylesi bir durumda eser sahibinin manevi hakları kaynağı itibariyle kişilik haklarından farklı nitelikte olduğunu göstermektedir. Zira manevi hak; özel kanunla düzenlenen, bir eser yaratma şartına bağlı olarak doğan, öznel ve bağımsız bir haktır³⁷⁹.

Her ne kadar kişilik haklarından ayrılırsalar da bu hakların özellikleri eser sahibiyle kurduğu ilişkinin alelade olmadığını kanıtlamaktadır. Manevi haklar, özü itibariyle devredilemeyen ve mirasa konu olamayan (intikal etmeyen) haklardır. Şu halde manevi haklar, ne sağlar arası işlemle ne de ölüme bağlı tasarrufla devre konu olabilir. Burada, manevi hakların özü itibariyle devredilmemesi, manevi hakların kullanımının devrinin de mümkün olmadığı anlamına gelmemektedir. Mali hakların devredilebilir olmasının aksine, manevi haklarda sadece kullanım devrine vize verilmesi kanunun düalist yapısının altını tekrar çizmektedir³⁸⁰. Bu durumda, manevi hakların kullanımının devri, hem mirasçılara intikal etmesini mümkün kılacak şekilde ölüme bağlı tasarrufla hem de sağlar arası işlemle gerçekleştirilebilir. Yanı sıra, adı geçen manevi haklardan sözleşme ile vazgeçilemez. Mali hakların aksine belli bir süreyle sınırlandırılmamıştır. Bu anlamda Türk hukuku, Fransız hukukuyla benzer çizgide durmaktadır.

FSEK’te tahdidi olarak düzenlenen manevi haklardan ilki, umuma arz hakkıdır. Bu hak, bir anda gerçekleşen bir hukuki fiil olmakla birlikte söz konusu gerçekleşmeden sonra da geri alınamaz³⁸¹. Umuma arz hakkı, eserin umuma arzına yönelik yetkiler içermekte ve eserin yayımlanma zamanı ve şekline karar verme yetkisinin eser sahibinde olduğunu düzenlemektedir. Söz konusu hak, yapısı gereği mali haklarla en fazla bağlantısı olan haktır. Öyle ki, mali hakların devriyle birlikte umuma arz hakkının da karşı tarafa geçtiği kabul edilmekte ancak bu durum *ipso iure* nitelikte olmayıp mali hakları iktisap eden tarafa talep hakkı

³⁷⁸ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 161.

³⁷⁹ Tosun, Manevi Haklar, s. 86 – 87.

³⁸⁰ Tosun, Manevi Haklar, s. 86.

³⁸¹ Öztan, Fikir Sanat, s. 295.

sağlamamaktadır³⁸². Umuma arz hakkının özellikle işleme, yayma, temsil ve radyoda yayın gibi mali haklarla beraber geçtiği varsayılmaktadır³⁸³.

Bu hakkı kullanma yetkisinin mali hakla beraber devredildiği ya da lisanslandığı durumlarda, hakkın kullanımını devralan tarafın umuma arz hakkını eser sahibinin şeref ve itibarını zedelemeyecek şekilde kullanması gerekmektedir³⁸⁴. Burada işbu çalışmayı ilgilendiren ve özellik arz eden durum söz konusu hakkın, FSEK m. 18’de düzenlenen eser sahibinin çalışan, işçi ya da memur olduğu durumlarda akıbetinin ne olacağıdır. İlgili maddede özel düzenleme ya da işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça hakların eser sahibini çalıştıran ya da tayin edenlerce kullanılacağı düzenlenmektedir. Söz konusu hüküm mali hakları odağına alsa da, mali haklarla sıkı bağı olan bir manevi hak olarak umuma arz hakkının FSEK m. 18 kapsamında eser sahibini çalıştıran ya da tayin edenlerce kullanılacağı kabul olunmaktadır³⁸⁵. Şu halde, FSEK m. 18 kapsamında yapay zeka sistemlerinin işverenleri olarak yazılımcıların da bu bağlamda değerlendirilmeleri gerekmektedir.

FSEK m. 15’te düzenlenen adın belirtilmesi hakkı, eser sahibine eseri kendi yahut müstear adıyla ya da isimsiz olarak kamuya arz etme veya yayımlama hakkını içermektedir. Bu hak, eser sahipliği ile ilgili karineler ve eser üzerindeki tasarruf yetkisinin ispatı bakımından önem taşımaktadır³⁸⁶. Burada dikkat edilmesi gereken husus, eser sahibinin kendisi tarafından meydana getirilmeyen bir eser üzerinde adının yer alması halidir. Şu halde, eser sahibi FSEK hükümlerine değil ancak TBK ve MK’da düzenlenen kişiliğin korunması ile ilgili hükümlere gidilebilir³⁸⁷. Bu hal, adın yanlış yazılması ihtimalini de kapsar³⁸⁸. Eser sahibinin ihtilaflı olduğu durumlarda eserin esas sahibi hakkın tespitini içeren tespit davası açma hakkına sahiptir³⁸⁹. Burada yapay zeka sistemleri açısından özellik arz eden durum şüphesiz

³⁸² Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 165.

³⁸³ Erel, Fikir Sanat, s. 137.

³⁸⁴ Öztan, Fikir Sanat, s. 299 – 300.

³⁸⁵ Bkz. Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 167.

³⁸⁶ Erel, Fikir Sanat, s. 141.

³⁸⁷ Öztan, Fikir Sanat, s. 306.; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 169.

³⁸⁸ Tosun, Manevi Haklar, s. 142.

³⁸⁹ FSEK m. 15.

eser sahipliğinin imkanı dahilinde tartışılan FSEK m. 18 düzenlemesidir. Buna göre, adın belirtilmesi hakkı istihdam edilen eser sahibine aittir. Ancak aynı madde hükmünde yer alan, aksine özel sözleşme yoksa ibaresiyle söz konusu hakkın kullanımı yapay zeka sistemlerinin elektronik kişiliği altında yazılımcıya devredilebilir. Ancak bu arada devredilen manevi hak kullanımının, mali hakkı kullanma ölçütüyle sınırlandırılması hakkın doğasıyla uyumlu olacaktır. Bu durumda yazılımcı, hakkın kullanımını devralan tarafların sorumluluğunu doğuran koşullara tabidir.

Bern Sözleşmesi'nin minimum standart haklarından biri olarak eserin bütünlüğünü koruma hakkı ya da FSEK m. 16'daki haliyle eserde değişiklik yapılmasını menetmek hakkı, eser sahibinin izni dışında eserde ekleme ve başka değiştirmelerin yapılamayacağını düzenlemektedir. Eserde değişiklik yapılmasından, eser sahibinin verdiği izin dışında, eserin hususiyetini diğer bir deyişle '*eseri o eser yapan*'³⁹⁰ özellikleri bozan her türlü değişikliği anlamak gerekmektedir ki bu manevi tazminat talebinin haklılığına da yetmektedir³⁹¹. İngiliz hukukunda da görüldüğü üzere, hususiyeti ve bütünlüğü bozan değişiklikler için objektiflik kriteri esas alınmalıdır. Şu halde yapılan değişikliklerin objektif bir şekilde eser sahibinin şeref ve itibarını zedelemesi gerekmektedir. Erel'e göre, eseri kullanma şekli, teşhir yeri, biçimi, satışa çıkarma tarzı yoluyla eser sahibinin şeref ve itibarı zedelenabilir³⁹².

Burada hükümde belirtilen iznin, zorunlu olan değişiklikler bakımından arandığının altını çizmek gerekmektedir. Ayrıca, bu değişikliklerin niteliğinin ve kapsamının baştan belli olması gerekmekte olup hak, mali hakkın devri ya da lisanslama kapsamında kullanılıyorsa izin yazılı şekle tabidir³⁹³. Mukayeseli hukukta da vurgulandığı üzere eserin bütünlüğünü koruma hakkı, birkaç özellikli hal dışında kural olarak mülkiyet hakkını sınırlamaktadır³⁹⁴.

³⁹⁰ Bkz. Öztan, Fikir Sanat, s. 323.

³⁹¹ Erel, Fikir Sanat, s. 146.

³⁹² Erel, Fikir Sanat, s. 156.

³⁹³ Erel, Fikir Sanat, s. 146.

³⁹⁴ Bkz. FSEK m. 17.

Söz konusu manevi hak, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğinden doğan hakların tartışılmasında son derece önemli bir yerde durmaktadır. Diğer manevi haklardan farklı olarak, burada hakkın ihlali bakımından kanun tarafından bir kıstas getirilmektedir. İşbu kıstas, yapılan değişikliklerin eserin hususiyetini bozmaya yetkin nitelikte olması ve daha önemlisi bu değişikliklerle eser sahibinin şeref ve itibarına zarar verilmesidir. Yapay zeka sistemlerinin eser sahibi sayıldığı senaryolarda, böylesi bir şeref ve itibar zararı nasıl vuku bulacaktır? Nitekim, şeref ve itibar kavramları / zararı tamamen insanın sosyolojik örgütlenmesinin sonucu olarak insana özgü bir kavram / duygu durumudur. Yanı sıra, yapay zeka sistemlerinin eser sahibi olarak değişikliklere izin vermesi prosedüründe bu değişikliklerin eser sahibine zarar verme potansiyelinin kerterizi ne olacaktır? Burada, diğer manevi hakların aksine, bu hakkın ihlalinin tespiti mümkün olmayacaktır. Şu halde, bu sistemlerin eser sahibi sayıldığı durumlar bakımından söz konusu sistemlere ya da bu sistemlerin dahil olduğu eser sahipliği senaryolarına özgü bir kriter getirilmelidir. Kanımızca eser sahibinin şeref ve itibarını karşılayacak bu kriter, bu hakkın ekonomik kaygılarla bağını ön plana çıkararak belirlenebilir. O halde, değişikliklerin yapay zeka sistemlerinin piyasa değerini düşürme potansiyeli taşıması ve ticaret mevkiindeki itibarına zarar verilmesi bu hak kapsamında özgün bir kriter olarak düzenlenebilir.

Son olarak FSEK m. 17, eser sahibinin zilyede ve malike karşı hakları başlığında, eserin aslına ulaşma hakkının esaslarını düzenlemektedir. Hükümde, söz konusu hakkın kullanımına dair ilk sınırlama, bu hak kapsamına giren eserlerin belirtilmesinde kendisini gösterir. Yani, eser sahibi FSEK'te tanımlanan her eser türü için bu hakkı öne süremeyecektir. Diğer sınırlama ise, eser sahibine kullanım koşullarına uyma yükümlülüğüyle birlikte getirilmektedir. Unutulmamalıdır ki, eser sahibinin bu hak kapsamında eseri kullanma amacı ticari olamaz³⁹⁵.

Manevi hakların ihlali halinde, FSEK m. 66'da düzenlenen tecavüzün ref'i, manevi hakların ihlalinin yahut tecavüzün tekrarının ihtimali bulunan durumlarda

³⁹⁵ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 175.

eser sahibi FSEK m. 68’de düzenlenen tecavüzün men’i dava yollarını kullanabilir. Bununla birlikte eser sahibinin, maddi ve manevi tazminat hakkı saklıdır.

Özetlemek gerekirse, yapay zeka sistemlerinin eser sahibi sayıldığı durumlarda FSEK m. 18 üzerinden manevi haklarının kullanımının sistemin yazılımcısına devredildiğinin kabulü makul görünmektedir. Bununla birlikte, eser sahibinin ölümü halinde hakların kullanımı FSEK m. 19’da özel olarak düzenlenmektedir. Burada, yapay zeka sistemleri açısından tartışılması gereken ilk sorun, ölüm halidir. Zira, yapay zeka sistemlerinin ölüm hali son derece muğlaktır. Yapay zeka ne zaman, hangi koşulda ölü kabul edilecektir? Örneğin, sistemin bataryasının bitmesi ölü kabul edilmesi için yeterli midir? Tartışılması gereken diğer husus ise, ilgili hükümde yer alan mirasçılar, vasiyet tenfiz memuru gibi aktörlerin yapay zeka sistemlerinin ilişki ağında yer edinemeyeceği gerçeğidir.

Şu halde, aynı maddenin devam kısmında yer alan söz konusu şahısların haklarını kullanmamaları durumunda mali hak iktisap eden tarafların meşru menfaatini ispat etmesi şartıyla bu hakları kullanabilecekleri düzenlemesi aktif hale getirilmelidir. Kanımızca bu durum, tıpkı eserin bütünlüğünü koruma hakkında öngörülen kriter gibi bu sistemlerin dahil olduğu hukuki ilişkilere özgü revize edilmelidir. Böylece, sistemlerin yazılımcıları mali hak iktisap eden taraf olarak söz konusu dava hakkını kendi adlarına kullanabilmeye³⁹⁶ muktedir olmalıdır. Yazılımcıların meşru menfaatlerinin bulunduğu ise şüphesizdir.

Bu sistemlerin eser sahibi sayıldığı durumlarda meydana getirdikleri eserler özelinde korumanın süresi bakımından FSEK m. 27 / 4 kapsamında tüzel kişiler hakkında düzenlenen hüküm kıyas yoluyla uygulama alanı bulmalıdır. Şu halde, yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen eserlerde koruma süresi, eserin aleniyet tarihinden itibaren 70 yıl ile sınırlı olmalıdır.

Manevi hakların kullanım devrini içeren sözleşmelerin tarafları kural olarak tam ehliyetli olmakla birlikte, sınırlı ehliyetsizler yasal temsilcinin onayıyla sözleşmeye dahil olabilmektedir³⁹⁷. Buradan hareketle yapay zeka sistemleri için

³⁹⁶ Tekinalp, FSEK m. 19 kapsamında davanın mirasçılara ikame edildiğini, hakkın kullanımıyla aynı nitelikte olmadığını vurgulamaktadır. Bkz. Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 176.

³⁹⁷ Tosun, Manevi Haklar, s. 215.

sistemin üreticisi ve / veya sahibi şirketin, yazılımcı ile akıllı sistem arasında akdedilecek kullanım devri içeren sözleşmelerde onayının aranması şeklinde bir kontrol mekanizması işletilebilir.

Bitirirken, hem Anglo – Sakson hukuk sistemi hem de Kıt’a Avrupası hukuk sisteminde yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği için önerilen ve istihdam ilişkisi kurma yoluyla eser sahibi olmanın önünü açan elektronik kişilik modelinde eser sahibi sayılmasının sonuçlarından manevi hak sahipliğini elde etme ve bu hakları kullanma bakımından manevi hakların oldukça dar yorumlanması gerektiği, asıl hedefin mali hakların kullanımı bakımından elverişliliğe odaklanmak olduğu vurgulanmalıdır.

2.2.2. Mali Haklar Bakımından

Mali haklar, manevi haklardan farklı olarak eser sahibine doğrudan ekonomik haklar sağlamaktadır. Manevi haklarda değinildiği üzere, mali haklarda da eser sahibinin ekonomik hakları eser özelinde söz konusu olmaktadır. Ancak manevi haklardan farklı olarak mali hakların doğabilmesi, eserin alenileşmesine bağlıdır.

2.2.2.1. Uluslararası Sözleşmeler ve Avrupa Birliği Hukukunda

Bern Sözleşmesi m. 14, eser sahibinin mali haklarını genel anlamıyla sıralamaktadır. Buna göre; işleme, çoğaltma, işlenen ve çoğaltılan eserlerin dağıtımını, işlenen ve çoğaltılan eserlerin topluma iletimi ve temsili yetkisi inhisari olarak eser sahibine aittir. Buna göre m. 12’de düzenlenen eser sahibinin işleme hakkı, edebiyat ve sanat eseri sahiplerinin işleme, düzenleme ve diğer değişikliklere izin verme hususunda hak sahibi olduklarını belirtmektedir.

Çoğaltma hakkı ise, m. 9’da düzenlenmiş olup, eser sahibinin hangi biçim ve yöntemle olursa olsun eserlerinin çoğaltılmasına izin verme konusunda yetki sahibi olduğunu içermektedir. AB hukukunda ise çoğaltma hakkı 2001/29/EC sayılı Yönerge’nin 2. maddesinde düzenlenmektedir. İlgili madde, üye devletlerin eser sahibine dolaylı ya da doğrudan, geçici ya da kalıcı, hangi şekilde olursa olsun eserinin çoğaltılmasına izin verme ya da yasaklama hakkını içermektedir.

Genellikle uluslararası düzlemde diğer haklara oranla az yer verilen yayma hakkı, Bern Sözleşmesi'nde özel olarak düzenlenmemektedir. Bunun için ilgili sözleşmesinin 14. maddesinde yer alan, *'işlenen ve çoğaltılan eserlerin dağıtımı'* fikir verici niteliktedir. TRIPS'te de tıpkı Bern Sözleşmesi'nde olduğu gibi yayma hakkına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, m.11'de yer alan, üye ülkelerin eser sahipleri ya da mirasçılarına bilgisayar programları ve sinema eserlerinin asıllarını ve kopyalarının kiralınmasına izin ya da yasaklama hakkını içeren hükmü dikkat çekmektedir³⁹⁸. WCT m. 6 ise, yayma hakkını diğer sözleşmelerin aksine özel olarak düzenlemektedir. m. 6, edebiyat ve güzel sanat eseri sahiplerinin eserlerinin asıllarını ya da kopyalarını satım ya da başka bir mülkiyeti devir yoluyla kamuya sunulması hakkını haiz olduğunu ifade etmektedir. Burada madde içeriğinden, WCT'nin kiralama ya da ödünç verme işlemlerini yayma hakkı kapsamında hükme dahil etmediği anlaşılmaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun 2001/29/EC sayılı Yönergesi m. 4, yayma hakkını üye devletlerin eser sahiplerine eserlerinin asıllarını ya da çoğaltılmış kopyalarını satım ya da başka bir şekilde kamuya herhangi bir şekilde dağıtımına izin verilmesi ya da yasaklanması şeklinde tarif etmektedir. TRIPS ve Avrupa Parlamentosu'nun adı geçen yönergesinin bu anlamda oldukça benzer düzenlemeler ihtiva ettiği görülmektedir.

Temsil hakkı ise, Bern Sözleşmesi m. 11 kapsamında herhangi bir şekilde gerçekleştirilen temsilin kamuya iletimi şeklinde okunabilecek düzenlemede karşılığını bulmaktadır.

Nihayet, işaret / ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı, m.11bis / 1'de düzenlemektedir. Buna göre, edebiyat ve güzel sanat eseri sahibi, eserlerinin radyo veya televizyon yayını ya da işaret, ses ya da görüntü nakline yarayan diğer kablosuz iletişim araçları vasıtasıyla kamuya iletilmesi hakkını haizdir. WCT ise, m. 8'de kamuya iletim başlığı altında söz konusu hakkı düzenlemektedir. Ancak, ilgili hüküm, bu hakkın kullanılması bakımından Bern Sözleşmesi'nin ilgili maddede sayılan düzenlemelerine hâlel getirmeme kaydı

³⁹⁸ Bu düzenleme, WCT m. 7 / 1 ile uyumluluk arz etmektedir. Bkz. Goldstein / Hugenholtz, International Copyright, s. 308.

düşmektedir. Hükümde, eser sahibinin kendi seçtiği yer ve zamanda kamuya iletimin yapılması ibaresi de özellik taşımaktadır. Son olarak, Avrupa Parlamentosu 2001/29/EC sayılı Yönerge m. 3, eserin kamuya iletimi başlığı altında ilgili hakkı düzenlemektedir³⁹⁹. Maddenin ilk fıkrasına bakıldığında söz konusu düzenlemenin WCT ile hemen hemen aynı olduğu görülmektedir.

Mali haklar incelenirken birtakım hakların bazı uluslararası sözleşmelerin kapsamına alınmadığı görülmektedir. Burada ayrıca TRIPS'in mali haklar konusunda farklı bir özellik ihtiva ettiğini belirtmek gerekmektedir. Neticede TRIPS m. 9, Bern Sözleşmesi kapsamında getirilen eser sahibine manevi hak tanıma yükümlülüğünü üye devletler açısından zorunlu tutmazken, mali haklar bakımından üye devletleri yükümlülüklerle bağlamaktadır⁴⁰⁰. Bu durum, WCT m. 1 / 4'te düzenlendiği üzere bu sözleşme özelinde de uygulama alanı bulmaktadır. İşte bu husus, ilgili sözleşmelerde özel olarak düzenlenmeyen mali hakların Bern Sözleşmesi'nde yer aldığı şekliyle uygulanacağını vurgulamak açısından önemlidir.

Son olarak, uluslararası sözleşmeler ve AB hukukunda yer alan eser sahibinin mali hakları düzenlemelerinin, yapay zeka sistemlerinin eser sahibi olmasının doğuracağı sonuçlar bakımından bu sistemler tarafından üretilen eserlerin ancak düzenlemelerde yer alan eser türlerine dahil olup olmaması özelinde değerlendirilmesi bağlamında sınırlı bir yol gösterici niteliği olduğu düşünülmektedir.

2.2.2.2. Amerikan ve İngiliz Hukukunda

Amerikan hukuk sisteminde eser sahibinin mali hakları USC m. 106'da düzenlenmektedir. Bu haklar genel anlamıyla; çoğaltma hakkı, işleme hakkı, yayma hakkı⁴⁰¹, temsil hakkı⁴⁰² olarak sınıflandırılabilir.

³⁹⁹ Söz konusu mali hak için ayrıca bkz. 93/83/EEC sayılı Yönerge m. 2 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31993L0083&from=EN> (E.T.: 16.11.2020).

⁴⁰⁰ Arathi Ashok, Economic Right of Authors under Copyright Law: Some Emerging Judicial Trends, Journal of Intellectual Property Rights, V: 15, I: 1, 2010, s. 46. https://www.researchgate.net/publication/228417512_Economic_Rights_of_Authors_under_Copyright_Law_Some_Emerging_Judicial_Trends (E.T.: 16.11.2020).

⁴⁰¹ 'the right of distribute copies' (ing.)

⁴⁰² 'to perform copyrighted work publicly' (ing.)

USC m. 106 / 1 kapsamında düzenlenen çoğaltma hakkı, Amerikan telif hukuku sisteminin varlık sebebi olması bakımından ayrıcalıklı bir yerde durmaktadır⁴⁰³. Buna göre, eseri çoğaltma hakkı inhisari olarak eser sahibine aittir ve yapılacak diğer çoğaltmalar bakımından eser sahibinin izninin alınması gerekmektedir. Ayrıca, New York Temyiz Mahkemesi tarafından verilen bir kararda, çoğaltma hakkının eser sahibine eserin kopyalarını çoğaltma ve başkaları tarafından çoğaltılacak kopya sayısını kontrol etme yetkisi verildiği belirtilmektedir⁴⁰⁴. Amerikan hukuku bakımından geçici veya tesadüfi olan çoğaltma eylemleri de AB hukukunun aksine çoğaltma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir⁴⁰⁵. Ek olarak, çoğaltma hakkını ihlal, düzenlemeden anlaşılacağı üzere geniş yorumlanmakta olup ihlalde kusur aranmamaktadır⁴⁰⁶.

İşleme eser sahibi, var olan eserden türeyen işleme eser özelinde hak sahibi olmaktadır. Dolayısıyla işleme eser üzerindeki telif hakkı, meydana geldiği önceki eserdeki mevcut telif haklarından bağımsızdır⁴⁰⁷. Söz konusu işleme hakkı, USC m. 106 / 2’de düzenlenmektedir. İşleme hakkı, bir resmin poster haline getirilmesi gibi materyalinin değişmesi şeklinde olabileceği gibi, ifade ediliş biçiminin şeklinin değişmesini yahut bir dilden başka bir dile çevirileri kapsadığından bir bakıma çoğaltma hakkıyla da örtüşmektedir⁴⁰⁸. Bununla birlikte, ‘*Terry Gilliam v. American Broadcasting Companies*’⁴⁰⁹ davasında görüldüğü üzere, Amerikan hukukunda işleme hakkı ihlali ile eser sahibinin manevi haklarından olan eserin bütünlüğünü koruma hakkı ihlalinin birbirini kapsayan alanlarının fazla olduğu anlaşılmaktadır⁴¹⁰. Son olarak, Amerikan hukukunda işleme hakkı son derece

⁴⁰³ Zvi S. Rosen, Common – Law Copyright, University of Cincinnati Law Review, V: 85, No.: 4, 2018, s. 1124.

⁴⁰⁴ Bkz. Palmer v. De Witt, 47 N.Y 532 (N. Y. 1872), p. 536.

⁴⁰⁵ Bkz. Cartoon Network v. CSC Holdings, Inc., No. 07 – 1480 (2d Circuit 2008). https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca2/07-1480/07-1480-cv_opn-2011-03-27.html (E.T.: 16.11.2020).

⁴⁰⁶ Ginsburg, Copyright Law, s. 15.

⁴⁰⁷ USC m. 103 / b.

⁴⁰⁸ Ginsburg, Copyright Law, s. 17.

⁴⁰⁹ Terry Gilliam v. American Broadcasting Companies 538 F. 2d 14 (2d Circuit 1976).

⁴¹⁰ Ginsburg, Copyright Law, s. 17.

kapsamlı olsa da, önceki eserin fikri ifade etme biçiminin işleme eserde olması kriteri ile sınırlandırılmıştır⁴¹¹.

USC m. 106 / 3'te ifade edildiği haliyle, eserin kopyalarını, satım ya da herhangi başka bir mülkiyeti devir işlemiyle ya da kiralama veya ödünç verme yoluyla kamuya yayma hakkı eser sahibine aittir. Bu hak, diğer hukuk sistemlerinden farklı olarak Amerikan hukukunda dijital materyallerin sanal mecrada kamuya yayılması hakkını da kapsamaktadır⁴¹². Ayrıca, USC m. 109 / a'da da belirtildiği üzere, yayma hakkı sadece eserin ilk kopyasının satışına izin verilmesi ya da yasaklanması olarak anlaşılmalıdır.

Temsil, USC m. 101'de, doğrudan veya herhangi bir araç ya da süreç aracılığıyla bir eseri okunmak, göstermek, oynamak, hareket ettirmek veya dans etmek şeklinde düzenlenmektedir. Temsil hakkı, USC m. 106 / 4'te edebi, müzik ve dramatik eserler ile sinema eserlerini kamusal alanda temsil hakkının inhisari olarak eser sahibine ait olduğu belirtilmektedir. Ayrıca burada temsil hakkı, kablolu veya kablosuz araçlar vasıtasıyla umuma iletim hakkını da kapsayacak şekilde geniş düzenlenmektedir⁴¹³. Amerikan hukukunda bu hakkın kullanımı, kablolu ya da kablosuz yayınlar aracılığıyla eseri kamuya ulaştırma ve kişilerin bireysel tercihleri doğrultusunda seçtikleri bir mecrada esere ulaşma şeklinde olmak üzere iki yönlü tanımlanmaktadır⁴¹⁴.

Söz konusu haklar, eser sahibinin yaşamı boyunca ve ölümünden sonra 70 yıl olmak üzere kullanılabilir⁴¹⁵. Şu halde yapay zeka sistemlerinin faaliyette bulundukları süre zarfında mali hakları iktisap etme senaryoları bakımından bir değerlendirme yapmak gerekirse, öncelikle Amerikan hukukunda yapay zeka sistemleri için önerilen eser sahipliği modeli “*work made for hire*”, görsel nitelikte eserleri kapsamadığı için yapay zeka sistemleri tarafından üretilen görsel nitelikte eserlerde mali hak sahipliği, manevi haklarda olduğu gibi söz konusu olmayacaktır.

⁴¹¹ Ginsburg, Copyright Law, s. 17.

⁴¹² Ginsburg, Copyright Law, s. 20.

⁴¹³ USC m. 106/4 – 5 – 6.; Ayrıca USC m. 101, ‘to perform or display a work’ tanım düzenlenmesine bakılabilir.

⁴¹⁴ Ginsburg, Copyright Law, s. 19.

⁴¹⁵ USC m. 302 / a.

Ancak, “*work made for hire*” kapsamında üretilen söz konusu eserler, görsel nitelikte bir eser değil de örneğin, edebi eser olduğu takdirde bu eserler üzerindeki mali haklar, yapay zeka sistemlerinin elektronik kişilik modeli özelinde doğacak ve istihdam ilişkisi gereği işveren olarak yazılımcı söz konusu hakların ilk telif hakkı sahibi olacaktır.

Yapay zeka sistemlerinin bir an için hiçbir eser sahipliği modeline ihtiyaç duymadan eser sahibi kabul edildiği durumlarda ise, ABD hukukunda mali haklar devredilebilir olduğundan yapay zeka sistemleri eser üzerindeki mali haklarını yazılımcıya devredebilir. Kanımızca, burada akıllı sistemlerin elektronik kişilik modelinin bileşenleri olan üreticinin ve / veya yapay zekaya sahip şirketin de söz konusu mali hakları devir işleminde onay vermesi gerekmektedir. Bu rıza işlemi, yazılımcı ve üreticinin aynı olduğu durumlarda tek bir işlemle gerçekleşebilir.

İngiliz hukukuna bakıldığında, CDPA m. 16, eser sahibinin mali haklarını tahdidi şekilde sıralamakta ve sadece eser sahibinin ya da yetkili kıldığı kişilerin bu haklar üzerinde tasarruf yetkisi olduğunu vurgulamaktadır⁴¹⁶. Buna göre eser sahibinin mali hakları; çoğaltma hakkı, yayma hakkı, temsil hakkı, umuma iletim hakkı ve işleme hakkından müteşekkildir.

CDPA m. 16 / a kapsamında eser sahibine tanınan çoğaltma hakkı, m. 17’de düzenlenmektedir. Çoğaltma eyleminin gerçekleşmesi için, eserin herhangi bir şekilde kopyalanması yeterlidir. Buradan anlaşılabacağı üzere, İngiliz hukuk sistemi çoğaltma bakımından bir şekil ya da materyal sınırlaması getirmemektedir. Ayrıca maddenin devam eden kısmında, eserin elektronik yolla kopyalanmasının da çoğaltma kapsamında değerlendirileceğini düzenleyerek söz konusu anlayışı genişletmektedir. CDPA m. 16 / 3, eser sahibinin çoğaltma hakkının ihlali kapsamında gerçekleştirilecek eylemlerde ayrı bir ölçüt geliştirmesi bakımından önem arz etmektedir. Hükme göre çoğaltma eylemi, eserin tamamına ya da esaslı kısmına ilişkin olmalıdır⁴¹⁷. Bu bağlamda bir filmin tek bir karesinin dahi fotoğraflanarak sabitlenmesi de çoğaltma eylemi olarak değerlendirilir⁴¹⁸. Bu

⁴¹⁶ Torremans, IPL, s. 269.

⁴¹⁷ Bainbridge, IP, s. 161.

⁴¹⁸ Torremans, IPL, s. 278.

kısımda, CDPA m. 17 / 6'ya da değinmek gerekir. Nitekim hüküm, bir eserin çoğaltılmasının aynı zamanda bu eserle ilgili tesadüfi ya da geçici olan kopyaları da içereceğini belirtmektedir⁴¹⁹.

Yayma hakkı, CDPA m. 16 / b uyarınca eser sahibine tanınmaktadır. Yayma hakkı her türden eseri kapsamakta olup eserin ilk kez dolaşıma sokulmasıyla başlar. Böylece, bu eylemin gerçekleşmiş sayılması için eserlerin daha önce ulaşılabilir olmaması gerekmektedir. İşbu tedavüle koyma eyleminin sadece fiziksel dağıtımlar yoluyla yapılması şart değildir. Örneğin eserin, belli bir teslimat ya da ödeme yöntemi oluşturarak kamunun ulaşabileceği her şekilde sunulması da yayma olarak nitelenebilir⁴²⁰. Burada önemli olan, CDPA'nın yayma hakkı ile kiralama ve ödünç verme haklarının ve ihlallerinin ayrı maddeler halinde düzenlenmesidir⁴²¹. Şu halde, edebi, dramatik, müzik ve filmler ile ses kayıtlarının eser sahibinin izni olmaksızın kiralınması ya da ödünç verilmesi ihlal kapsamında değerlendirilecek ve eser sahibine bu ihlal sonucunda ek bir ücret ödenecektir. Eser sahibine tanınan bu hak, kaynağını 92/100/EC sayılı Yönerge'den almaktadır⁴²².

CDPA m. 16 / c uyarınca eser sahibine tanınan temsil hakkının temelleri 1833 yılında atılmış ancak modern gelişmeler sonucunda hak; eserin oynanmasını, gösterilmesini, sunulmasını kapsayacak şekilde genişlemiştir⁴²³. Bu hakkın içeriği ve ihlaline ilişkin düzenlemeler CDPA m. 19'da düzenlenmektedir. Hükme bakıldığında sadece edebi, dramatik ve müzik eserlerinin kamuya açık şekilde temsilinden bahsedilebilir. İlgili maddede bahsi geçen 'kamu' kavramı ayrıca tartışılmayı hak etmektedir. Doktrinde, kamuya dair en az on kişiden müteşekkil insan topluluğu tanımı yapılarak bir sayı sınırı getirilmekte ancak yine de dikkate alınması gerekenin kişinin niyeti olduğu belirtilmektedir⁴²⁴. Zira, on kişiyi aşan

⁴¹⁹ Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 482.

⁴²⁰ Torremans, IPL, s. 279.

⁴²¹ Kiralama ve ödünç verme hakları için bkz. CDPA m. 16 / ba ve CDPA m. 18A.; Doktrinde bunun yayma hakkının ilk satışla tükenmesine dair genel kuralı eser sahibi lehine dengelemek adına getirildiğine dair görüş için bkz. Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 484.

⁴²² Bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0100&from=EN> (E.T.: 18.11.2020).; Ayrıca bkz. Torremans, IPL, s. 280.

⁴²³ Cornish / Llewelyn / Aplin, IP, s. 486.

⁴²⁴ Bkz. Torremans, IPL, s. 281.

temsillerde niyet özel gösterimden ibaretse, bu durumda temsilin vuku bulunduğundan bahsedilemeyecektir. Ancak bir fabrikada çalışanlara çalışmaları esnasında müzik dinletildiğinde bu, söz konusu eserin temsiline girecektir. Burada önemli olan, bu durumun fabrikada çalışanların bunun karşılığında herhangi bir ücret ödeyip ödemediklerinden bağımsız olmasıdır⁴²⁵.

CDPA m. 16 / d ile eser sahibine tanınan umuma iletim hakkının detayları, m. 20 kapsamında düzenlenmektedir. CDPA'nın burada, eser türleri bakımından herhangi bir sınırlamaya gitmediği anlaşılmaktadır. Yani sıra, eserin televizyonda yayınlanması ve kişilerin seçtikleri yer ve zamanda elektronik yolla kamuya ulaştırılması da umuma iletim kapsamına girdiğini belirtmektedir⁴²⁶. Umuma iletim hakkında otellerde yayın yapılması örneğine değinmek gerekir. Nitekim, ABAD bir kararında⁴²⁷, oteli bir kamusal alan olarak kişisel mahallerden ayırmakta ve buradan hareketle söz konusu eylemi umuma iletim kapsamında değerlendirmektedir.

Umuma iletim hakkını temsil hakkından ayıran ve böylece söz konusu hakka karakterini veren özellik, temsilin gerçekleştiği anda insanların bizzat bulunması gerekirken, iletimin gerçekleştiği anda iletme direkt maruz kalan insanların olması gerekmemesidir⁴²⁸. Önemli olan kablolu veya kablosuz araçlarla kamunun ulaşabileceği mecralara bu iletimi sağlamaktır.

Nihayet, eser sahibi, CDPA m. 16 / e uyarınca eseri işleme hakkının sahibidir. İngiliz hukuk sistemi, işleme hakkını edebi, dramatik ve müzik eserleri ile sınırlandırmaktadır⁴²⁹. Bu bağlamda bir öyküyü tiyatro oyununa dönüştürmek gibi türler arası uyarlamalar ya da bir dilden başka bir dile çeviriler işleme kapsamında sayılmaktadır.

İşbu çalışma kapsamında yapay zeka sistemlerinin eser sahibi sayıldığı durumlar bakımından CDPA m. 11 / 2 kapsamında istihdam ilişkisi üzerinden değerlendirme yapmak gerekir. Şu halde, Amerikan hukuku bakımından önerilen

⁴²⁵ Bainbridge, IP, 178.

⁴²⁶ CDPA m. 20 / 2.

⁴²⁷ Bkz. SGAE v. Rafael Hoteles SA (Dosya No.: C – 306/05) ECLI:EU:C:2006:764.

⁴²⁸ Bkz. 2001/29/EC sayılı Yönerge m. 23. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EN:HTML> (E.T.: 18.11.2020).

⁴²⁹ CDPA m. 21.

model İngiliz hukuk sistemi çerçevesinde de uygulanabilir. İngiliz hukuk sistemi bakımından önceki bölümlerde değinildiği üzere, işveren eser sahibi olarak telif hakkının ilk sahibi olacağından yapay zeka sistemleri ile yazılımcı arasında bilinen anlamda bir devir ya da lisans sözleşmesi gerçekleşmeyecektir. Ancak bu sistemlerin hiçbir özel düzenlemeye ihtiyaç duymadığı hipotetik düzlemde ise eser sahibi sayıldığı durumlarda Amerikan hukukunda tartışılan yöntem olan hakların yazılımcıya devri uygulama alanı bulmalıdır.

2.2.2.3. Fransız Hukukunda

Fransız hukuku, eser sahibinin eserden dolayı elde ettiği maddi çıkarlarını korumayı gözetmek adına süreyle sınırlı olmak üzere eser sahibine belli birtakım haklar vermektedir⁴³⁰. Fransız hukukunda mali haklar CPI L. 122 – 1’den itibaren başlamaktadır. Buna göre, eserin temsili ve çoğaltılması, yazarın eserden yararlanma hakkı kapsamına girmektedir. Şu halde, Fransız hukukunda eser sahibinin ana mali hakları, temsil ve çoğaltma hakkı olarak düşünülebilir.

Temsil hakkı, CPI L. 122 – 2 kapsamında düzenlenmektedir. Buna göre, eserin kamuya iletimi temsil olarak yorumlanmakta ve temsilin, kamu önünde yapılan okumalar, lirik performanslar, kamuya açık alanda yapılan okumalar yoluyla gerçekleştirilebileceği örnekseme yoluyla sayılmaktadır. Örnekseme yoluyla yapılan sayımda, *‘telekomünikasyon araçlarıyla eserin kamusal alana iletimi ya da gösterilmesi’* ibaresinin de bu kapsama alınması dikkat çekmektedir. Yanı sıra, maddenin devam kısmında umuma iletim hakkına da değinilmekte ve bir eserin telekomünikasyon araçları vasıtasıyla yayınlanması temsil hakkı kapsamında değerlendirmektedir. Aynı zamanda, eserin uydu vasıtasıyla kamuya iletimi de yine temsil hakkı başlığı altında düzenlenmektedir. Böylece Fransız hukukunda temsil hakkı, umuma iletim hakkını da kapsayacak şekilde geniş yorumlanmaktadır.

CPI L. 122 – 3’te, çoğaltma hakkı tanımlanarak, çoğaltma eylemi örnek kabilinden sayılmaktadır. Buna göre çoğaltma, bir eserin dolaylı olarak kamuya iletimine izin veren herhangi bir işlemle fiziksel olarak sabitlenmesi şeklinde yorumlanabilir. Buradan hareketle, Fransız hukukunda çoğaltmaların örnekseme

⁴³⁰ Piotraut, Authors’ Rights, s. 581.

yoluyla sayılması, eser sahibinin çoğaltma hakkının ihlalinde eylemin önemli olmadığı, esas olanın eser sahibinin ya da diğer hak sahiplerinin izni olmaksızın kısmi ya da bütüne ilişkin çoğaltmalar yapılması olduğu şeklinde okunabilir⁴³¹.

Birçok Kıt'a Avrupası ülkesinin aksine işleme hakkını özel olarak düzenlemeyen Fransız hukuku, CPI L. 122 – 4'te söz konusu hakkı, çoğaltma hakkının ihlali kapsamında değerlendirerek anmaktadır⁴³². Buradan hareketle, eser üzerinde herhangi bir teknik işlemle yapılan çevirmeler, dönüştürmeler, düzenlemeler, uyarlamalar veya çoğaltmalar; eser sahibi, mirasçıları ya da hakkın kullanımı devredilen kişilerin iznine tabidir. Fransız hukukunda, işleme hakkına yönelik CPI L. 132 – 24 üzerinde durulmayı hak eden bir düzenlemedir. Madde hükmünde görsel işitsel eserlerde, saklı tutulmadığı sürece eser sahibinin mali hak olarak işleme yetkisinin yapımcıya devredildiği karinesi düzenlenerek adeta Amerikan hukukuna özgü “*work made for hire*” uygulamasına benzer bir tavır geliştirilmektedir⁴³³. Şu halde yapay zeka sistemleri göz önüne alındığında, meydana getirilen bir sinema eserini işleme yetkisi saklı tutulmadığı sürece yapımcıya devredilmiş sayılacaktır.

Fransız hukukunda ayrı ve bağımsız olarak düzenlenmeyen diğer bir hak ise, yayma hakkıdır. Söz konusu hakkın işleme hakkında olduğu gibi çoğaltma hakkının bir alt kümesi şeklinde düzenlendiği söylenebilir⁴³⁴. Yayma hakkını, bu hak kapsamına giren uyumsuzlukların çözümüne kolaylık getirmesi sebebiyle Fransız içtihadı tarafından geliştirilen ‘*droit de destination*’ yetkisiyle karıştırmamak gerekir⁴³⁵. Zira, söz konusu kavram, eser sahibine ya da diğer hak sahiplerine eserin kopyalarının üçüncü kişilerce hangi amaçlar doğrultusunda kullanılacağını belirleme yetkisi anlamına gelmektedir.

Fransız hukukunda eser sahibine, Amerikan hukuku ve birtakım Kıt'a Avrupası ülke hukuk sistemlerinden farklı olarak ‘*droit de suite*’ ile eser sahibine

⁴³¹ Yalçın Tosun, Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları, İstanbul 2013, s. 362 – 363.

⁴³² Pascal Kamina / William R. Cornish / Francois Dessemontet / Paul Goldstein / Robin Jacob, Film Copyright in the European Union, Cambridge 2002, s. 223.

⁴³³ Tosun, Sinema Eserleri, s. 355.

⁴³⁴ Kamina / Cornish / Dessemontet / Goldstein / Jacob, Copyright, s. 245.

⁴³⁵ Tosun, Sinema Eserleri, s. 371.

görsel nitelikte eserlerin yeniden satışında adil bir pay alma hakkını düzenleyen mali bir hak getirilmektedir⁴³⁶.

Yukarıda değinilen CPI L. 132 – 24 görsel işitsel eserlerde mali hakların yazılımcıya devredildiği karinesini düzenlerken, CPI L. 113 – 9 ise, yazılımlarda işvereni ilk telif hakkı sahibi olarak belirtmektedir. Şu halde, yapay zeka sistemlerinin Fransız hukukunda istihdam ilişkisi yoluyla eser sahibi sayıldığı durumlarda yazılımlarla ilgili işveren ilk telif hakkı sahibi sayılacaktır. Görsel işitsel eserlerde yapımcıya devri ise, yine yapay zeka ve yazılımcı arasında herhangi bir hukuki işleme gerek kalmaksızın gerçekleşen devir şeklidir.

Özetle, Fransız hukukunda mali hakların tamamen ya da kısmen devri mümkün olduğundan, yapay zeka sistemlerinin eser sahibi sayıldığı durumlarda söz konusu mali hakların yazılımcıya, devre ilişkin şartları düzenleyen CPI L. 133 – 3 kapsamında aranan şartlar sağlanarak devredilmesi düşünülebilir. Bununla birlikte, istihdam ilişkisi yoluyla yapay zeka sistemlerinin eser sahibi olduğu durumlarda, yazılımlarda olduğu gibi işverenin ilk telif hakkı sahibi olarak düzenlendiği haller bakımından İngiltere hukukundakine benzer şekilde bir devir işlemi söz konusu olmayıp görsel işitsel eserlerde olduğu gibi yine kanunun çizdiği şartlar çerçevesinde işverene devredildiği kabul olunabilir.

2.2.2.4. Türk Hukukunda

Mali haklar, eser sahibinin meydana getirdiği eserinden ekonomik olarak faydalanma amacı taşımaktadır⁴³⁷. FSEK, manevi haklarla eser sahibinin kişiliğini koruma, diğer yandan mali haklarla da eser sahibinin ticari çıkarlarını gözetme kaygısındadır. Eser sahibinin mali haklardan yararlanabilmesi için FSEK, eserin alenileşmesi gerektiğini belirtmektedir⁴³⁸. Kanımızca da, FSEK'in yapısı gözetildiğinde bu şartın sadece mali haklar özelinde getirilmesi isabetlidir⁴³⁹. FSEK, mali hakları tahdidi olarak belirleme yoluna gitmektedir. Mali hakların sınırlı şekilde düzenlemesi, FSEK'in yeni gelişmelere kapalı kalmasına sebep

⁴³⁶ Piotraut, Authors' Rights, s. 584.

⁴³⁷ Beşiroğlu, Fikri Hukuk, s. 237.

⁴³⁸ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 180.

⁴³⁹ Erel, alenileşmeyi mali haklarla sınırlı tutmayarak bu şartın manevi haklar bakımından da geçerli olduğunu söylemektedir. Bkz. Erel, Fikir Sanat, s. 157.

olacağı öne sürülerek eleştirilmektedir. FSEK’te sayılan mali haklar birbirinden bağımsızdır. Bunun anlamı, her mali hakkın tasarruf işleminin sadece o hakka özgü olmasıdır. Ancak bir hakkın kullanımı diğer mali hakkın kullanımını da zorunlu kılıyorsa bu durumunda mali hakların devrinin birlikte gerçekleştiğinin kabulü gerekir⁴⁴⁰. Buradan yola çıkılarak anlaşılabileceği üzere, mali haklar, manevi hakların aksine devredilebilir, lisanslanabilir ya da mirasla intikal edebilir⁴⁴¹.

Mali haklar, FSEK bünyesinde 20 – 25. maddeler arasında düzenlenmektedir. Buna göre eser sahibinin mali hakları; işleme hakkı, çoğaltma hakkı, yayma hakkı, temsil hakkı, işaret, ses ve / veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkıdır. Sırasıyla bu haklardan bahsetmek gerekirse, FSEK m. 21’de düzenlenen işleme hakkı, eserden eseri işlemek yoluyla fayda sağlama hakkının eser sahibine ait olduğunu ifade etmektedir. Burada işleme eser⁴⁴², asıl esere bağlı olan ancak ekonomik açıdan asıl eserden müstakil değerlendirilmeye yetkin yeni eser üretimi olarak betimlenebilir⁴⁴³. İşleme eser bakımından dikkat edilmesi gereken husus, işleme eserin asıl eserden bağımsız olmayan ancak kendi hususiyetini barındıran içerik ihtiva etmesidir⁴⁴⁴. Nitekim, eser sahibinin işlemeye izin hakkı da işleme eserin iktisadi açıdan değer ifade ettiği andan itibaren başlamaktadır⁴⁴⁵. Bu hakkın kullanımı için gerekli, diğer bir ifadeyle işleme hakkıyla beraber geçmediği takdirde bu hakkın anlamını ve işlevini kaybetmesine neden olacak diğer mali hakların da işleme hakkıyla birlikte geçtiği kabul edilmelidir.

Eser sahibinin eserden yararlanmasının en yaygın ve eski yolu olarak nitelenen⁴⁴⁶ çoğaltma hakkı, FSEK m. 22’de düzenlenmektedir. Fikir ve sanat eserleri hukuku açısından oldukça değer atfedilen hak, bir eserin aslını veya

⁴⁴⁰ Erel, Fikir Sanat, s. 158.

⁴⁴¹ Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 91.

⁴⁴² İşleme eserler, FSEK m. 6’da örnek kabilinden sayılmaktadır.

⁴⁴³ Erel, Fikir Sanat, s. 159.

⁴⁴⁴ Tosun, Sinema Eserleri, s. 357.

⁴⁴⁵ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 183.

⁴⁴⁶ Tekinalp, ayrıca çoğaltma hakkının fikri ve sanat eserleri hukukunun çekirdeğini oluşturduğunu ifade etmektedir. Bkz. Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 184. Beşiroğlu ise, çoğaltma hakkının, haklar hiyerarşisinde ilk yeri işgal ettiğini ifade ederek bu hakkın öneminin altını çizmektedir. Bkz. Beşiroğlu, Fikri Hukuk, s. 243.

kopyalarını, herhangi bir şekil veya yöntemle, tamamen veya kısmen, doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli olarak çoğaltmayı kapsamakta olup eser sahibine aittir. Tanımdan çoğaltmanın geniş bir kavram olduğu anlaşılmakla birlikte çoğaltma, eserin az çok kalıcı ve maddi tespit yoluyla cisimleştirilerek eserden kopya üretilmesi olarak yorumlanabilir⁴⁴⁷. Buna karşın çoğaltmada; kopya sayısı, çoğaltmanın türü, tarzı, biçimi ve süresinin önemi bulunmamaktadır⁴⁴⁸.

FSEK m. 23, yayma hakkını tarif etmektedir. İlgili madde, bir eserin aslını ve çoğaltılmış kopyalarını, kiralamak, ödünç vermek ve satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtmak hakkının eser sahibine ait olduğunu düzenlerken, yayma hakkının ne şekilde, hangi yetkiler kapsamında gerçekleşeceğine dair de ipuçları vermektedir. FSEK, İngiliz hukukunun aksine yayma hakkını kiralamak ve ödünç vermek eylemleriyle birlikte anmakta, bunları aynı madde hükmü içerisinde düzenlemektedir. Maddede düzenlenen yetkilere bakıldığında, *'diğer yollarla dağıtma'* ibaresinden, hükümde yer alan *'satışa çıkarma'* eyleminin sadece satım sözleşmesine indirgenemeyeceği sonucu çıkarılabilir⁴⁴⁹. Bununla birlikte, doktrinde yayma hakkının, çoğaltma hakkının sonucu olduğu ifade edilmektedir⁴⁵⁰. Ayrıca, yayma hakkı da devredildiğinde beraberinde örneğin çoğaltma gibi birtakım hakların da devredildiğinin kabulünü mecbur kılan mali haklardandır. Burada, yayma hakkı ve kiralama ile ödünç verme ekseninde tükenme ilkesinin etkisinden de bahsetmek gerekir. Nitekim, eserin aslının satılması ile yayma hakkı tükenirken, kiralama ile kamuya ödünç verme durumları ilk satıştan etkilenmeyerek eser sahibinin inhisarı altında kalmaya devam edecektir⁴⁵¹. Burada ayrıca yayma için satış ya da kiralama veya ödünç verme işlemlerinin şart olmadığını, icabın dahi yayma hakkını ihlal edeceğini belirtmek gerekir⁴⁵².

Bir eserden, doğrudan doğruya ya da işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umumi mahallerde okumak, çalmak, oynamak ve göstermek gibi

⁴⁴⁷ Erel, Fikir Sanat, s. 164.

⁴⁴⁸ Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 92 – 93.

⁴⁴⁹ Tosun, Sinema Eserleri, s. 375.

⁴⁵⁰ Bkz. Beşiroğlu, Fikri Hukuk, s. 258.; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 186.

⁴⁵¹ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 187.

⁴⁵² Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 95.

temsil yoluyla faydalanma hakkı olarak belirtilen temsil hakkı, bir üst kavram olarak FSEK m. 24'te düzenlenmektedir. Bu hakkın üst kavram olarak nitelenmesinin sebebi, temsilin naklini de aynı hüküm kapsamında anmasıdır⁴⁵³. Hükümde yer alan umum kavramından ise çok sayıda, belirsiz ve sunan tarafından bilinmeyen sunuların bulunduğu çevre anlaşılabilir⁴⁵⁴. Hükümden anlaşılacağı üzere, bu hak münhasıran eser sahibine aittir. Burada söz konusu hakkın, eser sahibinin manevi haklarından umuma arz hakkıyla soybağının olduğu söylenebilir. Temsil hakkı da devri halinde beraberinde diğer mali hakların devrini getiren haklardan biridir.

Nihayet, ayrı ve bağımsız bir hak olarak FSEK m. 25 kapsamında ifade edilen, işaret, ses ve / veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı; bir eserin, radyo, televizyon, uydu ve kablo gibi telli veya telsiz araçlarla yayın yapan kuruluşlar tarafından umuma iletilmesi hakkı, eser sahibine aittir. İlgili maddede merkez kavram yayın olup hakkın ihlali için de yayının alınması ya da kabul edilmesi yeterli olmayıp gerçekleştirilmesi gerekmektedir⁴⁵⁵. Hükümde, söz konusu yayın kuruluşlarından alınan yayının başka yayın kuruluşları tarafından umuma iletilmesi de yeniden iletim olarak karşılığını bulur. Bu iletim araçlarına dijital iletimler de dahildir. Bu kapsamda internet ortamı da, umuma iletim ve yeniden iletim alanı olarak düşünülmelidir⁴⁵⁶.

FSEK kapsamında kısaca bahsedilen söz konusu mali haklar, manevi hakların aksine yapay zeka sistemlerine ilişkin önerilen elektronik kişilik modeli özelinde doğacaktır. Şu halde, mali hakların sahibi bizzat yapay zeka sistemleridir. Ancak FSEK'te yer alan sözleşme ve tasarrufların uygulamada ne şekilde gerçekleşeceği üzerinde durulmalıdır.

Mali haklar, manevi hakların aksine eser sahibinin söz konusu hak üzerinde tasarruf yetkisini ortadan kaldıracak şekilde tamamen devrilebilir olduğundan⁴⁵⁷ yapay zeka sistemlerinin elektronik kişiliğinde doğan mali haklar, yazılımcıya

⁴⁵³ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 193.

⁴⁵⁴ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 194.

⁴⁵⁵ Suluk / Karasu / Nal, Fikri Mülkiyet, s. 100.

⁴⁵⁶ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 193.

⁴⁵⁷ FSEK m. 48.; Ayrıca bkz. Erel, Fikir Sanat, s. 191.

FSEK m. 52’de düzenlenen şartlarla yazılı bir sözleşme yoluyla devredilebilir. Böylesi bir devir, FSEK m. 48 kapsamında düzenlenen asli iktisap niteliğindedir. Burada sözleşmenin tarafları elektronik kişiliği haiz yapay zeka ile yazılımcı olacaktır. Yapay zeka sistemleri elektronik kişilik vasfıyla sözleşmeye taraf olacağından, bu kişiliğin bileşenlerinden üreticinin ve / veya yapay zeka sahibi şirketin de işin özü gereği taraf olacağı ve haliyle bu aktörlerin de söz konusu devirde onaylarının olması gerektiği açıktır. Bu, *sui generis* niteliği haiz bir devirdir. Zira, yapay zeka sisteminin elektronik kişiliğini oluşturan aktörlerden biri olarak yazılımcı, hakları devralan taraf olarak karşı konumda durmaktadır. Bu sözleşme ilişkisinde hem kişiliği oluşturan taraf hem de hakları iktisap eden taraf olarak sadece yazılımcı aktörünü ele almak abesle iştigal olacağından, kişiliği oluşturan diğer aktör olarak üretici ve / veya şirketin bu devir işlemine onayı kurucu nitelikte değerlendirilmelidir. Kanımızca söz konusu devir, karşılıksız ve süre bakımından sınırsız olmalıdır.

Böylece hakları iktisap eden yazılımcı, FSEK m. 49’da yer alan ve devren iktisap kapsamına giren mali hakların kullanımı (ruhsat) yetkisini üçüncü kişilere bırakılabilmeye muktedir olacaktır. Ayrıca, mali hakları bu denli kolay ve hızlı kazanan yazılımcının bu haklar özelinde tasarruf yetkisini kullanırken ne derece özgür olacağına da temas etmek gerekir. Kanımızca burada, mali hakları devralan yazılımcının, hakkın kullanımının üçüncü kişiye bırakılması ya da örneğin işleme hakkı kapsamında verilecek izinler gibi tasarruflar yahut akdedeceği sözleşmeler bakımından yine bir denge denetleme mekanizması getirmek gerekmektedir. Bu da, yazılımcı tarafından mali hak üzerinde gerçekleştirilecek her tasarruf ya da sözleşme kapsamında elektronik kişilik modelinin bileşenlerden biri olarak kurgulanan üreticinin ve / veya yapay zeka sahibi şirketin onayının alınması gerektiğidir. Ancak burada söz konusu onay, asli iktisap senaryosundan farklı olarak sözleşmenin kurucu unsuru olmaktan ziyade askıda hükümsüzlüğü doğuran tamamlayıcı unsur niteliğini haizdir.

Önemle belirtmek gerekir ki, üreticinin ve / veya şirketin hem asli hem de devren iktisap kapsamında bu tür tasarruflara ve / veya sözleşmelere onay vermediği durumlarda onay vermeme hali mutlaka makul sebeplere

dayandırılmalıdır. Örneğin, üretici firma özelinde, yapay zeka sistemlerinin ticari faaliyet alanındaki varlığını tehdit eden ya da etmesi kuvvetle muhtemel işlemler bu kapsamda değerlendirilebilir. Son olarak hatırlatmak gerekirse, üreticinin ve / veya şirketin aranan onayı, mali hakların kullanımını devralan üçüncü kişilerin bu hakkı kullanmaları sırasında ya da neticesinde doğabilecek diğer hakları bertaraf eder nitelikte değildir. Yani, üçüncü kişilerin mali hakları kullanım yetkisi dahilinde bu hakları ihlal eden fiil ve işlemleri bakımından hem yazılımcının, FSEK m. 66 ve 69’da tanımlanan mali haklara tecavüz halinde tecavüzün ref’i ve tecavüzün men’i davası hem de üreticinin ve / veya şirketin maddi tazminat davası hakkı saklıdır.

Türk hukuku bakımından yapay zeka sistemlerinin eser sahibi olma yollarında model alınan FSEK m. 18 kapsamında meydana getirilen eserin istihdam ilişkisi çerçevesinde gerçekleştiği kabul edileceğinden, bu durumda aralarında herhangi bir özel sözleşme yoksa ya da işin mahiyeti aksini gerektirmiyorsa mali haklar çalıştıran ya da tayin eden vasfıyla yazılımcıya ait olacaktır. Zira, FSEK m.18 hükmü, eseri meydana getiren kişinin eser sahibi olacağı kuralına istisna teşkil etmektedir. Söz konusu senaryoda, yazılımcının hareket alanı genel anlamıyla mali hakların devri halinde olduğu gibi üretici onayı ile sınırlandırılmamalı ancak ilgili maddede yer alan ‘*özel sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça*’ ibaresi, üreticilere ve / veya şirkete yazılımcıya mali hakların devrini haklı ve makul sebeplerle sınırlandırma yetkisi şeklinde geniş yorumlanmalıdır.

Son olarak, hem FSEK m. 19’da hem de hakların koruma süresini düzenleyen m. 27 kapsamında tartışılması gereken bir diğer husus, ölüm halidir. FSEK m. 27, eser üzerindeki koruma süresinin eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden sonra 70 yıla sınırlı olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle, yapay zeka sistemleri bakımından bu hüküm özelinde tüzel kişilere ilişkin hükümler kıyasen uygulanabilir. Şu halde, tüzel kişiler ile ilgili olarak getirilen ‘aleniyet’ ölçüsü bu sistemler ekseninde de uygulanmalıdır. Bu durumda, akıllı sistemler tarafından üretilen her eser için, söz konusu koruma eserin aleniyet tarihinden itibaren 70 yıl sonra kalkacaktır.

SONUÇ

Günümüzde yapay zeka sistemleri tarafından meydana getirilen yaratımların ulusal ve uluslararası telif yasaları ve düzenlemeleri uyarınca eser koruma şartlarını sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda tartışma yaratan husus, eser sahipliğini gerçek kişi olarak insana atfeden hususiyet (orijinallik) kriteridir. Söz konusu çalışmada, yapay zeka sistemlerinin eser üretme süreçleriyle bir insanın eser üretme süreçlerinin oldukça benzer olması sebebiyle hususiyet eşiği tartışmaya açılmakta ve bu sistemler tarafından üretilen yaratımların eser niteliğini hak ettiği sonucuna varılmaktadır. Şu halde, ulusal ve uluslararası telif yasalarının yapay zeka sistemlerine ayrıca bir eser sahipliği statüsü tanımaktan oldukça uzak ve tartışmalara kapalı yapısı göz önüne alındığında bu sistemlerin eserleri nasıl koruma alanı bulacaktır? Koruma alanı bulan eserlerden doğan haklar pratikte nasıl işlevsel kılınacaktır?

Amerikan hukukunda uygulanan “*work made for hire*” sistemi, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği sorununa diğer telif sistemlerinin kendi yapılarına entegre edilecekleri bir çözüm önerisi niteliğindedir. Bu düzenlemeye göre, istihdam ilişkisi dahilinde üretilen eserlerde işveren eserden doğan hakların kullanıcısıdır. Şu halde, işçi statüsünde olan yapay zeka, eser sahibi; işveren statüsünde olan yazılımcı ise ilk telif hakkı sahibi olarak değerlendirilecektir. Bu düzenleme, hem yapay zeka sistemlerinin eser sahibi olarak kabul edilmesi hem de eserden doğan hakların yazılımcı eliyle işlevsel olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

Yapay zeka sistemlerinin bir istihdam ilişkisine hem işçi statüsünde taraf olması hem de eserden doğan hakların devri gibi işlemleri yapmaya yetkin olması bakımından bir yasal kişiliği haiz olması gerekmektedir. Bu hukuki kişilik ise, hem Avrupa Parlamentosu Hukuk İşleri Komitesi raporunda hem de Avrupa’da kaleme alınan ‘*EuRobotics*’ adlı çalışmada önerilen elektronik kişilik modelidir. Şu halde, elektronik kişilik modeli üzerinden yazılımcı ile sistem arasında istihdam ilişkisi sağlanarak yapay zeka tarafından meydana getirilen eserlerde bu sistemlerin eser sahibi sayılması ve bunun sonucu olarak hakların işlevsel bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

Buradan hareketle, diğer ülke telif sistemlerinde istisna niteliğindeki istihdam ilişkisi kapsamında üretilen eserlerle ilgili düzenlemelerin ekseninde çözümler geliştirilmektedir. İngiltere telif hukukunda düzenlenen istihdam ilişkisi kapsamında işveren eser sahibi sayılacağından teorik olarak yapay zeka sistemleri eser sahibi sayılamayacak ancak yine de eserden doğan haklar kullanılarak telif hukukunun önemli amaçlarından biri olan üretim motivasyonu korunacaktır.

İstihdam ilişkisi aracılığıyla yazılımcı ve yapay zeka sistemlerinin işçi – işveren vasıfları altında eser sahipliği yöntemi, Kıt’a Avrupası hukuk sistemine dahil Fransa ve Türk hukuku bakımından da incelenmektedir. Nitekim CPI L. 133 – 9 ve FSEK m. 18 düzenlemeleri, “*work made for hire*” sistemini andıran işverenin, çalışanın iş kapsamında meydana getirdiği eserler üzerindeki hakların ilk telif hakkı sahibi olarak işverenin kullanımına bırakılması ya da işverene hakların devredildiği karinesi düzenlemeleri bu kapsamda çözüm olarak ön plana çıkmaktadır.

Hakların kullanılmasında ise, manevi hak ve mali haklar bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Sözgelimi, Amerikan hukuku manevi hak korumasına sadece görsel nitelikte eserleri dahil etmekten önerilen “*work made for hire*” uygulaması, görsel nitelikte eserleri kapsam dışı bırakmaktadır. Ancak bunun dışında yapay zekanın bir an için hiçbir eser sahipliği modeline ihtiyaç duymadığı düşünüldüğünde yahut manevi hak doğumunun bir eser türü şartına bağlanmadığı durumlarda bu hakkın kullanımı, Anglo – Sakson hukukunda haktan kullanacak kişi lehine feragat yoluyla gerçekleştirilebilir. Türk hukuku özelinde ise manevi hakların sadece kullanımının devrinin mümkün olması sebebiyle yazılımcının söz konusu manevi hakları, mali haklardan yararlanabilmesinin gerektirdiği ölçüde kullanması yerinde olacaktır.

En önemli noktalardan biri olan mali hakların kullanımında ise, bu hakların ya da kullanımlarının genel olarak yazılımcıya devredildiği ya da ilk telif hakkı sahibinin yazılımcı olduğu kabul edilmektedir. Türk hukukunda kapsamlı şekilde ele alındığı üzere mali hakların yazılımcıya devri hususunda bir kontrol mekanizması getirilmektedir. Şu halde mali hakların yazılımcıya devrinde; sistemin elektronik kişiliğinin bileşeni olarak düşünülen üretici ve / veya sistemin sahibi

şirketin kurucu niteliği haiz onayı aranmaktadır. Mali hakları devralan yazılımcının bu haklar üzerinde tasarrufları da yine üreticinin ve / veya sistemin sahibi şirketin askıda hükümsüzlüğü doğuran tamamlayıcı niteliği haiz onayıyla dengelenmektedir. Bu kontrol mekanizmasının pratik açıdan elverişliliği şüphesiz tartışmaya açıktır.

Burada ayrıca özel olarak Kanada hukukuna değinmek gerekir. Nitekim Kanada hukuku, Anglo – Sakson hukuk sistemi üyesi olup aynı zamanda Kıt’a Avrupası hukuk sistemine dahil Fransız hukukunun etkilerinin yoğun hissedildiği bir yapıya sahip olmasından dolayı özellikli bir yerde durmaktadır. Bu durumda, her iki hukuk sisteminin etkilerinin hissedildiği bir emsal olarak Kanada hukuku özelinde değerlendirildiğinde yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği tartışmaları hangi eksen, ne boyutta olacaktır? Kanımızca, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği tartışmalarında incelenmeyi hak eden başlıklardan biri de budur.

Bununla birlikte, yapay zeka sistemlerinin eser sahipliğinden doğan hakları ve bu hakların kullanımı işbu çalışma kapsamında sadece hak takibinin kişi bazında yapılması üzerinden incelenmektedir. Ancak, eser sahibi, haklarını kendisi takip etmek yerine hak izleme kuruluşu niteliğinde olan meslek birliklerine bırakabilir. Şu halde, yapay zeka sistemleri nezdinde doğan hakların meslek birlikleri eliyle takip edilmesi ne derece mümkündür? Şayet mümkünse, bu takipte usul ve yöntem nasıl olacaktır?

Makinelerin yaratmaya yönelik bir arzu veya niyet eksikliğinden dolayı insanlardan farklı olduğunu söyleyen görüşler mevcut⁴⁵⁸ olsa da yapay zeka sistemleri, meydana getirdikleri eserlerin yaratım sürecinde, bazılarının çevredeki seslerden etkilenmeleri, deneyimlerinden öğrenme ve çevreyle etkileşime geçerek bir ürün ortaya koyma bakımından insan yaratıcılığının bilişsel mekanizmasına oldukça yaklaşılmaktadır. Nitekim, *‘The Painting Fool’* gibi kötü haber okuduğu günlerde eser üretmeme noktasına gidecek kadar çevreyle etkileşimli ve insan davranışlarına yaklaşan bir sistemin bu yönde oluşacak deneyimleri sonucu eser üretmeme yoluna gitmeleri olasıdır.

⁴⁵⁸ Richard McDonough, Machine Predictability versus Human Creativity, Artificial Intelligence and Creativity (Editör: T. Dartnall), 1994, s. 117.

Bugün, yapay zeka sistemlerinin öğrenme sürecinde insan aktörünün yerini başka bir yapay zeka sisteminin almasına verilen *kickstarting* yöntemi üzerinde durulmaktadır⁴⁵⁹. Bu yöntemin yerleşik hale gelmesiyle, yapay zekanın öğrenme ve etkileşim sürecinde insan faktörü tamamen ortadan kalkacaktır. Hal böyleyken, bu yöntemin gelişmesi yapay zeka sistemlerinin eser sahipliği tartışmalarına boyut kazandıracak ve yeni soruların önünü açacaktır.

Günümüz itibariyle, yapay zekanın birçok bilişsel yetiye sahip olsa da muğlak yapısı bu alana dair kesin çözüm önerileri sunulmasını engellemektedir. Bundan dolayı işbu çalışma, ele aldığı sorunlara dair kesin çözümler getirmekten kaçınmaktadır. Önerilen çözümler yapay zeka sistemlerinin ve mevcut şartların müphemliğinin sonucu olarak ‘geçiş dönemi çözümleri’ niteliğindedir. Zira, böylesi karışık bir yapı içeren sistemlere ilişkin düzenlemeleri, geçiş dönemi düzleminde tartışmaktan başka bir yol görünmemektedir.

⁴⁵⁹ Bkz. Simon Schmitt / Jonathan J. Hudson / Augustin Zidek, Kickstarting Deep Reinforcement Learning, 2018, <https://arxiv.org/abs/1803.03835> (E.T.: 30.11.2020).

KAYNAKÇA

- ABBOTT, RYAN**, I Think, Therefore I Invent: Creative Computers and the Future of Patent Law, Boston College Law Review, V: 57, I: 4, 2016.
- ALEXANDRE, FELIPE MAIA**, The Legal Status of Artificially Intelligent Robots, Tilburg Üniversitesi, 2017.
- ALPAYDIN, ETHEM**, Introduction to Machine Learning, Amerika Birleşik Devletleri 2010.
- APLIN, TANYA / PASQUALETTO, GIULIA**, Artificial Intelligence and Copyright Protection, 2019.
- ARSLANLI, HALİL**, Fikri Hukuk Dersleri II: Fikir ve Sanat Eserleri, İstanbul 1954.
- ASHOK, ARATHI**, Economic Right of Authors under Copyright Law: Some Emerging Judicial Trends, Journal of Intellectual Property Rights, V: 15, I: 1, 2010.
- ASHOK, ARATHI**, Moral Rights, Trips and Beyond: The Indian Slant, Journal – Copyright Society of the USA, V: 59, 2013.
- ATABEKOV, AMIR / YASTREBOV, OLEG**, Legal Status of Artificial Intelligence Across Countires: Legislation on the Move, European Research Studies Journal, V: XXI, I: 4, 2018.
- ATEŞ, MUSTAFA**, Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, C: 6, 2006.
- ATEŞ, MUSTAFA**, Fikri Hukukta Eser Sahipliği, Ankara 2012.
- AYİTER, NUŞİN**, Fikir ve San’at Hukuku, Ankara 1972.
- AZARIAN, BOBBY**, Truly Intelligent AI Must Have a “Theory of Mind”, Psychology Today, 2018.
- BAK, BAŞAK**, Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekanın Hukuki Statüsü ve Yapay Zeka Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 9, S: 35, 2018.
- BELGESAY, MUSTAFA REŞİT**, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi, İstanbul 2001.

BELLİCAN, CÜNEYT, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Açısından Hususiyet Kavramı, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 7, S: 1, 2008.

BENTLY, LIONEL / SHERMAN, BRAD, Intellectual Property Law, Oxford 2014.

BENTLY, L. / SHERMAN, B. / GANGJEE, D. / JOHNSON, P., Intellectual Property Law, UK 2018.

BEŞİROĞLU, AKIN, Fikir Hukuku Dersleri, İstanbul 2006.

BOZGEYİK, HAYRİ, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Hususiyet, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, V: 25, No: 3, 2009.

BOZGEYİK, HAYRİ, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Mimari Eserlerin Korunması, Ankara 2010.

BOZKURT YÜKSEL, ARMAĞAN EBRU, Yapay Zekanın Buluşlarının Patentlenmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 11, Haziran 2018.

BRIDY, ANNEMARIE, Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author, Stanford Technology Law Review V: 5, 2012.

BRIDY, ANNEMARIE, The Evolution of Authorship: Work Made by Code, Columbia Journal of Law & Arts V: 39, 2016.

BUTLER, TIMOTHY L., Can a Computer Be an Author? – Copyright Aspects of Artificial Intelligence, Hasting Communications and Entertainment Law Journal, V: 4, No: 4, 1982.

CALO, RYAN, Artificial Intelligence Policy: A Primer and Roadmap, University of California Davis School of Law Review, V: 51, 2017.

CORNISH, WILLIAM / LLEWEYN, DAVID / APLIN, TANYA, Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, UK 2013.

DAVIES, GILLIAN / GARNETT, KAVIN, Moral Rights, Londra 2010.

DE COCK BUNING, MADELEINE, Autonomous Intelligent Systems as Creative Agents under the EU framework for Intellectual Property, European Journal of Risk Regulation, V: 7, I: 2, 2016.

DENICOLA, ROBERT, Ex Machina: Copyright Protection for Computer – Generated Works, Rutgers University Law Review, V: 69, 2016.

DIETZ, ADOLF, The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Civil Law Countries, Columbia-VLA Journal of Law & The Arts, V: 19, I: 4, 1995.

DINE, JEFFREY M., Authors' Moral Right in Non – European Nations: International Agreements, Economics, Mannu Bhandari and the Dead Sea Scrolls, Michigan Journal of International Law, V: 16, I: 2, 1995.

DURAL, MUSTAFA / ÖĞÜZ, TUFAN, Türk Özel Hukuku, Cilt II: Kişiler Hukuku, İstanbul 2011.

DWORKIN, GERALD, The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Common Law Countries, V: 19, I: 3 – 4, 1994 – 1995.

ERDİL, ENGİN, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi, C: I, İstanbul 2009.

EREL, ŞAFAK N., Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara 2009.

EUROBOTICS, Suggestion For a Green Paper on Legal Issues in Robotics, (Editör: Christophe Leroux, Roberto Labruto), 2012.

EUROPEAN COMMISSION, Artificial Intelligence: A European Perspective, 2018.

EUROPEAN PARLIAMENT COMMITTEE ON LEGAL AFFAIRS, Report With Recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics, 2017.

FLYNN, DENIS, A Comparative Analysis of the Moral Right of Integrity in UK, Ireland and France, King's Inns Law Review, V: 7, 2017.

FRANÇON, ANDRE / GINSBURG, JANE C., Authors' Right in France: The Moral Right of the Creator of a Commissioned Work to Compel to Commissioning Party to Complete the Work, Columbia-VLA Journal of Law & the Arts, V: 9, I: 4, 1984 – 1985.

GINSBURG, JANE C., Overview of Copyright Law, Columbia Public Law Research Paper No.: 14 – 586, 2016.

GINSBURG, JANE C., People Not Machines: Authorship and What It Means in the Berne Convention? International Review of Intellectual Property and Competition Law, V: 49, 2018.

GOLDSTEIN, PAUL, Derivative Rights and Derivative Works in Copyright, Journal of the Copyright Society of the USA, V: 30, No.: 3, 1983.

GOLDSTEIN, PAUL / HUGENHOLTZ, BERNT, International Copyright: Principles, Law and Practices, Oxford 2010.

GOMBRICH, E. H., Sanatın Öyküsü, (Çeviri: Erol Erduran – Ömer Erduran), İstanbul 2011.

GÜNEŞ, İLHAMİ, Uygulamada Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara 2008.

HANSMANN, HENRY / SANTILLI, MARINA, Authors' and Artists' Moral Rights: A Comparative Legal And Economic Analysis, The Journal of Legal Studies, V: 26, No.: 1, 1997.

HINTZE, AREND, Understanding the Four Types of AI, from Reactive Robots to Self – Aware Being, The Conversation, UK 2016.

HIRSCH, ERNST E., Fikri ve Sınai Haklar, Ankara 1948.

HIRSCH, ERNST E., Hukuki Bakımdan Fikri Say, 2. Cilt, İstanbul 1948.

HRISTOV, KALIN, Artificial Intelligence and the Copyright Dilemma, IDEA: The Intellectual Property Law Review, V: 57, No: 3, 2017.

HULICK, KATHRYN, Artificial Intelligence, Minnesota 2015.

JAMES, ALISON, Automatism, Arbitrariness and the Oulipian Author, French Forum, V: 31, No: 2, 2006.

KAMINA, PASCAL / CORNISH, WILLIAM R. / DESSEMONTET FRANOIS / GOLDSTEIN, PAUL / JACOB, ROBIN, Film Copyright in the European Union, Cambridge 2002.

KARLEN, PETER, What's Wrong With VARA: A Critique of Federal Moral Rights, V: 15, No.: 4, 1993.

KILIAN, MONICA, A Hollow Victory For The Common Law? TRIPS and The Moral Rights Exclusion. John Marshall Review of Intellectual Property Law, V: 2 No.: 2, 2003.

KILIÇOĞLU, AHMET M., Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Ankara 2018.

KNIGHT, WILL, The Dark Secret at The Heart of AI, 2017.

LAUVAUX, ERIC, Presumption of Ownership in Favour of the Producer under French Law, Entertainment Law Review, V: 24, I:5, 2013.

LEVY, DAVID, Robots Unlimited: Life in A Virtual Age, ABD 2005.

MCCUTCHEON, JANI, Curing The Authorless Void: Protecting Computer – Generated Works Following IceTv and Phone Directions, Melbourne University Law Review, V: 46, 2013.

MCDONOUGH, RICHARD, Machine Predictability versus Human Creativity, Artificial Intelligence and Creativity (Editör: T. Dartnall), 1994.

MEMİŞ, TEKİN, Fikri Hukukta Korunan Unsur İfade mi Fikir mi?, Prof. Dr. Ali Güzel’e Armağan, C: II, İstanbul 2010.

MIERNICKI, MARTIN / NG, IRENE, Artificial Intelligence and Moral Rights, AI & Society, 2020.

NILSSON, NILS J., Artificial Intelligence: A New Synthesis, California 1998.

ÖZTAN, FIRAT, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara 2008.

ÖZTRAK, İLHAN, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, Ankara 1977.

PIOTRAUT, JEAN – LUC, An Authors’ Rights – Based Copyright Law: The Fairness and Morality of French and American Law Compared, Art & Entertainment Law Journal, V: 24, No.: 2, 2006.

POOLE, DAVID L. / MACKWORTH, ALAN K., Artificial Intelligence: Foundations of Computer Agents, Cambridge 2011.

RAMALHO, ANNA, Will Robots Rule the Artistic World? A Proposed Model For the Legal Status of Creation by Artificial Intelligence Systems, Forthcoming in the Journal of Internet Law, 2017.

RICKETSON, SAM, Moral Rights and the Droit de Suite: International Conditions and Australian Obligations, Entertainment Law Review, V: 1 I: 3, 1990.

RICKETSON, SAM, People or Machines: The Bern Convention and the Changing Concept of Authorship, Columbia – VLA Journal of Law & Arts, V: 16, I: 1, 1991 – 1992.

RICKETSON, SAM / GINSBURG, JANE, International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond, V: I, Oxford 2006.

ROSATI, ELEANORA, Originality in EU Copyright: Full Harmonization through Case Law, UK 2013.

ROSEN, ZVI S., Common – Law Copyright, University of Cincinnati Law Review, V: 85, No.: 4, 2018.

ROSENTHAL KWALL, ROBERTA, The Right of Publicity vs. The First Amendment: A Property and Liability Rule Analysis, Indiana Law Journal, V: 70, No.: 1, 1995.

ROSENTHAL KWALL, ROBERTA, The Soul of Creativity: Forging a Moral Rights Law for the United States, California 2010.

SAMUELSON, PAMELA, Allocating Ownership Rights in Computer – Generated Works, Berkeley Law Scholarship Repository, 1985.

SCHERE, ELIZABETH, Where is the Morality? Moral Rights in International Intellectual Property Law and Trade Law, Fordham International Law Journal, V: 41, I: 3, 2018.

SCHMITT, SIMON / HUDSON, JONATHAN J. / ZIDEK, AUGUSTIN, Kickstarting Deep Reinforcement Learning, 2018.

SOLAIMAN, S. M., Legal Personality of Robots, Corporations, Idols and Chimpanzees: A Quest For Legitimacy, Artificial Intelligence and Law 25, 2016.

SOLUM, LAWRENCE B., Legal Personhood for Artificial Intelligence, North Carolina Law Review, V: 70, No: 4, 1992.

STOKES, SIMON, Art & Copyright, ABD 2003.

SULUK, CAHİT, Telif Hakları ve Korsanlıkla Mücadele, İstanbul 2004.

SULUK, CAHİT / KARASU, RAUF / NAL, TEMEL, Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara 2017.

SUTTON, RICHARD S. / BARTO, ANDREW G., Reinforcement Learning: An Introduction, Amerika Birleşik Devletleri 2014 – 2015.

TEKİNALP, ÜNAL, Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2012.

TORREMANS, PAUL, Holyoak and Torremans Intellectual Property Law, UK 2013.

TOSUN, YALÇIN, Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları, İstanbul 2013.

TOSUN, YALÇIN, Medeni Hukuk, Sözleşme Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Manevi Haklar, İstanbul 2016.

USLU, RAMAZAN, Türk Fikir ve Sanat Hukuku’nda Eser Kavramı, Ankara 2003.

VIVANT, MICHEL, Droit d’auteur est Droit Voisins, 2013.

YANISKY – RAVID, SHLOMIT, / VELEZ – HERNANDEZ, LUIS ANTONIO, Copyrightability of Artworks Produced by Creative Robots and Originality: The Formality – Objective Model, Minnesota Journal of Law, Science & Technology, V: 1, I: 1, 2018.

YARSUVAT, DUYGUN, Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları, İstanbul 1984.

YAVUZ, LEVENT / ALICA, TÜRKAY / MERDİVAN, FETHİ, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, Ankara 2014.

YU, PETER K., Moral Rights 2.0, Texas A&M Law Review, V: 1, I: 4, 2014.

ZLATARSKI, VERA, Moral Rights and Other Moral Interests: Public Art Law in France, Russia and the United States, Columbia-VLA Journal of Law & the Arts, V: 23, I: 2, 1999 – 2000.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Kazancı İctihat Bankası

<https://arxiv.org/>

<https://iamus.ai/>

<http://jmc.stanford.edu/>

<https://law.justia.com/>

<https://link.springer.com/>

<https://papers.ssrn.com/>

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/>

<https://scholarship.law.columbia.edu/>

<https://supreme.justia.com/>

<http://theconversation.com/>

<https://vimeo.com/>

<https://www.bbc.com/>

<https://www.britannica.com/>

<https://www.civil.law.cam.ac.uk/>

<https://www.flow-machines.com/>

<https://newatlas.com/>

<https://www.nextrembrandt.com/>

<https://nymag.com/>

<https://www.nytimes.com/>

<http://www.thepaintingfool.com/>

<https://www.psychologytoday.com/>

<https://www.researchgate.net/>

<https://www.technologyreview.com/>

<https://www.theguardian.com/>

<http://www.ubu.com/>

<https://www.wipo.int/>

<https://www.youtube.com/>